

DITURIA ISLA ME

REVISTË MUJORE FETARE, SHKENCORE E KULTURORE • Nr. 407 • TETOR 2024

MYFTIU TËRNAVA U PRIT NË TAKIM
NGA PRESIDENTJA E REPUBLIKËS SË KOSOVËS, ZNJ. VJOSA OSMANI

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM
MINISTRIN E JASHTËM TË TURQISË, Z. HAKAN FIDAN

IZOLIMI I SË KEQES

TË KRISHTERËT DHE JEHUDËT
NËN HIJEN E TË DREJTËS ISLA ME

DEIZMI, BESIM
APO RSYETIM?

ÇASTE NGA MANIFESTIMET ME RASTIN E MUAJIT TË MEVLUDIT

EDITORIAL

- 4 Të kompleksuar e inferiorë, gjer n'palcë!

FETARE

- 5 Respektimi i besimit dhe mendimit të tjetrit në kontekstin e kaptinës Kafirun
Prof. ass. dr. Valmire Batatina – Krasniqi
- 8 Të krishterët dhe jehudët nën hijen e të drejtës islame
Nehat Shehu
- 12 Deizmi, besim apo arsyetim? (2)
Mr. Adnan Shala
- 15 Formaliteti në adhurime dhe rreziku nga humbja e sinqeritetit në to
Isa Tershani
- 18 Izolimi i së keqes
Prof. dr. Abdulkërim Bekkar
- 21 Pamundësia e shfrytëzimit të së drejtës
Dr. Zenel Hajdini
- 24 Imam Maturidiu si sqarues i akides së Imam Ebu Hanifes
Sara Ejupi

AKTUALITET

- 27 Fushata e konvertimeve dhe cenimi i rendit kushtetues
Ubejd Gashi

EDUKIM & FAMILJE

- 30 Eklips moral
Mr. Vaxhide Spahiu

KULTURË

- 33 Pikëpamjet e Lamartinit për Muhamedin a.s.¹
Akademik Enes Kariq
- 37 Distopia e Kadaresë
Besnik Jaha
- 41 Festat – nevojë biologjike
Besar Thaqi
- 43 Termi i gurrës arabe "mat" në të gjithë gjuhët e botës
Mulaim Shehu

HISTORI & CIVILIZIM

- 47 Muhamedi i vogël – një rrëfim i vërtetë dhe shumë emocionues
Ali Tantavi
- 51 Kontributi i El Kazvinit (1203 – 1283) në zhvillimin e shkencave
M. sc. Artan S. Mehmeti

AKTIVITETE

- 54 Myftiu Tërnavë u prit në takim nga Presidentja e Republikës së Kosovës, znj. Vjosa Osmani

DITURIA ISLAME

Revistë mujore fetare, shkencore e kulturore
Nr. 407 • viti 38 • Tetor 2024
• Rebiul-Evvel / Rebiul-Ahir 1446
• Çmimi 1 €

Boton

Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, Prishtinë

Redaksia

Kryeredaktor: Mr. Driton Arifi
Anëtarë:
Dr. Ejup Haziri, Merita Boroci,
Mr. Muharrem Tërnavë,
Mr. Vedat Shabani.

Sekretar & lektor: Bajram Zeqiri
Redaktor artistik & teknik:
Bashkim Mehani

Adresa

"Dituria Islame",
rr. "Bajram Kelmendi", nr. 182,
10000 Prishtinë, Republika e Kosovës
Tel: +384 38 224 024
E-mail: redaksia@dituriaislame.net
www.dituriaislame.net
Shtypi:
"IliriPrint", Prishtinë

Të kompleksuar e inferiorë, gjer n'palcë!

Në diskursin e shqiptarëve që vuajnë kompleksin e inferioritetit identitar, periudha e artë dhe e ndritur e kombit tonë ka qenë ajo e mesjetës. Saktësisht, ajo që i paraprinte depërtimit të Islamit në trojet tona dhe përqafimit të tij më vonë nga pjesa dërmuese e shqiptarëve.

S'mund të perceptojmë ndryshe, vetëm se anakronike dhe skajshmërisht absurde, që shqiptarët si banorë autoktonë të viseve ballkanike, të mbesin ndër popujt e paktë evropianë, nëse jo të vetmit që kërkojnë krenarinë e tyre në mesjetë, e cilësuar nga mendjendriturit si epoka e errët e historisë së kontinentit të vjetër.

Ky kompleks i inferioritetit, shihet ndryshe nga studiuesit e fushës, edhe si një vetëvlerësim jashtëzakonisht i ulët, i cili nuk bazohet në të vërtetën ose në një shkak të arsyeshëm, si i tillë ai kurrë nuk është i mirë – andaj as nuk është kurrë normal. Kështu, edhe Arash J.- psikiatër me famë botërore, duke e analizuar këtë kompleks, thoshte se gjithmonë do ta shihja atë si patologjik.

Për ta bërë një shqiptar të ndihet inferior me identitetin mbi gjashtë shekullor, pjesë e të cilit është edhe Islami, duhet disenjuar një fushatë e fuqishme e cila do të duhej shtrirë gjatë në kohë. Vetëm pastaj një pjesë e bijve të këtij kombi do ta ndiejnë veten keq e të kompleksuar, pse para më shumë se gjashtë shekujsh e paskan pranuar këtë fe, dhe pse vazhdojnë ende ta mbajnë në gjirin e vet atë. A thua, për një periudhë mbi gjashtëqind vjeçare nuk patën shqiptarët zemër, guxim e mendje aq sa për ta kuptuar se dikur paskan gabuar dhe me urgjencë, gabimin e tyre duhej korrigjuar. Më shumë se kaq, s'di njeriu se si mund të fyejë popullin e vet!

Në një analogji me shkrimet e punimet e botuara në epokën e regjimit socialisto-komunist në Shqipëri, vërejmë se ideologët e kësaj fryme pretendonin që “realiteti socialist shqiptar vërteton se vetëm pa fenë dhe me çrrënjosjen e ideologjisë së saj sigurohet e realizohet liria e vërtetë dhe emancipimi i ndërgjegjes njerëzore...” (E. Çelo, 1988). Ndërsa sot me të drejtë mund të pyesim, se a thua mos vetëm fjalën “fe” në fjalinë paraprake të ideologëve komunistë, e kanë zëvendësuar me fjalën “Islam” ideologët e lëvizjeve që në thërrasin paturpësisht për braktisjen e Islamit.

Epo, ta ndiesh vetën konfuz me identitetin tënd, e të mos rehatohesh me të për decenie e ndoshta shekuj me radhë, nuk është shqetësim i vogël e as plagë e lehtë, por që pikënisja e shërimit të saj është rileximi i historisë sonë në formë objektive dhe studimi thellësisht i gjenit tonë identitar, por sa më larg stereotipave të gatuar e të trashëguara.

Secili vrojtues, nuk e ka fare të vështirë sot të vërejë se përbaltja e Islamit, fyerja e pasuesve të tij, talljet cinike, tashmë janë bërë “kredo” që me to mund të sigurosh një “ulëse të përhershme” në tryezat e debatit në studiot tona televizive. Befasisht, edhe fyerja e identitetit të shumicës së popullit servohet me etiketën e diversitetit dhe pasurimit të debatit si frymë e shëndoshë demokratike. Megjithatë, shpalosja e fakteve, analizimi i tyre e vënia e tyre në peshojën e të vërtetave historike përbën vlerë, por fyerja dhe ofendimi nga asnjëra palë, kurrë dhe jo.

Të rënduar nga urrejtja patologjike ndaj fesë së shumicës së bashkëkombësve të vet, një grup njerëzish nga lëkura e trupi i kombit tonë, dëshirojnë ta lansojnë atë që Fukoja - Michel Foucault e quante “regjim i së vërtetës”, që nënkuptonte seleksionimin e një morie të të dhënave, gjysmëfaktesh edhe rrëfimeve që janë të janë të parastampuara si “të vërteta”, me tendencë për të mitizuar idenë që në thelb ka për bazë inferioritetin dhe fobinë ndaj Islamit.

Andaj në pyetjen e natyrshme se kë e bezdis më shumë feja e shumicës së popullit shqiptar?, duhet të themi se i bezdis të gjithë ata që s'patën kurrë durimin për të studiuar më thellë faktet historike dhe arsyet e vërteta të pranimit të Islamit dhe të qëndrimit të palëkundur të këtij populli në të..

Mr. Driton Arifi

Respektimi i besimit dhe mendimit të tjetrit në kontekstin e kaptinës Kafirun

Prof. ass. dr. Valmire Batatina – Krasniqi

Kurani fisnik, si burim i pashtershëm i të gjitha njohurive, thekson se çdo individ është përgjegjës për qëndrimet dhe veprat e tij dhe se një nga veçoritë e tij është se ai është një genie individuale dhe sociale. Kjo kërkon që individët të respektojnë të drejtat e ndërsjella që lindin nga bashkëjetesa dhe të tregojnë respekt ndaj qëndrimeve, besimeve dhe mendimeve të tjetrit, të cilat gjatë historisë, shpeshherë janë injoruar dhe penalizuar nga grupe të ndryshme. Ndërsa në Kuran, të drejtat, përfshirë të drejtën për të menduar, besuar dhe jetuar ndryshe, janë çështje të garantuara. Një ndër kaptinat kuranore që flet në mënyrë të veçantë mbi këto të drejta dhe respektin ndaj besimit dhe qëndrimit të tjetrit është edhe kaptina *Kafirun*, e cila në radhitjen kuranore mban numrin njëqind e nëntë, është zbritur në Meke dhe përbëhet gjithsej nga gjashtë ajete. Kjo kaptinë përmes didaktikës së saj vërteton një herë e përgjithmonë, se adhurimi është meritë vetëm e një Zoti, se propozimi i idhujtarëve që Muhamedi a.s. t'i adhurojë një vit zotat e tyre, kurse vitin tjetër ata të adhuronin Zotin e Muhamedit a.s., është i papranueshëm dhe se respektimi ndaj besimit dhe mendimit të tjetrit është nga përgjegjësitë elementare të

Derisa jemi në këtë pikë, nuk kemi si të kalojmë e të mos e përmendim shembullin e Pejgamberit a.s. me krishterët e Nexhranit, ku ai a.s. i lejoi të kryejnë ritualet e tyre në xhaminë e tij në Medine.

çdo individ. Kështu, me anë të kësaj kaptine theksohet principi i tolerancës fetare në Islam.

EMËRTIMI DHE SHKAKU I ZBRITJES SË KAPTINËS KAFIRUN

Kjo kaptinë është emërtuar me disa emra si: “Suretu’l-Kafirun” - kaptina rreth mohuesve të besimit të drejtë, emër ky i marrë nga ajeti

i parë i kaptinës në të cilin Zoti i Madhërishëm e urdhëroi Pejgamberin a.s. që t'u drejtohej haptazi mohuesve me shprehjen *قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ* - "Thuaj: 'O ju jobesimtarë!'" (El Kafirun, 1). Kjo kaptinë në mesin e interpretuesve të Kuranit njihet me emërtimet si: "El Munabedhetu/ shkëputje ose distancim", "El Beraetu/ pastërti ose çlirim" dhe "El Mukashkashe/mbrojtëse nga shirku dhe mohimi", po ashtu konsiderohet edhe si një e katërta e Kuranit,¹ meqenëse urdhëron shpalljen publike të Njëshmërisë së Zotit (teuhidit) dhe sinqeritetit, dy koncepte këto që konsiderohen si shpirti i fesë.

Kaptina *Kafirun*, në përpjesëtim me karakteristikat dhe përmbajtjen e saj quhet dhe "Suretu'l-Ibade/ kaptina e adhurimit" apo "Suretu'l-Ihlas/ kaptina e sinqeritetit", "Suretu'd-Din/ kaptina e fesë",² kurse së bashku me kaptinën *Ihlas*, për shkak se të dyja vërtetojnë monoteizmin dhe mohojnë çdo formë të politeizmit janë emërtuar si "*suret Ihlasajn*".³

Sa i përket shkakut të zbritjes së kësaj kaptine, transmetohet se disa nga paria e idhujtarëve në krye me Velid bin Mugiren, As bin Vailin, Esved bin Abdulmuttalibin dhe Umejje bin Halefin polemizuan me Pejgamberin a.s. duke i thënë: "O Muhamed, eja të bëjmë një marrëveshje mes nesh. Ti ndjek fenë tonë, e ne do ta ndjekim tënden. Ti do të adhurosh zotat tanë një vit, kurse ne do ta adhurojmë Zotin tënd vitin tjetër. Nëse kjo (fe), me të cilën ke ardhur ti, është më e mirë se ajo (fe) që kemi ne, atëherë do të të bashkohemi dhe do të të ndjekim ty, po, nëse del se feja jonë është më e mirë se jotja, atëherë ti do të na bashkohesh neve dhe do ta ndjekësh fenë tonë." Atëherë i Dërguari i Allahut u tha: "Ruana Zot, kërkoj mbrojtje prej Tij që të mos i bëj shoq Atij!", pas të cilave fjalë zbriti kjo kaptinë: "Thuaj: 'O ju jobesimtarë!'" (El Kafirun, 1). I Dërguari i Allahut në mëngjesin e së nesërme shkoi në Mesxhidu Haram, në Qabe ku ndodhej një grup nga paria e Kurejshëve, u lexoi atyre këtë kaptinë, dhe kështu ata i humbën shpresat për ndonjë marrëveshje apo kompromis.⁴ Mevdudi, sjell një shembull për të ilustruar metodën e qasjes së Pejgamberit a.s. ndaj politeistëve duke thënë se nëse një individ i ofron një propozim të papranueshëm një zyrtari, dhe ky e di shumë mirë që nuk mund të pranohet një gjë e tillë, ai në vend që të përfshihet në një debat me të, adreson çështjen te një autoritet më i lartë. Në këtë mënyrë, kërkesa e individit refuzohet dhe shmanget çdo përplasje e mundshme

midis zyrtarit dhe individit.⁵ Andaj qasja e mos diskutimit të Muhamedit a.s. me politeistët është një shembull i menaxhimit të efikasitetit dhe qetësisë në përhapjen e mesazhit të Islamit, duke ruajtur gjithashtu një respekt të thellë për situatat dhe individët e përfshirë.

LIDHMËRIA E KËSAJ KAPTINE ME ATË PARAPRAKE EL KEVETHER

Kjo kaptinë për nga përmbajtja ka një lidhmëri të ngushtë me kaptinën kuranore që zë vend para saj në renditjen kuranore, pra Kevther. Lidhmëria në mes këtyre kaptinave është shumë e qëndrueshme, ngase në kaptinën Kevther, Allahu xh.sh. e urdhëroi të Dërguarit të Tij që namazin dhe fljimin t'i bënte vetëm për Zotin, i Cili i kishte dhuruar shumë të mira në këtë botë dhe i kishte bërë nder të lartë në ahiret. Ndërsa në këtë kaptinë, Ai e urdhëron drejtpërdrejt të Dërguarin që t'u thotë qartë jobesimtarëve se ai (Muhamedi) nuk ka qenë, nuk është dhe as nuk do të jetë kurrë adhures i idhujve që ata adhuronin, po as ata nuk kanë qenë, nuk janë dhe as që do të jenë ndonjëherë adhures të Atij që adhuron ai. Pra, ky është një distancim i hapur nga besimi i gabuar i idhujtarëve, që fenë e pastër të Ibrahimit a.s. e kishin shndërruar në një fe pagane.⁶ Pra, të dy kaptinat janë të lidhura në përforsimin e përkushtimit ndaj adhurimit të pastër dhe mohimit të idhujtarisë.

RESPEKTIMI I BESIMIT DHE MENDIMIT TË TJETRIT NË KAPTINËN KAFIRUN

Në kaptinën *Kafirun*, përderisa imani dhe shirku përmenden si gjëra shumë të largëta nga njëra-tjetra, shpjegohet edhe se besimi, adhurimi dhe përkushtimi janë zgjedhje individuale me të cilat merr përgjegjësi individ. Ndërsa përsëritja dhe përforsimi në ajetet e kësaj kaptine tregon se nuk mund të ketë asnjë afërsi ose kompromis midis së drejtës dhe të gabuarës.

Fillimi i kaptinës me thirrjen "O ju jobesimtarë!" (El Kafirun, 1) nuk përkufizon vetëm një grup të jobesimtarëve, ngase në këtë shprehje nuk janë objektiv individë të caktuar, por cilësitë e mosbesimit dhe mohimit. Prandaj, mund të thuhet se kjo thirrje u drejtohet të gjithë atyre që i përshkruajnë shokë Allahut, adhurojnë krijesa të tjera përveç Tij, ose refuzojnë hapur urdhrat dhe dispozitat e Tij, qofshin ata idhujtarë, hipokritë, zjarrputistë, pasues të librit, ose çfarëdo emri tjetër që mbajnë. Këtë interpretim e argumenton dhe përdorimi i përemrit "ما/ma" në vend të "من/men" në ajetin

e dytë.⁷ Shevkani thekson se kjo kaptinë lë të kuptohet se liria e besimit, adhurimit, fesë dhe ndërgjegjes janë çështje thelbësore, dhe se nuk duhet të shfaqen reagime negative dhe të paarsyeshme si detyrimi, dhuna apo urrejtja ndaj atyre që kanë mendime dhe besime të ndryshme. Në Kuran, respektivisht në këtë kaptinë nuk ka asnjë urdhër apo dispozitë për të luftuar kundër këtyre njerëzve apo për t'i detyruar të mendojnë dhe të besojnë njësoj.⁸ Ndërsa sipas Sharaviut, kjo kaptinë ashtu siç përçon mesazhin për respektimin e mendimit dhe besimit të të tjerëve nënkupton dhe shkëputjen definitive të marrëdhënieve ndërmjet besimtarëve dhe jobesimtarëve.

Përsëritja e serishme pothuajse identike e ajeteve në kaptinë Kafirun: *“Unë nuk adhuroj atë që ju e adhuron! As ju nuk jeni adhures të Atij, që unë e adhuroj! Dhe unë kurrë nuk do të jem adhures i asaj që ju adhuron! Por edhe ju nuk do të jeni adhures të Atij, që unë e adhuroj!”* (El Kafirun, 2-5), ka një domethënie të veçantë dhe ashtu siç shërben për të theksuar se ekziston një ndarje e prerë dhe e pa kompromis midis besimit në Zotin e vetëm dhe mosbesimit ose idhujtarisë, tregon për vendosmërinë e Pejgamberit a.s. dhe e pasuesve të tij në besim, për besimin islam i cili është unik dhe nuk mund të përzihet me praktika të tjera fetare, si dhe faktin që adhurimi i idhujtarëve dhe adhurimi i besimtarëve islam ndaj Zotit nuk janë vetëm të ndryshëm në objekt, por edhe në cilësi. Ngase besimtarët e vërtetë e adhurojnë Zotin me sinqeritet dhe përkushtim, gjë që nuk mund të krahasohet me adhurimin e idhujtarëve për idhujtë të tyre.

Ajeti i fundit i kësaj kaptine, shpreh butësinë, tolerancën dhe mos imponimin e besimit: *“Ju keni fenë tuaj (që i përmbaheni), e unë kam fenë time.”* (El Kafirun, 6). Sipas disa interpretuesve të Kuranit, fjala *“din”* në ajet ka kuptimin e shpërblimit dhe ndëshkimit. Pra në këtë këndvështrim sikur thuhet, si unë ashtu edhe ju, të gjithë janë përgjegjës fillimisht për veten e tyre. Askush nuk ka të drejtë t'i imponojë mendimet dhe pikëpamjet e veta dikujt tjetër. Megjithatë, secili prej jush duhet ta ketë parasysh se është përgjegjës për ndëshkimin që vjen si rezultat i mohimit. Edhe pse kjo kaptinë zbriti në një kohë kur myslimanët ishin në një gjendje të dobët në aspektin politik, administrativ dhe ekonomik, ajo krijoi një bazë për ajetet që zbritën në periudhën e Medinës, ku liria e besimit dhe adhurimit ishte e garantuar. Ajo shpalosi parimet themelore të Islamit lidhur me liritë dhe etikën e

Në kuptimin e përgjithshëm kaptina vë në pah faktin se asnjëherë adhurimi i një Zoti të vetëm, pra tevhidi, dhe besimi politeist, shirku, nuk mund të jenë të barabartë.

bashkëjetesës. Gjithashtu, kjo kaptinë vë në pah gjendjen shumë këmbëngulëse të idhujtarëve në sistemin e tyre të rremë të besimit. Prandaj, siç kuptohet nga transmetimet e shkakut të zbritjes së kaptinës, ata madje përpiqeshin ta detyronin Pejgamberin a.s. që i ftonë në Njëshmërinë e Zotit xh.sh., të përfshihej në besimin e tyre të përzier me shirk. Ndërsa ofertat dhe kërcënimet e idhujtarëve për të bashkëjetuar dhe për t'u socializuar në shoqëri ishin të gabuara dhe të papranueshme, pasi çdo njeri është përgjegjës për fenë dhe përgjegjësitë e tij. Në të njëjtën mënyrë, duke marrë parasysh kontekstin social në të cilin zbriti kjo kaptinë, mund të thuhet se ajo qartëson qëndrimin e tolerancës së Islamit ndaj besimeve dhe formave të adhurimit të feve të tjera. Në lidhje me këtë në Kuran thuhet: *“Në fe nuk ka dhunë (imponim). Është sqaruar e vërteta nga e kota.”* (El Bekare, 256).

Në kuptimin e përgjithshëm kaptina vë në pah faktin se asnjëherë adhurimi i një Zoti të vetëm, pra tevhidi, dhe besimi politeist, shirku, nuk mund të jenë të barabartë. Një mysliman nuk i afrohet shirkut në asnjë aspekt apo moment të jetës së tij dhe nuk ndien simpati për të. Ai është i distancuar nga të gjitha llojet e besimeve që janë jashtë Islamit. Edhe pse mund të ketë dallime midis mosbesimit dhe shirkut, përfundimisht të gjitha fetë që janë përballë Islamit dhe myslimanëve janë një fe dhe popull i vetëm.

Zoti i Madhërishtëm nuk i ka krijuar dy zemra në gjoksin e një njeriu. Prandaj, në zemrën e një besimtari, besimi dhe mohimi në të njëjtën kohë nuk mund të zënë vend. Ai mund të respektojë format e ndryshme të feve dhe besimeve, sepse janë të pranuar nga njerëzit, por në asnjë mënyrë nuk mund t'i aprovojë ose t'i miratojë ato. Ai i respekton ato, por nuk përpiket t'u servilozet atyre. Andaj duke thënë *“Zoti im dhe Zoti juaj është vetëm Allahu. Feja ime është për mua, dhe e juaja për ju,”* Islami e bën të qartë pozicionin dhe qëndrimin e tij parimor të besimit. Pra, *“Fe e vetme (e pranuar) tek Allahu është Islami.”* (Ali Imran, 19).

1 Razi, *Mefatihul-Gajb*, XXXII, 160.

2 Ibën Ashur, *et-Tahrir*, XXX/579.

3 Alusi, *Ruhu'l-Meani*, XXX/266.

4 Vahidi, *Esbabu'n-Nuzul*, 26.

5 Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/273.

6 Rrazi, *Mefatihul Gajb*, v. XXXII/137.

7 Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/278.

8 Shevkani, *Fethu'l-Kadir*, V/621.

Të krishterët dhe jehudët nën hijen e të drejtës islame

Nehat Shehu

Islami simbolizon paqen, si në emër po lashtu dhe në esencën e tij. Ky sistem hyjnor erdhi që ta rregullojë jo vetëm jetën e besimtarëve, por edhe të njerëzimit mbarë, duke treguar qartë që marrëdhëniet ndërmjet njerëzve duhen ndërtuar mbi parimin e dashurisë, respektit, mëshirës dhe tolerancës, e assesi mbi ndonjë gjë tjetër të kundërt me këto gjëra. Ndonëse kjo fe ishte gjithmonë në këto parime, akuzat për të kundërtën nuk pushuan, ndoshta nga padituria apo ndonjë qëllim tjetër, por e rëndësishmja është që Islami u ngrit gjithmonë, pavarësisht përpjekjeve për uljen e tij. Por se si ka qenë bashkëjetesa mes tri feve do të mundohemi ta sqarojmë në vijim.

ASPEKTI I LIRISË SË JETESËS DHE BESIMIT

Kjo liri është prej gjërave esenciale për një jetë të mirë, sepse ngërthen në vete atdheun i cili është një grumbull ndjenjash, kujtimesh, shpresash, ambiciesh, gëzimesh e sakrificash, andaj Islami i dha aq shumë rëndësi dhe potencoi qartë që secili ka të drejtë të jetojë i lirë dhe të besojë i tillë, pa dallim feje, race, ngjyre apo kombësie. Këtë realitet e kemi në Kuranin famëlartë, ku Allahu thotë: “Nuk ka dhunë në fe”. (El Bekare, 256).

Këtë realitet të diversitetit njerëzor e jetësoi më së miri Pejgamberi a.s., ku secili hap i tij korrespondoi në paqe, tolerancë e bashkëjetesë të mirë mes besimeve. Këtë gjë e vërejmë më

“Ju keni fenë tuaj, e unë kam fenë time!”

(El Kafirun, 6)

së miri në kohën kur bëri hixhretin për në Medinën e ndritshme. Me të arritur aty hartoi ‘Kartën e Medinës’, e që është fakt i pamohueshëm që Pejgamberi a.s. ngërtheu në vete dhe në shoqërinë islame vlerat morale, etike e njerëzore, ngase më shumë se gjysma e neneve të kësaj karte kishin të bëjnë me ithtarët e Librit. Atyre iu garantuar jeta, besimi, shtetformimi etj. Kjo ishte shëmbëlltyra e Pejgamberit a.s. që tregoi qartë që secili ka të drejtën e jetesës dhe lirinë e besimit të tij, dhe se assesi nuk ka imponim në fe. Ndër ajetet e shumta që na flasin për këtë janë dhe ajetet e sures Kafirun, ku Allahu thotë: “Ju keni fenë tuaj e unë kam fenë time!” (El Kafirun, 6).

Nga kjo që u potencua themi që në këtë aspekt nuk ka pasur asnjë problem apo parregullsi, sepse myslimanët gjithmonë ishin të bindur që kjo e drejtë është e secilit dhe fundja diversiteti është vullnet i Allahut, secili është i lirë të besojë çfarë të dojë dhe përgjegjësia i takon atij pastaj. Derisa jemi në këtë pikë, nuk kemi si të kalojmë e të mos e përmendim shembullin e Pejgamberit a.s. me krishterët e Nexhranit, ku ai a.s. i lejoi të kryejnë ritualet e tyre në xhaminë e tij në Medinë.¹

Këtë shembull e ndoqi edhe Omeri r.a., i cili ndaloi rreptësisht të pengoheshin të krishterët, jehudët apo të rrënoheshin kishat ose sinagogat e tyre. Këtë fakt e pohon dhe Thomas Arnold, dhe sipas tij, kjo sjellje ndikoi fuqishëm në përhapjen e Islamit.²

LIRIA E MENDIMIT DHE ARSIMIMIT

Derisa flasim për të drejtat themelore, nuk mund të mos flasim edhe për të drejtën e lirisë së mendimit dhe arsimimit, sepse këto janë fryma e shpirtit dhe mendjes së secilit, e assesi nuk mund të ketë bashkëjetesë në mungesë të kësaj lirie. Ndonëse në atë kohë mësimet nuk bëheshin sikur sot në shkolla e universitete, kjo gjë nuk i pengoi udhëheqësit islam t'ua lejojnë të drejtën e arsimimit, zhvillimit të tyre shkencor e akademik dhe mendimit të lirë. Shembujt e tillë i kemi të shumtë në historinë e famshme islame, e ndër ta theksojmë: pesë nga krishterët e Shamit në kohën e Emevitëve arritën në pozitën e Papës, kjo tregon që jo vetëm që ishin të lirë në arsimim, por dhe ishin të lirë në pjesëmarrjen në mbledhjet e rregullta që mbaheshin në këto suaza të Krishterimit dhe këshillave të lartë të tyre të cilat mbaheshin në Kostandinopojën e atëhershme (Stambollin e sotshëm). Nga kjo liri e mendimit dhe arsimimit erdhi edhe shfaqja mendimtarëve si: Gjoni i Damaskut, Teudor ebu Karra, si dhe Pali Paulit i Antakisë, të cilët hodhën themelet e diskutimeve të krishtera me myslimanët. Kjo liri nuk u pakësua asnjëherë. Nëse i qasemi literaturës islame do të gjejmë decidivisht duke thënë: atyre do t'iu jepet liria e plotë e arsimit dhe vendosjes së sistemit arsimor si të duan ata, nuk do të detyrohen të mësojnë fenë islame, u lejohet plotësisht e drejta e shkrimit, predikimit, sesioneve shkencore, krijimit të komisioneve për hartimin e ligjeve që kanë të bëjnë me ta apo përmirësimin e ligjeve

aktuale, u lejohen ankesat dhe sugjerimet për ligjet që kanë të bëjnë me kodin civil, si dhe do të kenë lirinë e plotë të pyetjes dhe diskutimit për detyrat e tyre në shtet.³

Kjo liri solli bashkëjetesë të mirë dhe zhvillim të hovshëm për ata, saqë periudha e tyre në Andaluzi, me të drejtë u quajt epoka e artë e kulturës.

E DREJTA E PUNËSIMIT DHE ASPEKTI EKONOMIK

Edhe kjo e drejtë elementare ishte e siguruar në shoqërinë islame, gjë që ndikoi në bashkëjetesë të mirë, sepse Islami nuk i pengoi në besimin e tyre. Atyre u lejoi praktikimin dhe nuk u ndaloi lirinë e mendimit dhe arsimimit, gjë që rezultoi në ngritje në aspektin shoqëror, shkencor e ekonomik.

Punësimi dhe e drejta e zhvillimit ekonomik për ithtarët e Librit në shoqërinë islame ishin në nivelin maksimal, andaj gjejmë që kemi shumë të tillë të cilët kishin pozita të larta në shoqëri e po ashtu në shtet. Shembujt e tillë mund të përmendim shumë, ndër ta theksojmë: Ibën Ethali, Ebu Hakem el Dimashki, të cilët ishin mjekët kryesorë të Muaviut r.a., Gabriel bin Bahtshiu, mjeku i Harun Rashidit, për të cilin ai tha: "Secili njeri i cili ka nevojë për mua le t'i drejtohet Gabrielit, sepse unë veproj sipas këshillës së tij." Vlen të theksohet se paga e këtij mjeku ishte dhjetë mijë derhem në muaj.⁴

Ithtarët e Librit ishin të ngritur edhe në poste administrative si: Serxhun bin Mansur – sekretar i shtetit në kohën e Abdul Melik bin Mervanit, Ebu el Fadl – sekretar në kohën e El Muktedir (i cili shpesh nënshkruante në vend të tij), Abun bin Said – vezir apo ministër në kohën e El Multedid Bilah etj. Me këto të drejta u impresionua edhe historiani Touton, i cili thotë që bashkëjetesa dhe toleranca në shtetin abasit është për t'u habitur dhe lavdëruar, dhe krahas shembujve të mësipërm ky historian jep një shembull tjetër, atë të Ibrahim bin Hilalit, i cili sipas tij është shembulli më i mirë se si një ithtar i Librit u ngrit në pozitë më të larta në administratat e shtetit dhe në shoqëri. Ngritje të tilla si kjo u lavdëruan nga poetët e kohës së tij. Ky vezir nga shoqërimi me Ismail bin Abadin dhe Sherif Ridan krijoi një miqësi aq të mirë saqë mësoi edhe Kuranin përmendsh përkundër dallimeve në besim me ta.⁵

Si rrjedhojë e kësaj, orientalisti dhe historiani i njohur Thomas Arnold thotë: "Ky

Këtë shembull e ndoqi edhe Omeri r.a., i cili ndaloi rreptësisht të pengoheshin të krishterët, jehudët apo të rrënoheshin kishat ose sinagogat e tyre. Këtë fakt e pohon dhe Thomas Arnold, dhe sipas tij, kjo sjellje ndikoi fuqishëm në përhapjen e Islamit.

trajtim nga shteti islam tregon qartazi se myslimanët nuk i penguan ithtarët e Librit në asnjë aspekt, i ftuan në Islam në mënyrën më të mirë dhe pa asnjë imponim, e kjo vërehet dhe dëshmohehet nga dokumentet fetare të tyre në atë kohë.” Të njëjtin mendim ka edhe historian Touton, të cilin e përmendëm edhe më lartë. Nga kjo që u tha më sipër, mund të themi se bashkëjetesa në aspektin e punësimit dhe atij ekonomik nuk u cenua asnjëherë nga myslimanët, madje nga shembujt e mësipërm vërejtëm që shpeshherë ithtarët e Librit ishin në pozita shumë më të larta sesa vetë myslimanët.

DREJTËSIA NË RAPORT ME TA

Nuk ka dyshim se drejtësia në Islam është prej gjërave më të shenjta. Pozita e saj e lartë vije nga urdhrat kuranore, por edhe nga ato pejgamberike, duke potencuar qartë që nuk mund të jesh mysliman i mirë e as model i një myslimani të mirë nëse nuk je i drejtë. Nëse i qasemi fare pak teksteve të shenjta, vërejmë që urdhrat hyjnorë lidhur me këtë çështje janë të prera dhe assesi nuk ka tolerime në mospraktikimin e drejtësisë. Kurrë nuk shikohet dobia personale apo e ngjashme me të, asnjëherë nuk vije në shprehje shtrembërimi i saj për ndonjë përfitim, dhe më e rëndësishmja kurrë nuk ka dallim personi që është përballë myslimanit. Rrjedhimisht nuk dallon fakti se a është besimtar apo ithtar i Librit, mik ose armik i tij. Urdhrat janë të qartë, duhet të jemi të drejtë ndaj të gjithëve, pavarësisht racës, ngjyrës, kombit apo fesë, sepse fundja të gjithë jemi njerëz dhe kemi shenjtërinë e të qenët njeri, pra ky është kushti mbi të cilin bazohet kjo drejtësi, dhe kjo është pasqyra më e mirë e drejtësisë islame.

Allahu xh.sh. kur na flet për këtë temë thotë: “*Allahu urdhëron që amanetet t’ua ktheni atyre që u përkasin dhe kur të gjykoni ndërmjet njerëzve të gjykoni drejtë.*” (En Nisa, 58).

Po, jemi të urdhëruar të jemi të drejtë dhe nëse e vërejmë te pjesa e gjykimit, Allahu thotë: “*ndërmjet njerëzve*”, duke na tërhequr vërejtjen që assesi nuk duhet të jemi të njëanshëm për shkak se përballë nesh është ithtari i Librit apo jobesimtari.

Allahu përmes këtij ajeti na largoi secilën mëdyshje të mundshme dhe na urdhëroi të jemi të drejtë, pavarësisht se kë e kemi përballë, madje ne jemi të urdhëruar të jemi të drejtë edhe kur është në pyetje vetja jonë.

Në një ajet tjetër Allahu na tërheq vërejtjen lidhur me padrejtësinë në baza fetare, racore apo etnike, ku thotë: “*O besimtarë! Bëhuni të qëndrueshëm në urdhrat e Allahut dhe dëshmuës me drejtësi. Le të mos ju nxis urrejtja ndaj njerëzve për të bërë padrejtësi. Bëhuni të drejtë, sepse kjo është më afër devotshmërisë!*” (El Maide, 8).

Në ajet vërehet qartë urdhri për drejtësi dhe për dëshmim të saj. Ajo që është mbresëlënëse është fakti që jemi të urdhëruar që edhe në raste mllefi apo urrejtjeje të jemi të drejtë e të mos bëjmë padrejtësi. E gjitha kjo na rezulton në një cak madhështor e që është devotshmëria, e cila na afron me Allahun. Ky synim duhet të jetë prezent te myslimani, e ky arrihet duke qenë i drejtë e duke mos lejuar urrejtje ndaj tjetrit që ta rrënojë drejtësinë të cilën na e kërkon Allahu dhe na urdhëron për të.

Pejgamberi a.s. këtë urdhër e jetësoi në praktikë e na la shumë thënie, ku na urdhëroi të jemi të drejtë me të gjithë, ndër to mund të theksohen: “*Kush i bën padrejtësi (zullum) ndonjë të besatuar (ithtar të Librit) apo ia pakëson të drejtën e tij, ose e ngarkon mbi fuqinë (kapacitetin) e tij, ose i merr diçka pa lejen (pëlqimin) e tij, unë do të jem armiku i tij në ditën e Kiametit.*”⁶; “*Kushdo që vret një të besatuar (ithtar të Librit) nuk do ta ndjen aromën e Xhenetit, ndonëse aroma e tij ndihet në distancë prej dyzet viteve.*”⁷

Të ndalemi e të meditojmë pak në këto dy hadithe që i kemi para vetes! Muhamedi a.s., në hadithin e parë thotë se kushdo që i bën padrejtësi ndonjë të besatuar në secilën formë të mundshme, pakësim i së drejtës, apo mbingarkim mbi fuqinë e tij, apo marrje (rrëmbim, grabitje) e ndonjë gjëje pa lejen e tij eventuale apo pa pëlqimin e tij, do të rezultojë në një fund aspak të mirë e të dëshiruar për një mysliman, e që është armiqësia e Muhamedit a.s. në Ditën e Kiametit. Andaj secili prej nesh duhet ta pyes veten e tij se a është i gatshëm për një fund të tillë. Ky rezultat është derivat i shpërfilljes së ndonjëres prej urdhrave të përmendura në hadithin e lartpërmendur.

Në hadithin e dytë kemi një kërcënim për një dëm tjetër, e që është privimi i një ithtari të Librit nga jeta. Është e dukshme që prapë rezultati është i frikshëm dhe aspak i mirë, sepse personi i tillë nuk do ta ndiej aromën e Xhenetit. Si mund të ketë privim më të madh për një besimtar? Madje kur aroma e tij ndjehet në një largësi prej dyzetë vitesh. Kjo fatkeqësi e madhe vjen si rezultat i një padrejtësie të madhe, e që në këtë rast është vrasja e një ithtari të Librit.

Ky ishte qëndrimi i Pejgamberit a.s. ndaj raportit të drejtësisë ndaj tjetrit. Nuk mund të ketë bashkëjetesë

ndërmjet popujve të feve të ndryshme në mungesë të drejtësisë, madje nuk mund të ketë bashkëjetesë as mes pjesëtarëve të një feje të njëjtë. Andaj drejtësia ka vlerë aq të madhe në Islam dhe të drejtët janë të dashur të Allahut dhe Pejgamberit të Tij a.s.

Kur jemi te shembujt e drejtësisë në gjeneratat pas Pejgamberit a.s., historia është e stërm bushur me raste e ngjarje madhështore që vërtetojnë këtë gjë duke filluar nga kalifët e drejtë, e deri te Devleti i Naltë – Perandoria Osmane. Ndër këta shembuj të shumtë mund të theksojmë:

Kur Usume bin Zejdi u nis për në Sham, Ebu Bekri r.a. mbajti një fjalim drejtuar ushtarëve, ku ndër të tjera u tha: “Mos u bëni të pabesë, mos u bëni tradhtarë, mos merrni nga plaçkat e luftës, mos mashtroni, mos masakroni askënd, mos vrisni fëmijë, mos vrisni pleq, mos vrisni gra, mos i pengoni murgjit në manastire, mos prisni asnjë pemë, mos digjni e shkatërroni asnjë hurmë, shkoni përpara me emrin e Allahut!”⁸

Këshillat dhe porosinë e Ebu Bekrit r.a. vërtet janë të arta dhe të nevojshme për secilën periudhë të njerëzimit. Vetëm një sahabi i Pejgamberit a.s., i edukuar në frymën e tij mund të jetë kaq i drejtë dhe preciz, madje edhe në imtësitë më të vogla të cilat u sqaruan më lartë.

Marrëveshja e Omerit r.a. me banorët e Kudsit me rastin e hyrjes së myslimanëve në Jerusalem, si dhe rasti mes kiptasit dhe djalit të Amër bin Asit r.a.

Kur flasim për drejtësinë dhe udhëheqjen e denjë, nuk kemi si të kalojmë e të mos e përmendim këtë kalif të madh, i cili la gjurmë në drejtësi, e i cili jetën e tij e harxhoi në aplikim të saj. Këta dy shembuj janë vetëm një pikë uji në oqeanin e madh të mbushur me drejtësinë e Omerit r.a.

MARRËVESHJA ME BANORËT E KUDSIT

Kur Omeri r.a. hyri në Jerusalem, bëri një marrëveshje me banorët aty, ku ndër të tjera tha: “Unë Omeri, rob i Allahut, prijësi i besimtarëve, me këtë dokument u garantoj banorëve të Jerusalemit të drejtën e jetës, pasurisë, sigurimin e kishave të tyre dhe kryqeve gjithashtu. Askush nga myslimanët nuk do t’i dëmtoj kishat, ndalohet shkatërrimi dhe tjetërsimi i tyre, ndalohet dhuna mbi banorët, ndalohet nëpërkëmbja e pasurisë së tyre, si dhe ndalohet rreptësisht të dëmtohet ndonjëri prej banorëve.”⁹

NGJARJA ME KIPTASIN E EGJIPTIT DHE DJALIN E AMËR BIN ASIT

Të gjithë e kemi në dijeni këtë rast besoj, dhe një gjë dihet që nuk ka mundësi të dëgjohet ky rast e të mos impresionohet njeriu me këtë kalif të madh. Ky rast sqaron më së miri drejtësinë e Omerit r.a. Ajo që bie në sy, pos që kiptasi merr hakun e tij, është fakti që Omeri e urdhëroi ta godiste dhe Amërin, sepse sipas tij veprimi i djalit të tij ishte pikërisht për

shkak të pushtetit që kishte Amëri në Egjipt, pastaj në fund na e la një fjalë e cila duhet të jetë kushtetutë për secilin që ka një grimcë morali e njerëzie. I ndikuar thellësisht nga kjo padrejtësi, Omeri iu drejtua Amër bin Asit duke i thënë: “O Amër, si mundësh t’i robërosh njerëzit, të cilët i kanë lindur nënat e tyre të lirë?”

Ky kalif i madh, ndonëse dha jetë në një atentat të një jomyslimani, prapë në fund të jetës së tij porositi që të sillen mirë dhe me drejtësi ndaj ithtarëve të Librit, e assesi të mos i dëmtojnë ata në çështjet e jetës.

RASTI I ALIUT ME KRISHTERIN I CILI IA VODHI PARZMOREN E TIJ

Një nga margaritarët e tjerë të drejtësisë islame është edhe ky rast ndërmjet Hz. Aliut r.a. dhe krishterit. Ky i fundit ia kishte vjedhur parzmoren dhe pas debatit e kundërshtimeve çështja u vendos të kryhet në gjykatë. Hz. Aliu qëndronte në një radhë me krishterin, ndonëse ishte kalif në atë kohë, Kadi Shurejhi gjykoj në të mirën e krishterit dhe çështja u mbyll. Aliu r.a. u pajtua me gjykimin e Kadi Shurejhit. Kjo sjellje rezultoi në pranimin e Islamit nga ky krishterë, dhe kjo ishte edhe një fitore në historinë e Islamit, e cila erdhi nga praktikimi i drejtësisë.¹⁰

Rasti i Sulltan Mehmet Fatihut me arkitektin bizantin

Pas mori Kostandinopojën, Fatihu mblodhi arkitektët bizantinë dhe i angazhoi në punë. Njëri ndër ta, me qëllim të keq, bëri një vepër të shëmtuar, duke lënë një mangësi në një xhami në qytet. Fatihu ia preu dorën si dënim për veprën, ndërsa ai e denoncoi çështjen në gjykatë. Rasti u gjykua pa asnjë parregullsi, me Fatihun që rrinte paralel me bizantinin, sikur një banor i thjeshtë. Gjykatësi vendosi për *kisas*, e Fatihu pranoi gjykimin e kadiut, kjo drejtësi rezultoi në pranimin e Islamit nga krishteri. Ky ishte Fatihu, i cili u lavdërua me hadithin e Muhamedit a.s., e kjo ishte drejtësia e tij.¹¹

Nga të gjithë shembujt vërejtëm që drejtësia në raport me ithtarët e Librit ka qenë e pranishme në çdo periudhë të shoqërisë, andaj është akuzë e kotë që të thuhet e kundërta.

1 Ahmed Alij Sulejman, *Hurrijetu el Akide fi Teshri el Islami*, f. 15.

2 Thomas Arnold (1970), *Ed Davetu il el Islam*, Dar el Kitab el Arabij, Bejrut, f. 75.

3 Ebu Ala el Mevdudij, *Hukuk Ehl Dhimme*, f. 33-35.

4 Ali Husni el Harbutli, (2004), *El Islam ve ehl Dhimme*, f. 144-145.

5 Po aty, 145.

6 Sunen Ebu Davud, (1996), Dar el Kutub el Ilmije, Bejrut, 2654.

7 Sahih el Buhari, (1987), Dar et Takva, Bejrut, 2930.

8 Muhamed bin Xherir et Taberi, (1995), *Tarih et Taberi*, Dar el Kutub el Ilmije, Bejrut, f. 226-227.

9 Muhamed bin Xherir et Taberi, (1995), *Tarih et Taberi*, Dar el Kutub el Ilmije, Bejrut, f. 218.

10 Po aty, 219.

11 Abdul Munim bin Hashimij, (2004), *El Hilafetu el Uthmanije*, Dar ibn Hazm, Kajro, f.168.

Deizmi, besim apo arsyetim? (2)

Mr. Adnan Shala

“NËSE ZOTI NUK DO TË EKZISTONTE, DO TË DUHEJ TA SHPIKNIM ATË.”

Voltaire

Deizmi është një botëkuptim filozofik dhe fetar që beson në ekzistencën e një Zoti krijues dhe të përsosur, që ka krijuar universin dhe e ka lënë të funksionojë sipas ligjeve natyrore pa ndërhyrje të mëtejshme. Ky sistem thekson përdorimin e arsyes dhe logjikës për ta njohur Zotin dhe për të formuar vlerat morale, duke e mohuar shpalljen e drejtpërdrejtë si burim të besimit. Sipas deizmit, nuk ekziston feja. Zoti, duke mos u përfshirë në çështjet e botës, nuk ka nevojë të flasë me njerëzit. Për rrjedhojë, nuk ka nevojë as për një profet apo një libër të shenjtë për të komunikuar me njerëzit. Në deizëm, të besosh në profetë, libra të shenjtë, shpallje hyjnore, fe, engjëj, mrekulli, botën e përtejme, parajsë dhe ferr, konsiderohet irracionalizëm. Çfarë është e drejtë apo e gabuar mund të kuptohet vetëm përmes arsyes që e ka dhënë Zoti. Po ashtu, ekzistenca e Zotit mund të kuptohet në të njëjtën mënyrë. Pra, themeli i deizmit është besimi në Zot, por mohimi i feve.

Deizmi në literaturë mund të përkufizohet në mënyra të ndryshme, mirëpo përkufizimi më gjeneral mund të jetë ky: “Deizmi mund ta përshkruajmë si një rrymë filozofike që, duke pranuar ekzistencën, njëshmërinë e Zotit dhe rolin e Tij si shkaku i parë i gjithësisë, mohon profecinë dhe shpalljen hyjnore

Sipas deizmit, nuk ekziston feja. Zoti, duke mos u përfshirë në çështjet e botës, nuk ka nevojë të flasë me njerëzit. Për rrjedhojë, nuk ka nevojë as për një profet apo një libër të shenjtë për të komunikuar me njerëzit.

brenda kuadrit të një koncepti fesë natyrore, të mbështetur vetëm në arsye.”¹

BRISHTËSIA E ARGUMENTEVE DEISTE

Deistet për t'i argumentuar pretendimet e tyre zakonisht janë shërbyer me argumentet e teizmit apo fesë për argumentimin e ekzistencës se Zotit. Këto argumente sipas tyre janë rationale, mirëpo e ndalin gjenerimin e atyre argumenteve drejt argumentimit të fesë dhe gjërat që burojnë nga fetë. Këtu do mundohemi t'i shohim disa argumente të cilat mund të kontestohen dhe të kritikohen.

Siç e cekëm me lartë deistët besojnë në ekzistencën e një Zoti absolut, të pafund dhe krijues të gjithçkaje. Ky Zot është i gjithëfuqishëm, i gjithpranishëm dhe i përsosur. Zoti sundon universin me një ligj të pandryshueshëm dhe është një qenie që përfshin gjithçka. Mirëpo ky pretendim është i pasaktë nëse ndalet këtu dhe mund të kritikohet në këtë mënyrë: si mund të jetë Zoti vërtet i plotfuqishëm dhe i ditur nëse nuk ndërhyr në botë. Çështja është se nëse Zoti nuk ka kontroll mbi universin, a është ai vërtet i plotfuqishëm?² Pra Zotësia e Zotit vërtetohet në mbarëvajtjen e jetës së universit më gjithë atë që përfshinë atë.

Ndër argumentet e tjera është se deizmi pranon se njeriu ka një kapacitet të kufizuar për të kuptuar pafundësinë e Zotit. Zoti krijoi gjithçka pa ndihmën e materialeve dhe është i lirë në mënyrë absolute, gjë që është mese e saktë, mirëpo ky mendim në vetvete kërkon ekzistencën e shpalljes për ta kuptuar më mirë Zotin dhe atributet e Tij. Racionalizmi i tepruar i deizmit ngre pyetje në lidhje me aftësinë e njeriut për t'i kuptuar dhe interpretuar atributet e Zotit, duke lënë disa aspekte të pa trajtuara.

Derisa jemi të atributet e Zotit duhet të potencohet se disa nga deistët e thonë se Zoti është i mirë dhe i drejtë. Të gjitha të mirat dhe drejtësitë janë burim i mirësisë së Zotit. Nëse kësaj qasjeje i bëjmë një kritikë racionale dhe teologjike atëherë arrimë në përfundimin se ndarja e Zotit nga ndërhyrja aktive në botë krijon një problem në lidhje me atributet e Tij të mirësisë dhe drejtësisë.³ Deizmi po ashtu me vete sjell probleme teologjike rreth dijes dhe attributeve të Zotit, si për shembull: A di Zoti gjithçka në botë nëse nuk ndërhyr në të? Nëse nuk ka kontroll mbi universin, a është Zoti vërtet i plotfuqishëm? Përgjigjet e deistëve për këto pyetje janë të vështira. Prandaj, deistët kanë minimizuar diskutimet rreth attributeve të Zotit, duke mos pasur mundësi të flasin për dijen, fuqinë, vullnetin, mëshirën dhe drejtësinë e Zotit.

Si mund t'i kuptojmë atributet e Zotit me kapacitetet tona intelektuale dhe pa ndihmën

Deizmi ndër të tjera duhet kritikuar për preferimin e arsyes njerëzore mbi shpalljen hyjnore dhe për përjashtimin e ndjenjave dhe instinkteve njerëzore.

e relevantes apo peygamberëve. Edhe nëse njeriu arrin në përfundimin se Zoti ekziston dhe është krijues i këtij universi me kapacitetet e tij intelektuale ai prapë se prapë nuk mund ta njoh qenien e Zotit apo t'i njoh cilësitë dhe atributet e Tij. Nëse Zoti nuk ndërhyr në univers nuk mund të flasim për mirësi të Zotit po ashtu nëse nuk ka një jetë të pëtejme si mund të flasim për atributin e drejtësisë. Nëse Zoti nuk ka ndonjë atribut apo cilësi tjetër përveç se të jetë qenie racionale, atëherë a duhet ndryshuar edhe vetë koncepti për Zotin.

Deizmi ndër të tjera duhet kritikuar për preferimin e arsyes njerëzore mbi shpalljen hyjnore dhe për përjashtimin e ndjenjave dhe instinkteve njerëzore. Tendencat deistike kanë nxjerrë Zotin jashtë jetës, duke mos pranuar ndërhyrjen e Tij në çdo aspekt të realitetit. Njerëzit që janë të privuar nga ndërhyrja hyjnore përjetojnë kriza të mëdha shpirtërore.⁴

Përgjatë historisë njerëzore shpesh është tentuar që instinktet të paraqiten si pjesa e cila duhet shtypur dhe asgjësuar, ndërsa mendja si burim i moralit. Në Greqinë antike, sofistët pretendonin se mendja e njeriut është konstantja me të cilën vlerësohen veprat si të mira apo të këqija. Mirëpo njerëzimi është dëshmitarë se si mendja mund të korruptohet dhe për burim të moralit duhet të jetë diçka e cila i tejkalon kufijtë e mendjes, pra për një autoritet universal që përcakton çfarë është e

mirë apo e keqe. Këtë autoritet e gjejmë nëpërmjet fesë dhe të dërguarve të cilët i vendosën kornizat e vlerave morale dhe i mësuam njerëzit se si duhet jetuar në harmoni me qenin e tyre dhe tërësinë e cila i rrethon. *Deistët besojnë se Zoti ka krijuar universin*, e ka rregulluar atë si një orë dhe më pas e ka lënë të funksionojë vetë. Problemet e së keqes burojnë nga mosrespektimi i ligjeve natyrore nga njeriu, pa nevojën për ndërhyrje hyjnore. *Kultivimi i arsyes dhe ligjeve natyrore* në deizëm shpesh çon në idhujtari të arsyes.⁵ Pra me pak fjalë vendin e Zotit si i adhuruar munda ta e zë mendja apo arsyeja.

Racionalizmi i tepruar i deizmit është një dobësi e cila duhet trajtuar. Racionalizmi i tepruar rezulton shpesh duke lënë disa probleme të pa trajtuara dhe duke mos adresuar aspekte të rëndësishme të religjionit dhe shpirtit njerëzor. Njeriu nuk është vetëm një qenie racionale, ajo në të njëjtën kohë është edhe një qenie emocionale. Deistët, megjithëse pranojnë që Zoti është i plotfuqishëm dhe i vullnetshëm, nuk kanë qenë në gjendje të ofrojnë një qasje të kënaqshme dhe koherente në lidhje me marrëdhënien e Zotit me njeriun. Deizmi, si një fe racionale, mohon çdo lloj misteri për arsye se duhet të mbizotërojë racionalja. Në këtë kuptim, e kritikon aspektin mistik të fesë, duke mohuar shpalljen hyjnore. Shumë shkencëtarë dhe filozofë argumentojnë se është e gabuar të trembesh nga misteret, pasi edhe vetë universi, që është objekt i shkencës, është misterioz. Të quash një gjë misterioze nuk do të thotë se ajo është e pavërtetë.⁶

Deizmi përveç të metave të cilat i sjell me vete, gjithashtu ndihmoji edhe në përhapjen

Deizmi përveç të metave të cilat i sjell me vete, gjithashtu ndihmoji edhe në përhapjen dhe zhvillimin e ateizmit në mënyrë indirekte. Margjinalizimi i shumë koncepteve fetare nga deizmi, duke përfshirë shpalljen dhe mrekullitë, ka ndihmuar ateizmin të përparojë.

dhe zhvillimin e ateizmit në mënyrë indirekte. **Margjinalizimi i shumë koncepteve fetare** nga deizmi, duke përfshirë shpalljen dhe mrekullitë, ka ndihmuar ateizmin të përparojë. **Deizmi** ka bërë që një pjesë e njerëzve, megjithëse besojnë te Zoti, të mos e reflektojnë këtë besim në jetën e tyre fetare, duke kufizuar realitetet fetare në disa parime morale.⁷ Ateizmi përfitoi nga deizmi në shumë fusha të argumentimit. Pra të qenët deist është më afër ateizmit sesa teizmit edhe pse pretendimet e deizmit janë në favor të teizmit.

KONKLUZIONE

Deizmi siç e pamë me lartë përfaqëson një botëkuptim filozofik dhe fetar që mbështetet në arsyen dhe logjikën për ta njohur Zotin, duke mohuar ndërhyrjet hyjnore, shpalljet dhe mrekullitë. Megjithatë, kjo qasje ka disa dobësi thelbësore. Përqendrimi i tepruar te racionalizmi i deizmit krijon boshllëqe në kuptimin e plotë të Zotit dhe marrëdhënies së tij me njeriun, duke mos dhënë zgjidhje të kënaqshme për çështje si drejtësia hyjnore, atributet e Zotit dhe ndërhyrja e tij në univers edhe pse në shikim të parë duket si një preferencë e mirë intelektuale. Kritikët argumentojnë se kapaciteti i kufizuar intelektual i njeriut e bën të pamundur njohjen e Zotit pa ndihmën e shpalljeve hyjnore apo profetëve. Për më tepër, deizmi shpërfill dimensionet shpirtërore dhe emocionale të njerëzimit, duke e fokusuar gjithçka tek arsyeja dhe duke minimizuar rëndësinë e ndjenjave. Si rezultat, deizmi kontribuoi në përhapjen e ateizmit, pasi refuzimi i feve tradicionale krijoi një hapësirë ku besimi në Zotin nuk reflektohet në jetën fetare të individit.

1 Hüsameddin Erdem, "Deizm", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/109.

2 Mehmet S Aydın, (1999), *Din Felsefesi*, İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. fq.184.

3 Emre Dorman, (2017b), Tarihsel ve Teolojik Açidan Deizm ve Eleştirisi, *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm*, (Editörler Vecihi Sönmez, Burhaneddin Kıyıcı, Metin Yıldız), Van: Ensar Neşriyat, s. 217-242. fq.226).

4 Namık Kemal Okumuş, (2017), *Yetersiz Bakiye: Deizm'in Tanrı Tasavvuru ya da Sünnetullah Yasaları ve Deizm İlişkisi Üzerine Bazı Tespitler*, *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm*, (Editörler Vecihi Sönmez, Burhaneddin Kıyıcı, Metin Yıldız), Van: Ensar Neşriyat, s. 173-192. fq.175).

5 Vezir Harman, (2017), *Kelâm İlminin Deizm Eleştirisi Bağlamında Akıl ve Âlem Tasavvuru*, Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2017, Cilt: 3, Sayı: 1, s.13-51. fq.17.

6 Diogenes Allen, (1985), *Philosophy for Understanding Theology*, Atlanta: John Knox Press. 1985, fq.168

7 Emre Dorman, (2009), *Deizm ve Eleştirisi: Tarihsel ve Teolojik Bir Yaklaşım*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, fq. 222.

Formaliteti në adhurime dhe rreziku nga humbja e sinqeritetit në to

Isa Tershani

Sinqeriteti është një bazë madhështore prej bazave të fesë. Sinqeriteti ndaj Allahut është kur njeriu bën vepra të çiltra, të cilat nuk i turbullon syfaqësia, duke kryer kështu obligimin e tij qoftë në adhurime-ibadete, apo edhe vepra të tjera. Me këtë synon vetëm kënaqësinë e Allahut xh.sh.

Sinqeriteti është prej cilësive shpirtërore që njeriun e ngrit në një gradë të lartë të moralit njerëzor. Pasionet e egos, syfaqësia, qëllimet personale, etj., që të gjitha këto luftohen nga Islami dhe në vend të tyre kërkohet që të vendoset sinqeriteti.

Për këtë arsye Islami i kushtoi kësaj çështjeje një kujdes të veçantë dhe e ka përcaktuar që të jetë pjesë e pandashme e adhurimit.¹ Allahu i Lartmadhëruar ka thënë: *“E duke qenë se ata nuk ishin të urdhëruar me tjetër, pos që ta adhuronin Allahun me një adhurim të sinqertë ndaj Tij...”* (El Bejneh, 5). Pastaj Ai xh.sh. thotë: *“...andaj ti adhuroje Allahun duke qenë i sinqertë në adhurimin e Tij”* (Ez Zumer, 2).

Nga ajetet e lartcekura kuptojmë se ky adhurim nuk duhet të kontaminohet me qëllim të syfaqësisë ose kërkimit të reputacionit, sepse ai bëhet i pavlefshëm dhe shpërblimi humbet.

Myslimani nuk është me dy fytyra, sepse syfaqësia është hipokrizi (nifak) dhe shirk. Myslimani është besimtar monoteist dhe hipokrizia dhe syfaqësia bien ndesh me

Sinqeriteti ndaj Allahut është kur njeriu bën vepra të çiltra, të cilat nuk i turbullon syfaqësia, duke kryer kështu obligimin e tij qoftë në adhurime-ibadete, apo edhe vepra të tjera. Me këtë synon vetëm kënaqësinë e Allahut xh.sh.

besimin dhe monoteizmin e tij. Atij i mjafton të dëgjoi ajetet dhe hadithet e Pejgamberit a.s., që e kritikojnë këtë ves dhe kërcënojnë me dënim zjarri personin në të cilin gjendet, me qëllim që njeriu të ndahet prej tij plotësisht.²

Hipokrizia është sjellje e njeriut ndryshe nga ajo që beson, me qëllim që të fitojë pëlqimin e të tjerëve, për të arritur respekt dhe përfitim material. Hipokrizi konsiderohen ibadetet dhe punët që bëhen haptazi me qëllim që t'i shohin të tjerët, ndërkohë që duhet të bëhen fshehtazi. T'i bësh mirësitë, punët apo ibadetet me qëllim që t'i shohin të tjerët, quhet *“sum'a”* (dukje, syfaqësi). Edhe në këtë bartet qëllimi për t'u mburrur, për t'u dukur apo për të arritur përfitime të ndryshme e duke iu ekspozuar njerëzve.

Në krye të shkaqeve që e shtyjnë njeriun drejt hipokrizisë është *“uxhb-i”*, vetëpëlqimi. Shkaqe të tjera që e shtyjnë njeriun drejt

hipokrizisë janë edhe frika nga të kritikuarit, si dhe dëshira për të arritur famë, reputacion e përfitime të caktuara. Lëvdimi dhe pëlqimi nga të tjerët, është gjë që ia përkëdhel egon njeriut. Nëse njeriu nuk arrin ta kontrollojë ndjenjën e vetëpëlqimit, do të përpiket që sjelljet e tij t'i realizoj në drejtim të kësaj dëshire, me kohë do të fillojë të sillet ndryshe pranë njerëzve e ndryshe në vetmi dhe kështu fiton një personalitet prej dyfityrëshi. Ndonjëherë njeriu, nga frika se të tjerët mund ta kritikojnë, ta qortojnë dhe ta turpërojnë, i braktisë edhe sjelljet të cilat i beson si të drejta. Ose, duke u kujdesur për disa përfitime, shfaq sjellje të cilat nuk i beson si të drejta. Kësisoj i gënjen e i mashtron njerëzit me sjelljet e tij. Ky qëndrim fals i hipokritit, që mendon se në këtë mënyrë i mashtron njerëzit në dynja, sigurisht që do t'i vihet para syve në jetën e pëtejme dhe kështu ai do të gjejë shpërblimin që meriton.³ Në një rast i Dërguari i Allahu, a.s., iu tha sahabëve se ajo prej së cilës frikësohej më së tepërmi për ta ishte shirku i vogël, kur e patën pyetur: “O i Dërguar i Allahut, çështje shirku i vogël?” u qe përgjigjur: “Është hipokrizia. Allahu i Lartëmadhërisëm në ditën e Kiametit, kur t'ua jap robërve të Tij atë që kanë merituar për veprat e tyre, do t'u thotë: Shkoni pranë atyre që u keni bërë hipokrizi në dynja! Shihni, a thua vallë do të gjeni pranë tyre ndonjë shpërblim apo ndonjë të mirë?”⁴

Njeriu në këtë botë para njerëzve mund të fsheh qëllimin, të veprojë e të duket sikur është shumë i sjellshëm, i mëshirshëm, bujar e solidar, fetar e i devotshëm, por llogaria e tij në raport me Krijuesin e Gjithësisë ndryshon. Allahu i Madhëruar në Kuran thotë: “...Ai e di se çka fshehin dhe çka shfaqin. S'ka dyshim se Ai është i Njohur thellësisht për atë çka mbajnë zemrat (qëllimet) e tyre.”⁵ Edhe Muhamedi a.s., këtë të vërtetë e ka vënë në dukje me këto fjalë: “Allahu nuk sheh pamjen tuaj të jashtme dhe pasurinë tuaj, por sheh zemrat dhe veprat tuaja.”⁶ Edhe hadithi: “Vërtet veprat shpërblehen sipas qëllimeve, (do ta arrijë) atë që e ka pas për qëllim...”⁷

Këto fjalë të Pejgamberit a.s., vënë në dukje se qëllimi i pastër është ai që u jep sjelljeve dhe veprave vlerën e ibadetit. Prandaj robi, gjatë kryerjes së ibadeteve ose gjatë sjelljeve të tij, duhet të veprojë me vetëdijen se Allahu e sheh atë kudo që gjendet.

DISA NGA MËNYRAT E FORMALITETIT – SYFAQËSISË

Syfaqësia është dëshira e njeriut që me anë të adhurimit të Allahut apo ndonjë veprimi tjetër të arrijë ndonjë përfitim material apo pozitë të njerëzve e tjerë duke zgjedhur disa mënyra:

- Kur njeriu shton adhurimin që të lavdërohet nga të tjerët, apo e pakëson atë që të mos shahet e kritikohet;
- Kur tregohet shumë aktiv në adhurim midis njerëzve, kurse kur ndodhet vetëm, tregohet përtac (në adhurim);

- Kur jep sadaka në prani të njerëzve, jep me qëllim që njerëzit ta dinë, e sikur të mos kishte njerëz përreth, nuk do të jepte;
- Kur flet ose bën vepra të mira, nuk ka për qëllim vetëm kënaqësinë e Zotit, por edhe dikë tjetër veç Tij, marrjen e lëvdave nga të tjerët.

Të gjitha këto, dhe shumë të tjera që nuk i kemi përmendur, janë të ndikuara nga shejtani i mallkuar, i cili haptazi thotë: bëje këtë punë se të shohin edhe të tjerët dhe do të thonë fjalë të mira për ty.

NIJETI – QËLLIMI I VEPRËS, VLERË E SHPËRBLIMIT

Me hadithin: “Vërtet veprat shpërblehen sipas qëllimeve...”, Pejgamberi a.s., po na e tërheq vërejtjen duke na treguar për rrezikun e fshehjes së qëllimit, e duke i dhënë rëndësi anës formale, se në botën tjetër do të na zbulohen të gjithat. Ebu Hurejre r.a., transmeton se e ka dëgjuar Muhamedin a.s., i cili ka thënë: “Njeriu i parë që do të gjykohet në ditën e Kiametit është dëshmori. Ai sillet para Allahut dhe Ai ia përmend begatitë që ia ka dhënë dhe ky i pranon të gjitha. Allahu i thotë: “E çfarë bërë me to?” Ai përgjigjet: “Luftova për hir Tëndin, derisa rashë dëshmor.” Allahu i thotë: “Po gënjen, sepse ti ke luftuar që njerëzit të thonë trim (i guximshëm), kurse ata të quajten kështu.” Pastaj jepet urdhri që të tërhiqet zvarrë për fytyrë, derisa të hidhet në zjarr. Pastaj sillet njeriu që e ka mësuar dijen, që ua ka mësuar atë të tjerëve dhe që e ka lexuar Kuranin. Allahut ia përmend begatitë që ia ka dhënë dhe ky i pranon të gjitha. Allahu i thotë: “E çfarë bërë me to?” Ai përgjigjet: “E kam mësuar dijen, ua kam mësuar atë të tjerëve dhe për hir Tëndin e kam lexuar Kuranin.” Allahu i thotë: “Po gënjen, sepse ti e mësove dijen që të të thuhet dijetar dhe e lexove Kuranin që të të thuhet lexues, gjë që të është thënë.” Pastaj jepet urdhri që të tërhiqet zvarrë për fytyrë, derisa të hidhet në zjarr. Pastaj sillet njeriu që Allahu i ka dhënë risk të gjerë dhe nga të gjitha llojet e pasurisë. Ai sillet para Allahut dhe Ai ia përmend begatitë që ia ka dhënë dhe ky i pranon të gjitha. Allahu i thotë: “E çfarë bërë me to?” Ai përgjigjet: “S’kam lënë asnjë rrugë për të cilën Ti e do dhënien e pasurisë veçse e kam dhënë në të për hir Tëndin.” Allahu i thotë: “Po gënjen, sepse ti bërë ashtu që të të thuhet se je bujar, gjë që të është thënë.” Pastaj jepet urdhri që të tërhiqet zvarrë për fytyrë, derisa të hidhet në zjarr.”⁸

Ky hadith i përshkruan situatat, në të cilat njeriu ka prirje për syfaqësi dhe lavdërim. Muhamedi a.s., tregoi për poshtërimin që këta njerëz do ta përjetojnë para njerëzimit në Ditën e Gjykimit, ku atyre do t'u mohohet statusi i lartë që kishin shpresuar ta arrinin dhe ku do të humbin shpërblimin që Allahu ka përgatitur për vepra të tilla. Në vend që të dërgohen në kopshtet e Xhenetit, ata do të hidhen me fytyra në Xhehenem.

Myslimani, i cili vërtet e kupton fenë e tij, do të largohet nga formaliteti – syfaqësia dhe do të kujdeset që veprat e tij të kryhen vetëm për hatër të Allahut Fuqiptotë,⁹ gjithmonë duke pasur në mendje fjalët e të Dërguarit a.s.: “Atij, që me veprën e vet ka për qëllim që njerëzit të dëgjojnë për të, Allahu do t’ia zbulojë qëllimin e vërtetë. Ndërkaq, atij që me veprën e vet ka për qëllim syfaqësinë, Allahu do t’ia zbulojë qëllimin e vërtetë.”¹⁰

Meqenëse veprat që bëhen sinjerisht vetëm për Allahun, patjetër duhet të paraprihen me nijet e qëllim të prerë, Islami kërkon nga mysli-manët, që punët e bëra të mos bëhen për famë, reputacion dhe dukje, ngase janë tipare të hipokritëve. Besimtari i vërtetë është ai që i ka përvetësuar dimensionet e besimit, të adhurimit e të moralit, që i ka bërë të vetat ato, dhe që reflekton në jetën e përditshme me sjellje dhe moral të mirë.

DISA SHEMBUJ TË NJERËZVE TË SINQERTË

Myslimani çdo punë që e bën, duhet ta bëjë vetëm për hir të Zotit xh.sh., e duke u larguar nga të gjitha format e syfaqësisë, ashtu që ta meritojë lëvdatën e Krijuesit të Gjithësisë. Ata që ibadetet dhe sjelljet e tyre i bëjnë me sinjeritet dhe në mënyrën më të drejtë të mundshme, Allahu i Lartëmadhëruar, i cilëson: “...Ja ky, vërtetë është rob i Im”¹¹, kështu na tregon Pejgamberi a.s.

Njeriu asnjëherë nuk duhet të harrojë që të lutet me qëllim që të mos përzihet hipokrizia me sinjeritetin në ibadetet dhe veprat e tij. Edhe vetë Muhamedi a.s., është lutur me këtë qëllim. Njëherë, i Dërguari i Allahut, duke u nisur për të kryer haxhin, i ulur mbi një kafshë me shalë të vjetër e me një mbulesë prej kadifeje që bënte a s’bënte katër derhem, është lutur kështu: “Zoti im! Më mundëso një haxh pa hipokrizi e dukje!”¹²

Nga treguesit e sinjeritetit është që ta fajësosh veten për neglizhencë, dhe mos të të pëlqej vetja për ato punë të mira që vepron. Atë ditë që të pëlqen vetja dhe përçmon të tjerët, dije se sinjeriteti yt është lëkundur. Abdullah ibën Omerin, para se të vdiste e panë duke qarë. Kur e pyetën se përse qante pasi deri atëherë kishte vepruar punë të mira, tha: “Qaj pasi Allahu i Madhërishëm në Kuran thotë: “Allahu pranon vetëm prej të sinqertëve.” (El Maide, 27).

Sinjeriteti i Halid ibën Velidit r.a., i cili ka qenë nga komandantët më të shquar ushtarak. Para një beteje, Omeri r.a., prijësi i besimtarëve e shkarkon dhe e cakton si komandant të ushtrisë mysli-mane Ubejde bin Xherrahun,

r.a.. Halidi jo vetëm që e pranoi këtë vendim, por menjëherë veshi rrobat e ushtarit dhe u përgatit për luftë. Gjatë luftës e shohin që luftonte më shumë se kur ishte komandant dhe kur e pyetën se përse e bënte këtë, u përgjigj: “Unë po luftoj që të çlirojmë Shamin për hir të Zotit, jo për hir të Omer ibën Hatabit.”¹³

Edhe rasti tjetër, Ali ibën Husejni r.a., e bartte një thes me bukë natën dhe e shpërndante sadaka. Ai thoshte: “Dhënia e sadakasë fshehurazi e shuan zemërimin e Allahut.” Kur ai vdiq, shenja të zeza vëreheshin në trupin e tij. Njerëzit thanë: “Kjo është shpina e një personi, i cili ka bartur gjëra të rënda, por për sa jemi të informuar ai kurrë nuk e ka bërë një punë të tillë.” Kur furnizimi me ushqim për njëqind shtëpi në Medinë u ndal dhe këto ishin shtëpitë e të vejave dhe jetimëve, të cilët e merrnin ushqimin natën duke mos e njohur bamirësin e tyre, njerëzit e kuptuan se ai kishte qenë Ali bin Husejni, i cili i sillte këto ushqime te këta njerëz.¹⁴

Veprat e bëra me sinjeritet bëhen shembull për të tjerët, që edhe ata të veprojnë punë të tilla. Që të jesh i sinqertë me Allahun, praktikoj treguesit e sinjeritetit që përmendëm më lartë. Nëse do ta kërkoesh dashurinë e Krijuesit, Ai do të vendosë në zemrën e krijesave dashurinë për ty.

Këtë shkrim po e përmbyllem me një fjalë të Rumiut: “Ose duku siç je, ose bëhu siç dukesh!”

Lusim Zotin e Madhëruar të na ruajë nga formaliteti – syfaqësia! Amin!

Nga treguesit e sinjeritetit është që ta fajësosh veten për neglizhencë, dhe mos të të pëlqej vetja për ato punë të mira që vepron. Atë ditë që të pëlqen vetja dhe përçmon të tjerët, dije se sinjeriteti yt është lëkundur.

1 Afif Abdul Fet-tah Tabbareh, *Shpirti i fesë islame*, Përktheu dhe përshtati nga arabishtja: Mr. Driton Arifi, Prishtinë, 2020. f. 268.

2 Ebu Bekër el Xhezairi, *Minhaxh el Muslim*, Shqipëroi: Alban Kodra, Tiranë, 2005, f. 204.

3 *Islami nëpërmjet haditheve*, Kryesia e Çështjeve Fetare të Turqisë, f. 610.

4 6 Bejhekiu, 6831, *Shuabu'l iman*.

5 Hud, 5.

6 Sahih el Muslim, *Er Risale nashirun*, Bejrut, 2013, 6543.

7 Sunen Ebi Davud, *Mektebetu el Mearife lineshri ve tevzi*, Botimi i dytë, Riad, 2008, 2201.

8 Sahih el Muslim, *Er Risale nashirun*, Bejrut, 2013, 4923.

9 Dr. Muhamed Ali el Hashimi, *Muslimani ideal*, Prishtinë, 2008, f. 293.

10 Sahihu i Buhariut, V. 5. Harfi, Prishtinë, 2024, 6499.

11 Sunen ibën Maxheh, *Mektebetu el Mearife lineshri ve tevzi*, Botimi i dytë, Riad, 2008, 4200.

12 Po aty, 2890.

13 Amër Halid, *Përmirësimi i zemrave*, Furkan ISM, 2010, f.392.

14 Dr. Muhamed Abdurrahman el Arifi, *Kënaqu me jetën tënde*, Prishtinë, 2009. f. 372.

Izolimi i së keqes

Prof. dr. Abdulkerim Bekkar

Duke qenë se jemi duke jetuar nën hijen e një qytetërim ateisto-materialist, atëherë zbulimi i mundësive dhe hapësirave për përhapjen e mirësisë kërkon një lloj krijimtarië, përkundër të keqes e cila na troket në dyer dhe shpesh hyn edhe pa leje!

Ligji i Zotit xh.sh. në këtë botë është që lkonflikti ndërmjet së vërtetës dhe përkrahësve të saj nga njëra anë, dhe gënjeshtrës dhe përkrahësve të saj nga ana tjetër, të mbetet i ndezur deri në Ditën e Kiametit. Që kur Ademi a.s. dhe gruaja e tij zbritën nga Xheneti, shejtani zbriti me ta, në cilësinë e përgjegjës kryesor për përhapjen e së keqes.

Ekzistimi i mundësisë për të kryer një vepër të keqe dhe për të rënë në vese përbën një aspekt të rëndësishëm të sprovs së Zotit xh.sh. ndaj robërve të Tij. Sa herë që njerëzimi përparon drejt zhvillimit dhe qytetërimit, aq më shumë zgjerohen mundësitë përpara përkrahësve të së mirës dhe përkrahësve të së keqes. Por, duke qenë se jemi duke jetuar nën hijen e një qytetërim ateisto-materialist, atëherë zbulimi i mundësive dhe hapësirave për përhapjen e mirësisë kërkon një lloj

krijimtarië, përkundër të keqes e cila na troket në dyer dhe shpesh hyn edhe pa leje!

Përvoja jonë e kaluar në rezistencën ndaj së keqes bazohet në ndalimin, qortimin, shëmtinë dhe ndëshkimin e njerëzve të këqij. Kjo metodë kërkohet ende që të praktikohet, por, përvoja historike na ka mësuar se nëse presioni shoqëror nuk shoqërohet me edukim të mirëfilltë dhe zhvillim më të mirë të motivimit të brendshëm (ndërgjegjes), atëherë efektet e tij do të jenë më afër negative sesa pozitive, sepse kjo metodë mundëson të formojmë-edukojmë një shoqëri e cila në dukje të parë dhe të jashtme është e përkushtuar, e drejtë dhe në pajtueshmëri me parimet e Sheriatit, por brendësia dhe esenca e saj është një shoqëri e devijuar dhe imorale.

Nëse duam trajtim-shërim të qartë të devijimit, atëherë kjo çështje kërkon një

trajtim të bazuar me butësi, tërheqje dhe mirëkuptim, si dhe një përdorim minimum të forcës.

Çështja e përparimit dhe qytetërimit ndikon në zgjerimin e hapësirës së lirisë personale për secilin individ, dhe kështu ajo që, në të kaluarën, mendohej të ishte një gjë me interes të përgjithshëm e që ndikon në jetën shoqërore – për këtë arsye edhe ke mundur ta kritikosh – sot është bërë çështje individuale.

Në ditët e sotme po dalin zakone të cilat e bëjnë të padëshirueshme që fqinji të këshillojë fqinjin e tij ose, që një person ta këshillojë të afërmin e tij. Prandaj, hapësira për të folur për rrethimin (bllokimin) e së keqes po ngushtohet dita-ditës. Me këtë turrje, parimi i madh islam (*urdhri për të mirë dhe ndalimi nga e keqja*) fillon të vyshket e të humbasë logjikën dhe përkrahësit e tij në mënyrë të frikshme dhe të turpshme!

Në të kaluarën, një numër i madh i myslimanëve mbështeteshin te shteti për të frenuar të keqën dhe për të kufizuar përhapjen e devijimit, pasi ai ishte i vetmi organ me një autoritet të njohur parandalues dhe të organizuar. Shteti në fakt po bënte diçka për këtë, por ne duhet të vërejmë një sërë gjërash, prej tyre: Kur shteti është legjitim, ai mund të zvogëlojë shumë përhapjen e së keqes, por siç e përmenda pak më parë, parandalimi i së keqes me forcë ka pak dobi nëse nuk shoqërohet me veprime udhëzuese pozitive.

Ne e dimë që shumë devijues janë kthyer në kriminelë të mëdhenj pasi që ata janë burgosur me një grup të përfshirë në krim apo me persona me të kaluar kriminale.

Ndërsa, nëse shteti nuk ka legjitimitet ose nuk i nënshtrohet mbikëqyrjes së popullit, atëherë aftësia e tij për të mbrojtur moralin publik dhe për të ruajtur shoqërinë është pothuajse

inegzistente. Sepse ai vetë ka nevojë për shumë riparim. Ekziston një pikë e rëndësishme që ne zakonisht nuk i kushtojmë vëmendje, fjala është për atë se të kërkuar nga shteti të ndërhyjë më shumë për të mbrojtur moralin, etikën dhe zakonet e mira, kjo automatikisht do të thotë t'i japësh atij më shumë autoritet dhe ndikim për të ndërhyrë në jetën e njerëzve. Si rezultat, kjo kërkon zgjerim të aparatit shtetëror, dhe një gjë e tillë nuk është as në interes të tij dhe as në interes të popullit të tij. Shteti është si zemra dhe mëlçia, nëse zmadhohet, prishet dhe nëse prishet, zmadhohet. Kishte të drejtë kur njëri tha: Shteti është rezultat i gabimeve tona, ndërsa shoqëria është rezultat i virtyteve tona. Një shoqëri e virtytshme sipas vizionit islam është ajo që kryen shumicën e punëve të saj pa kërkuar ndihmë nga ndonjë pushtet apo autoritet, sepse është e vetëmjaftueshme me iniciativat, institucionet dhe lidhjet e saj civile dhe popullore. Besoj se tani kemi arritur në pikën esenciale çka duam të themi përmes kësaj trajtese. Bota, sot po jeton në një gjendje unike të presionit dhe rivalitetit konkret, dhe në një gjendje të tillë vlera e veprimit maksimalizohet, ndërsa pesha e fjalës venitet. Gjithashtu, bollëku i joshjeve dhe stimuljeve për t'u përfshirë në punët e kësaj bote ka dobësuar aftësinë e njerëzve për t'u rezistuar epsheve, ashtu siç ka dobësuar frikën e tyre për jetën e

Në ditët e sotme po dalin zakone të cilat e bëjnë të padëshirueshme që fqinji të këshillojë fqinjin e tij ose, që një person ta këshillojë të afërmin e tij.

përtejme dhe për botën reale në përgjithësi. Në të ardhmen, inkurajimin, influencën, pengimin dhe dekurajimin (në masën më të madhe) do ta ketë ambienti, atmosfera, kontekstet e ndryshme dhe rrethanat e përgjithshme. Një mjedis i mirë ndikon në personalitetin e njeriut në mënyrë të (pa vetëdijshme) dhe redukton pa probleme prirjet drejt së keqes në mënyrë të sistemuar. Marrëdhëniet-kontekstet e mira ndërtohen përmes mijëra veprave dhe nismave të mira, dhe për këtë arsye ata që predikojnë dhe që janë dertli për të ardhmen e popullit duhet të mendojnë në mënyrë serioze dhe praktike se si të kenë një prani të shkëlqyer në të gjitha fushat dhe në të gjitha nivelet. Natyra, siç thonë ata, e urren vakumin. Prandaj, duhet ta kemi në konsideratë se çdo vakum politik, edukativ, ekonomik apo mediatik ... që nuk plotësohet nga njerëz të drejtë dhe kompetent, do të mbulohet në mënyrë të jashtëzakonshme nga të tjerët.

Në këtë aspekt ne mund të mësojmë nga lëvizja hebreje në botë më shumë se një mësim elokuent, pasi ata ishin në gjendje që me një heshtje mahnitëse dhe me punë të zellshme të transformoheshin, nga një pakicë e persekutuar dhe e urreyer në një pakicë dërmuese, të frikësuar dhe kontrolluese, dhe sado që themi në lidhje me favorizimin e Perëndimit ndaj tyre, është gjithashtu e vërtetë se ata kanë demonstruar një zgjuarsiri të rrallë në organizim, planifikim dhe përpjekje të vazhdueshme në shqyrtimin e pikave të forta dhe pikave mbështetëse, shtojkësaj ndjenjës e tyre të hershme ndaj rëndësisë së shkencës në ndërtimin e ndikimit...

Kur ke një shkallë të lartë kompetence, rritet numri i njerëzve që kanë interes për ty si dhe numri i atyre që kanë nevojë për ty. Nëpërmjet nevojës së tyre për ju, ata ju japin mundësinë dhe rastin që të keni ndikim tek ata dhe të jenë efektiv. Edhe armiqitë tuaj janë të detyruar t'ju paraqiten si dashamirë, për të përfutur nga ju.

Mbushja e zbrazëtirës dhe krijimi i një ndikimi të veçantë kërkon një sërë gjërash të rëndësishme, prej tyre:

1. Aftësi ose kualifikim të lartë, shumica e këtyre aftësive vijnë nga mësimi i mirë, specializimi, trajnimi i shkëlqyer dhe këmbëngulja në fitimin e përvojës.

“Ata që mohuan të vërtetën nga Beni Israilët, u mallkuan prej gjuhës së Davudit dhe Isait, të birit të Merjemes. Kështu u veprua sepse kundërshtuan dhe e tepruan. Ata ishin që nuk ndalonin njëri tjetrin nga e keqja që punonin. E ajo që bënin ishte e shëmtuar.”

(El Maide, 78-79)

2. Ndershmëria, integriteti dhe ndjenja e përgjegjësisë morale nga ana e personit për punën që i besohet.

3. Sakrifika dhe krijimi i shprehisë së dhënies me qëllim të pritjes së shpërblimit nga Zoti i Madhëruar.

4. Arti i dallimit ndërmjet thelbësorës dhe dytësorës, ndërmjet sëmundjes dhe simptomave të saj. Besoj se përhapja e të këqijave në shoqëritë islame është për shkak të një sërë arsyesh thelbësore, prej tyre: dashuria ndaj kësaj bote, edukimi i dobët familjar, dobësimi i imanit dhe aspektit shpirtëror, refuzimi për të lexuar dhe vazhdueshmëria për të mësuar, mos efikasiteti i ligjeve dhe i sistemeve administrative.

5. Ndjenja e përgjegjësisë fetare përballë përhapjes së veprimeve të neveritshme dhe shtrirjes së akteve të pamoralshme, lidhur me këtë mund të meditojmë rreth ajetit kuranor ku Allahu xh.sh. ka thënë: *“Ata që mohuan të vërtetën nga Beni Israilët, u mallkuan prej gjuhës së Davudit dhe Isait, të birit të Merjemes. Kështu u veprua sepse kundërshtuan dhe e tepruan. Ata ishin që nuk ndalonin njëri tjetrin nga e keqja që punonin. E ajo që bënin ishte e shëmtuar.”* (El Maide, 78-79). Ndërsa prej haditheve, hadithi që transmetojnë imamët Buhariu dhe Muslimi, se Pejgamberi a.s. një ditë kishte shkuar i frikësuar te Zejnebja e bija e Xhahshit r.a. duke thënë: *“Nuk ka zot tjetër përveç Allahut, mjerë për arabët nga sherri- e keqja që është ofruar”* Zejnebja me këtë rast e pyeti Pejgamberin a.s. duke i thënë: *“O i Dërguari i Zotit, a do shkatërrohem nëse në mesin tonë ka të mirë?”*, Pejgamberi a.s. iu përgjigj duke thënë: *“Po, nëse e keqja është më e madhe.”*

Sikur në çdo epokë, edhe në epokën tonë, indirektja do ta ketë ndikimin më të madh sesa ajo që është direkte. Pengimi i ndonjë fenomeni nëpërmjet veprimit është më i fuqishëm sesa përmes fjalës. Gjithashtu lëvizja pozitive është më e rëndësishme sesa një pozicion i zbehtë protestues. Qëllimet e mira dhe aktiviteti intensiv kanë vlerë në çdo kohë, nuk ka shpërblim për virtytin e sinqeritetit përveç suksesit të bekuar.

Përktheu: Mr. Vedat Shabani

Pamundësia e shfrytëzimit të së drejtës

Dr. Zenel Hajdini

Objektivat apo qëllimet e legjislacionit islam duhet t'i shërbejnë të mirës apo interesit të njerëzve. Këto objektiva ndahen në tri grupe nevojash: thelbësoret (darurijatet), plotësueset (haxhijatet) dhe të dëshiruarat ose stolisjet (tahsinijatet). Nevojat thelbësore kanë të bëjnë me ruajtjen e besimit, shpirtit, pasurisë, mendjes dhe pasardhësit e njeriut.¹ Ndërsa nevojat plotësuese janë më pak themelore për jetën e njeriut, si për shembull martesë, tregtia, etj.. Grupi i tretë ka të bëjë me zbukurimet, që janë më pak se grupi i dytë themelore për jetën e njeriut, siç janë: përdorimi i parfumit, rrobat elegante, etj.. Por, që të tri këto kategori nevojash janë të ndërlidhura me njëra-tjetrën, andaj edhe ato që janë më pak themelore ndikojnë në ruajtjen e atyre që janë themelore për jetën e njeriut.

Për këtë arsye, El Karafi, i lidhi interesat (mesalih) me objektivat (mekasid) me një rregull themelor ku thotë: “Një synim (objektiv) nuk është i vlefshëm, nëse ai nuk shpie në kryerjen e disa të mirave, apo eventualisht nëse nuk shmanë kryerjen e disa të këqijave.”²

Nisur nga kjo, bazë në legjislacionin islam është ruajtja e interesave apo të drejtave të njeriut. Ai i ka kushtuar vëmendje të posaçme të drejtave të njeriut, njëherësh ka paraparë edhe ndëshkime nëse cenohen ato të drejta apo privohet tjetrin nga e drejta e tij. Ai ka të

drejtën për jetë, liri, siguri, barazi etj. Mirëpo, në legjislacionin islam, është e njohur edhe teoria e “Teasufit”, apo kur njeriut iu pamundësohet përfitimi nga e drejta që i takon. Kjo, nëse ai gjatë marrjes të së drejtës bie në kundërshtim me parimet islame.

Me teorinë e “Teasufit” është për qëllim: “Kur njeriu vepron një vepër që në bazat islame është e lejuar, apo për ta marrë një të drejtë që legjislacioni islam ia ka dhënë/ siguruar, apo ka marrë leje për një veprim të tillë, por që me atë veprim ai dëmton tjetrin apo është në kundërshtim me ndonjë urtësi legjitime nga Ligjvënësi.”³

Shembull praktik për këtë teori është kur një njeri ndërton një objekt të lartë në pronën e tij, mirëpo me këtë veprim ai i pengon rrezet e diellit për fqinjin e tij apo ia mbyll dritaren e tij, saqë pengon ajrosjen e dhomës së tij. Në këtë rast pronarit të objektit i ndalohet shfrytëzimi i së drejtës së tij për shkak të dëmit që ia bënë fqinjit të tij. Pra, veprimi i tij në bazë është i lejuar, por i pamundësohet e drejta për shkak të dëmit që sjell për tjetrin.

Shembuj të ngjashëm kemi në Kuran, në hadithet pejgamberike si dhe në jetën e sahabëve.

Nëse i referohemi Kuranit gjejmë: “*Nënat le t'u japin gji fëmijëve të tyre dy vjet, për ata që duan t'ia plotësojnë dhënien e gjirit. Babai i fëmijës ka për detyrë, sipas mundësisë së tij, që t'i sigurojë si duhet ushqim dhe veshmbathje.*

“Një synim (objektiv) nuk është i vlefshëm, nëse ai nuk shpie në kryerjen e disa të mirave, apo eventualisht nëse nuk shmanë kryerjen e disa të këqijave.”

Nuk ngarkohet askush përtej mundësisë që ka: nëna le të mos dëmtohet për shkak të fëmijës së saj e as babai të mos dëmtohet për shkak të tij.” (El Bekare, 233)

Imam Xhasasi në lidhje me fjalën e Allahut: “*Nënat le t’u japin gjfëmijëve të tyre dy vjet*”, ka thënë: “Allahu ia ka dhënë të drejtën vetëm nënës që ta ushqejë fëmijën e saj për këtë kohë. Ndërsa fjala e Allahut: “*nëna le të mos dëmtohet për shkak të fëmijës së saj e as babai të mos dëmtohet për shkak të tij*”, na bënë të kuptojmë – Allahu e di më së miri – se nëse ajo është e kënaqur me një grua tjetër e cila mund ta ushqejë fëmijën sikurse që e ushqen ajo, atëherë nuk i lejohet babait të fëmijës ta dëmtojë atë (nënen e fëmijës), por duhet të paguajë gruan tjetër që ta ushqejë me gjf.”⁴

Nga kjo vërejmë se nëna është më meritore për gjidhënie për fëmijën e saj, dhe se qumështi i saj është më i përshtatshëm për fëmijën. Por, është edhe e drejtë e fëmijës që të ushqehet me qumështin e nënës së tij që nga lindja e tij, mirëpo, që kjo e drejtë nganjëherë i pamundësohet.

Pra, është e drejtë e fëmijës të ushqehet me gjirin e nënës së tij që nga lindja deri në moshën dy vjeçare, përveç nëse nëna e tij nuk është në gjendje të mirë për gjidhënie, atëherë ajo lirohet nga ky obligim dhe fëmija privohet nga e drejta e tij për shkak të dëmit që mund t’ia sjell nënës së tij. Njëherësh prindërit obligohen të bëjnë zgjidhje për fëmijën e tyre duke mos e ngarkuar vetveten më shumë se që kanë mundësi, varësisht nga mundësitë e tyre materiale.

Një shembull tjetër Allahu na paraqet në Kuran: “*Nëse e dini se borxhliu është ngushtë, shtyjani afatin (e shlyerjes së borxhit) derisa ta përmirësojë gjendjen. Por është më mirë për ju që t’ia falni, nëse e dini shpërblimin.*” (El Bekare, 280).

Imam Bejdaviju ka thënë: “Nëse borxhliu i është rënduar apo vështirësuar gjendja, atëherë duhet që t’i shtyhet afati, por nëse ia fal atë, atëherë ajo është edhe më e mirë.”⁵

Pra, edhe pse është e drejtë e huadhënësit marrja e borxhit që i takon, atij iu pamundësohet e drejta e tij për shkak të vështirësisë apo gjendjes së rëndë në të cilën gjendet borxhliu.

Një shembull tjetër që ka përmendur Allahu në Kuran ka të bëjë me testamentin: “*...pasi të kryhet testamenti e të lahet borxhi, duke mos e dëmtuar askënd. Kjo është porosia e Allahut! Allahu është i gjithëdijshtëm dhe shumë Durues.*” (En Nisa, 12).

Nga ky ajet kuptohet se testamenti është i lejuar në legjislacionin islam, por nuk i lejohet testamentbërësit t’i dëmtojë trashëgimtarët me lënien e tij.

Pra, e drejtë e tij është që para vdekjes të lë testament për dikë që nuk është nga radhët e trashëgimtarëve deri në 1/3, mirëpo nëse me këtë testament dëmtohen trashëgimtarët, atëherë atij i pamundësohet shfrytëzimi i kësaj të drejte të cilën ia ka dhënë Allahu. Ajo që është transmetuar nga Pejgamberi a.s., është se lejohet deri në 1/3 e pasurisë të lihet testament për dikë i cili nuk bën pjesë në radhën e trashëgimtarëve.⁶ Prandaj, testamenti i cili ka vlerën e 1/3 së pasurisë apo edhe më pak, por që ka për qëllim dëmtimin e trashëgimtarëve, edhe pse është e drejtë e tij, nuk i lejohet ta shfrytëzojë atë të drejtë.

Këtë çështje e gjejmë edhe në hadithet e Pejgamberit a.s., i cili ka thënë: “Nuk ka dëm e as dëmtim në Islam.” (Ibën Maxheh, 2341).⁷

Në aspektin e përgjithshëm, ky hadith është argument për ndalimin e çdo forme të dëmtimit që mund t’i bëhet fqinjtit apo edhe dikujt tjetër, përveç nëse vije ndonjë argument

specifik për një çështje.⁸ Ky hadith është edhe një nga rregullat e fikhut mbi të cilin ndërtohen edhe parimet islame. Jo vetëm që nuk lejohet t'i bëhet dëm diku, por nuk lejohet as të kthehet dëmi me dëm tjetër. Në rastin që përmendëm, nuk lejohet që me testament të dëmtohen trashëgimtarët, por edhe nëse trashëgimtarët të kanë dëmtuar, nuk lejohet që t'ua kthesh dëmin me dëm duke i privuar nga trashëgimia.

Ngjashëm me këtë është edhe ngjarja që është transmetuar nga Semrai bin Xhendeb, i cili e kishte një trup të hurmës në njërin nga kopshtet e një ensariut. Semrai çdoherë shkonte dhe hynte te hurmeja e tij dhe dëmtonte kopshtin e ensariut. Ensariu i kërkoi që ta lëvizte trupin e hurmës dhe ta lironte kopshtin e tij, por ai refuzoi. Ai shkoi te Pejgamberi a.s., dhe i tregoi për këtë çështje. Pejgamberi a.s. i kërkoi që t'ia shiste, por ai refuzoi, i kërkoi që ta lëvizte nga vendi dhe ta lironte kopshtin e ensariut, prapë refuzoi. Pejgamberi a.s. i tha ma dhuro mua dhe ke për të marrë këtë dhe këtë (shpërblim për ta nxitur), por refuzoi. Atëherë Pejgamberi a.s. i tha: "Ti je një zullumqar!", ndërsa ensariut i tha: "Shko dhe largoje (nxjerre) trupin e hurmës së tij!" (Ebu Davudi, 3636; Bejhekiu, 11883).⁹

Në këtë rast, trupi i hurmës ishte pronë e Semrait dhe ishte e drejtë e tij ta shfrytëzojë atë dhe të marrë frytet e saj, mirëpo, t'i bësh dëm tjetrit duke shfrytëzuar të drejtën tënde, apo siç njihet sot abuzimi me të drejtën, nuk është e pranuar. Prandaj, Pejgamberi a.s. e lejoi blerjen e saj, apo kompensimin e saj me diçka më me vlerë vetëm që të evitohet dëmi.

Raste të tilla ka pasur edhe në kohën e udhëheqësve të drejtë, Allahu qoftë i kënaqur me ta! Transmeton Imam Maliku se Dahake bin Khalife kishte një gjiri të vogël me ujë, dhe për ta ujitur tokën e tij, duhej të kalonte nëpër tokën e Muhamed bin Muselemeh, por që ky i fundit refuzoi. Dahake i tha: "Përse refuzon përderisa ke dobi edhe ti? Mund të pish prej tij dhe nuk të dëmton asgjë", por ai refuzoi. Atëherë Dahake shkoi dhe i tregoi Omerit r.a. dhe Omeri r.a. e thirri Muhamedin dhe i tha që ta lejonte, por ai refuzoi. Atëherë Omeri r.a. i tha se do të kalonte dhe e urdhëroi Dahaken që ta bënte.¹⁰

**Omerit r.a.,
e ndaloi
pronarin e
tokës që të
abuzojë me të
drejtën e tij,
pasi që erdhi
në nevojë
ujitja,
investimi dhe
shfrytëzimi i të
dy pronave në
mënyrën më të
lehtë.**

Pra, gjykimi i Omerit r.a., ishte kundër përfitimit vatanak. Ai synonte interesin e përgjithshëm e që lidhte dy prona të përbashkëta. Ai e ndaloi pronarin e tokës që të abuzojë me të drejtën e tij, pasi që erdhi në nevojë ujitja, investimi dhe shfrytëzimi i të dy pronave në mënyrën më të lehtë.

Ngjashëm me këtë është edhe gjakimi i Othmanit r.a., në atë se gruaja trashëgon nga pasuria e burrit edhe nëse burri shkurorëzon atë në momentin e vdekjes.

Pra, është në mundësinë e burrit ta shkurorëzojë gruan, por jo edhe ta shpërdorë atë të drejtë – kompetencë, e shpërdorimi i kësaj të drejte bëhet nëse ai vendos ta shkurorëzojë gruan e tij në çastet e vdekjes, duke synuar privimin e saj nga trashëgimia. Për këtë arsye gjykimi i Othmanit r.a., privoi burrin nga e drejta e tij për shkurorëzim, pasi që me atë veprim ai synon të dëmtojë palën tjetër.

Raste të tilla gjejmë edhe sot në kohën tonë bashkëkohore, ku secili mundohet ta marrë vetëm interesin e tij personal. E tillë është ngufatja e qytetit nga ndërtimi i objekteve të larta ngjitur njëra me tjetrën. Realisht, ai ka shfrytëzuar të drejtën e tij, por në anën tjetër ka dëmtuar të tjerët.

1 El Gazalij, Ebu Hamid, *El Mustesfa*, (Darul Kutub el Ilmije), v.1, f. 174.

2 El Karafij, Shihabudin Ahmed, *Edh Dhekkhirah*, (Bejrut, Darul Garb el Islamij, 1994), v. 5, f. 478.

3 Ed Durejni, Ed Durejni, *Nedharijetu et Teasuf fi isti'malil hak fil fikhil islamij*, (Mueseseh er Risaleh, Damask, Siri, 2013), f. 53, 2013.

4 Ahmed bin Alij el Xhasasi el Hanefij, *Ahkamul Kuran*, (Dar el Kutub el Ilmije, Bejrut, 1994), v.1, f.479.

5 Nasrudin el Bejdavij, *Tefsir el Bejdavij*, (Dar Ihjau Turath el Arabij, Bejrut, 1418h), f. 63.

6 Shiko: Muhamed bin Ismail el Buhari, *Sahihul Buharij*, (Dar es Selam, Riad, 2000), v.8, f. 80.

7 Ebu Abdullah ibën Maxheh, *Sunen ibën Maxheh*, (Dar er Risale el Ilmije, Siri, 2009), v.3, f. 432.

8 Esh Shevkanij, Muhamed bin Alij bin Abdullah, *Nejlul Evtar*, (bot. i parë, Darul Hadith, Egjipt, 1993), v. 5, f. 311.

9 Ebu Davudi, *Sunen Ebu Davud*, (Dar er Risale el Ilmije, Siri, 2009), v. 5, f. 478. Ebu Bekr el Bejheki, *Sunen el Kubra lil Bejheki* (Dar el Kutub el Ilmije, Lubnan, 2003), v. 6, f. 260.

10 Ibën Rushd, Ebul Velid Muhamed bin Ahmed, *Bidajetul Muxhtehid ve nihajetul Muktesid*, (Darul Hadith, Egjipt, viti 2004), v. 4, f. 99.

Imam Maturidiu si sqarues i akides së Imam Ebu Hanifes

Sara Ejupi

Imam Ebu Hanife është prej imamëve të parë të Ehli Sunetit, i cili u mor me çështje të akaidit. Emri i Imam Ebu Hanifes¹ është *Numan ibën Thabit ibën Merzuban*. Për vendlindjen e tij ceken vendet si: Kabul, Babilon, Tirmidh dhe Enbar, por është më e saktë se prejardhja e tij është nga Kabuli i Afganistanit.² Lindi në vitin 80h/700 e.r. dhe vdiq më 150h/767 e.r.³ Mësimet e para i mori në Kufe, ku si fëmijë e mësoi përmendsh Kuranin.

Mësuesit e Ebu Hanifes ishin të shumtë. Ai pati fatin të marrë mësimet prej shtatë *sahabëve* – shokëve të Muhamedit a.s., si dhe prej 91 *tabinëve* – shokëve të *sahabëve*, e edhe prej *tabi tabinëve* – (pasuesit) e *tabinëve*.⁴

Imam Ebu Hanife ishte i pari që shkroi vepër me subjekt të besimit, librin *El Fikhul Ekber*, libër ku trajtohen çështje që kanë të bëjnë me besimin islam dhe konsiderohet bazë e shkencës së Akaidit Sunij.

Ebu Hanife ishte akaidolog e jurist i madh, madje, njëri nga strukturuesit e parimeve themelore të Ehli Sunetit dhe Xhematit, si dhe mësuesi kryesor i shkollës Maturidite.⁵

Maturidiu ishte shumë i lidhur me personalitetin e Ebu Hanifes, edhe si person, por edhe në çështje të besimit, sepse Maturidiu u rrit dhe u edukua me mësimet e Ebu Hanifes, dhe në një mjedis hanefitë.

Imam Ebu Hanife ishte i pari që shkroi vepër me subjekt të besimit, librin *El Fikhul Ekber*, libër ku trajtohen çështje që kanë të bëjnë me besimin islam dhe konsiderohet bazë e shkencës së Akaidit Sunij.

Përkundër faktit që Maturidiu u rrit në një mjedis hanefitë, dhe mësoi nga mësues hanefi, nuk ka qenë pasues i verbër i Ebu Hanifes, edhe pse ishte besnik ndaj tij. Maturidiu nuk e shihte të arsyeshme që të arsyetohej gjithnjë me mësuesin e vet për tema të caktuara. Madje, në disa raste, ai edhe e thekson Ebu Hanifen karshi vetvetes, sikur flet për të në veprën *Kitab'ut-Tevhid*: “Ky është mendimi i Ebu Hanifes dhe grupit të tij.”⁶

Mësimet e shkollës maturidite paraqesin vazhdimësi të pashkëputur të shkollës hanefite. Dallimi i vetëm nuancor është shkalla më e lartë e interpretimit dhe e rezonimit të mendimit teologjik të maturiditë, kur atë e krahasojmë me shkollën hanefite.⁷

Maturidiu i mori bazat (usulin) nga Imam Adhami (Ebu Hanife) përmes mësuesve të tij,

e pastaj i degëzoi ato. Dijetarët e akaidit i quajnë *ahnaf* (hanefej), kur kanë për qëllim burimin dhe origjinën, ndërkaq i quajnë maturidij kur kanë për qëllim degëzimin dhe konfirmimin.⁸

Dijetarët e kelamit dhe hulumtuesit thonë se bazat që i vendosi Ebu Hanife, Maturidiu i analizoi dhe shpjegoi me anë të argumenteve racionale dhe tradicionale.

Kushdo që është hanefi në dispozitat e fikhut, doemos do të jetë maturidi në dispozitat e besimit (usul),⁹ edhe pse bazat e tij janë bazat (usul) e vetë Ebu Hanifes.¹⁰

Imam Bejadiu (vd.1098h/1687) në librin “*Isharat ul-Meram*”, duke folur për Maturidiun, thotë: “...derisa erdhi Imami i Ehli Sunetit nga vendet e Transoksanisë, Ebu Mensur Muhamed ibën Muhamed Maturidi, i njohur si Imam’ul-Huda, u mor me verifikimin e çështjeve dhe saktësimin e argumenteve. Imam Maturidiu, me veprat e tij, plotësoi aspektin e mendjes dhe traditës njëkohësisht.”

Dijetari i famshëm Ebu Zehra (vd.1394h.) gjithashtu thotë: “Krahasimet shkencore midis mendimeve të shtruar nga Imam Ebu Hanife, mësuesit të juristëve të Irakut, dhe mendimeve të pohuara nga Ebu Mensur Maturidiu në librat e tij, rezultuan me përputhshmëri të plotë në pjesën dërrmuese të bazave të tyre. Pikërisht kjo bëri që dijetarët të pohonin se mendimet e Ebu Hanifes janë baza nga e cila janë degëzuar mendimet e Maturidiut.”¹¹

Lidhja e *senedit* (zinxhirit) të mësuesve të Imam Maturidiut me Imam Ebu Hanifen është ndër argumentet më të mëdha që dëshmon saktësinë e përkatësisë ndaj tij. Më poshtë do të paraqesim një diagram që do të sqarojë lidhjen e Maturidiut me Ebu Hanifen:

*Ebu Bekr Xhuzxhani, Ebu Nasr Ijadi dhe Nusejr ibën Jahja, që të gjithë këta mësuan tek Imam Ebu Sulejman ibën Musa Xhuzxhani, kurse ky mësoi te dy imamët, Ebu Jusufi dhe Muhamed ibën Haseni. Muhamed ibën Mukatil dhe Nusajr ibën Jahja gjithashtu mësuan te dy imamët, Ebu Muti’u Hakem ibën Abdullah Belhi dhe Ebu Mukatil Hafs ibën Mulsim Samarkandi. Muhamed ibën Mukatil gjithashtu mori mësim nga

Mësimet e shkollës maturidite paraqesin vazhdimësi të pashkëputur të shkollës hanefite. Dallimi i vetëm nuancor është shkalla më e lartë e interpretimit dhe e rezonimit të mendimit teologjik të maturiditë, kur atë e krahasojmë me shkollën hanefite.

Muhamed ibën Haseni, ndërkaq që të gjithë këta mësuan nga Ebu Hanife.¹²

Maturidiu që nga fillimi i jetës dhe zhvillimi ideor ishte në vijën e njëjtë, që deri në ditët tona do të quhet shkolla hanefite-maturidite.¹³

Fillet e veta shkolla maturidite i ka trashëguar nga mësimi akaidor i Imam Ebu Hanifes dhe i nxënësve të tij. Duke bërë kështu një përpunim, avancim dhe ngritje edhe më të lartë të mësimave të Ebu Hanifes dhe nxënësve të tij, Ebu Jusufi, Imam Muhamedit etj.

Më lartë është përmendur që Imam Maturidu i ka zgjeruar dhe shpjeguar parimet e Ebu Hanifes në sferën e akaidit.¹⁴ Po ashtu, përveç se Maturidiu ishte shumë i lidhur me personalitetin e Ebu Hanifes si dijetar në fushën e jurisprudencës, ai ishte i lidhur me të fort edhe në çështjet e besimit.

Për t’i vërtetuar këto të thëna, kam sjellë tre shembuj që dëshmojnë qartazi lidhshmërinë ndërmjet Imam Ebu Hanifes dhe Imam Maturidiut:

1. Sipas Ebu Hanifes, esenca e imanit të banorëve të qiellit (engjëjve dhe xhinëve) dhe të tokës (përfshirë pejgamberët, evliatë dhe besimtarët e sinqertë e jo të sinqertë) as nuk shtohet as nuk pakësohet. Ebu Hanife konsideron se veprat nuk janë pjesë e besimit dhe nuk beson se sasia e veprave mund të ndikojë në esencën e besimit.¹⁵

Edhe Imam Maturidu pohon se imani as nuk shtohet e as nuk pakësohet në esencën e vet.¹⁶ Kur vërtetohet se imani është “*tasdik*”, ndërsa “deklarimi është kusht për aplikimin e dispozitave, dhe kur këto ekzistojnë, është arritur imani në plotësinë e tij, nuk mund të mendohet në të shtimi apo pakësimi.”¹⁷

2. Ebu Hanife sikurse Maturidu pohon se “shqiptimi ynë i Kuranit është i krijuar, shkrimi dhe leximi ynë është i krijuar, ndërkaq Kurani (si të folurit e Zotit) nuk është i krijuar.”¹⁸ Kurani është të folurit e përhershëm të Allahut xh.sh., cilësi e përhershme dhe e pandarë e Qenies së Tij.¹⁹ Imam Maturidiu pohon se Kurani është të folurit e Allahut, shkronjat dhe tingujt janë të krijuar, por nuk themi se të folurit është gjendje(hal) në Mus’haf.²⁰

3. Ebu Hanife është i mendimit se Allahu xh.sh., është Krijues i veprave të njeriut, ndërsa njeriu me vullnetin e tij e zgjedh dhe e cakton llojin e veprës.²¹ Edhe Maturidiu është i mendimit se njeriu është përfitues, e Allahu xh.sh., Krijues i veprës së njeriut. Imam Maturidiu bën dallimin mes tre fjalëve që kanë të bëjnë me këtë çështje, e ato janë: *El Fiël* - vepra/puna, *El Kesb* - fitimi dhe *El Halk* - krijimi.²² Vepra e njeriut (puna e tij), quhet fitim dhe jo krijim, kurse vepra e Zotit quhet krijim, e jo fitim. Maturidiu shton se vepra (puna) lidhet gjithherë me njeriun, dhe nisur nga kjo ai shpërblehet ose ndëshkohet.²³

Me këto tre shembuj, por edhe të tjerë, vërehet qartazi se Imam Maturidiu ndoqi rrugën e Imam Ebu Hanifes në shkencën e Akaidit, duke i qëndruar besnik mësimëve të Imamit më të madh që njohu bota islame.

Literatura

1. Ali, Ejub, sipas: "Imam El Maturidiu, Jeta vepra dhe mësimi", Prishtinë, Logos-A, 2003.
2. Demenhuri, Ahmed Sa'd "Imam Maturidiu-sytha e mendimit islamik", Shkup, Logos-A, 2020.
3. Es Sabuni, Imam Nurud-din, "Akaidi Maturidij", Prishtinë, Dituria Islame, 2011.
4. Gërguri, Kasim, "Akaidi i Imam Maturidiut", Prishtinë, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, 2015.
5. Hanifeh, Ebu "Fikh-ul-Ekber - Thelbi i besimit Islam", përktheu: Nexhat Ibrahim, Prizren, Logos-A, 2005.
6. Ibrahim, Nexhat, "Imam Maturidiu dhe Akaidi i tij", Shkup, Logos-A, 2020.
7. Ibrahim, Nexhat, "Akaidi i Ebu Hanifes", Prizren, Logos-A, 2017.
8. Ibrahim, Nexhat, Vepra, "Tema dhe personalitete islame", Vëllimi 8, Shkup, Logos-A, 2009.
9. Ibrahim, Nexhat, "Imam Ebu Hanife dhe Imam El Maturidiu, perla të akaidit islam", Prishtinë, Logos-A, 2007.
10. Kellavuz, Saim, "Hyrje në apologjetiken islame", Shkup, Logos-A, 2014.
11. Maturidiu, Ebu Mensur El, "Kitabu Teuhid", përktheu nga gjuha arabe: Metin Izeti, Shkup, Logos-A, 2018.
12. Tërnavë, Naim, "Shkenca e Ilmul Kelami - Parimet bazë", Prishtinë, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, 2023.

13. Tërnavë, Naim, "Besimi Islam - Shtyllat dhe Veçoritë" Vëllimi 2, Prishtinë, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, 2020.

1. Këtë pseudonim Ebu Hanifes ia dha vetë historia, dhe me këtë pseudonim i është i njohur personaliteti, e tërë dija, kultura, morali dhe edukata e tij, brez pas brezi.
2. Nexhat Ibrahim, "Akaidi i Ebu Hanifes", Prizren, Logos-A, 2017, fq.6-7.
3. Naim Tërnavë, "Besimi Islam - Shtyllat dhe Veçoritë" Vëllimi 2, Prishtinë, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, 2020, fq. 434.
4. Naim Tërnavë, "Shkenca e Ilmul Kelami - Parimet bazë", Prishtinë, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, 2023, fq.268.
5. Nexhat Ibrahim, "Imam Ebu Hanife dhe Imam El Maturidiu, perla të akaidit islam", Prishtinë, Logos-A, fq.15.
6. Nexhat Ibrahim, "Imam Maturidiu dhe Akaidi i tij", Shkup, Logos-A, 2020, fq. 35-36.
7. Kasim Gërguri, "Akaidi sipas Imam Maturidiut", Prishtinë, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, fq. 31.
8. Ahmed Sa'd Demenhuri, "Imam Maturidiu - sytha e mendimit islamik", Shkup, Logos-A, 2020, fq. 205.
9. Këtu përjashtojmë disa muezilitë që i përkisnin fikhut hanefitë në furu.
10. Ahmed Sa'd Demenhuri, "Imam Maturidiu - sytha e mendimit islamik", Shkup, Logos-A, 2020, fq.189.
11. Po aty, fq.210.
12. Ahmed Sa'd Demenhuri, "Imam Maturidiu-sytha e mendimit islamik", fq. 213.
13. Nexhat Ibrahim, Vepra, Vëllimi 8, "Tema dhe personalitete islame", Shkup, Logos-A, 2009, fq. 624.
14. Saim Kellavuz "Hyrje në apologjetiken islame", Shkup, Logos-A, 2014, fq. 295.
15. Ebu Hanifeh "Fikh-ul-Ekber-Thelbi i besimit islam", përktheu: Nexhat Ibrahim, Prizren, Logo-A, 2005, fq.78.
16. Naim Tërnavë "Shkenca e Kelamit - Parimet bazë", fq. 326.
17. Imam Nurudin es Sabuni "Akaidi Maturidij", Prishtinë, Dituria Islame, 2011, fq.162.
18. Ebu Hanifeh "Fikh-ul-Ekber-Thelbi i besimit islam", fq. 43-46.
19. Ebu Mensur el Maturidiu, "Kitabu Teuhid", përktheu nga gjuha arabe: Metin Izeti, Shkup, Logos-A, 2018, fq.107-114.
20. Ejub Ali, sipas: "Imam El Maturidiu, Jeta vepra dhe mësimi", Prishtinë, Logos-A, 2003, fq.53.
21. Ebu Hanifeh "Fikh-ul-Ekber-Thelbi i besimit islam", fq. 56-57.
22. Naim Tërnavë, "Besimi Islam- Shtyllat dhe Veçoritë" Vëllimi 2, fq.111-112.
23. Imam Maturidiu - "Kitabu Teuhid", fq. 330-331.

Fushata e konvertimeve dhe cenimi i rendit kushtetues

Ubejd Gashi

Po bëhen disa muaj që në Kosovë temë aktuale është grupi që thërret në braktisjen e fesë islame, të cilët vetes i kanë vu epitelin e Lëvizjes me pretendime të mëdha. Ata në fillim thërrisnin në braktisjen e fesë islame dhe iu drejtoheshin popullatës shumicë të Kosovës, e cila sipas regjistrimit të vitit 2011 dihet se ishte 95.6 % myslimane.¹ Arsyet kryesore për thirrjen e braktisjes së fesë islame, ata thoshin se ishin radikalizmi dhe ekstremizmi i disa hoxhallarëve dhe myslimanëve. Shumë shpejt ndryshuan fjalët dhe thanë se qëllimi i braktisjes së fesë islame është kërkesa për “kthimin në fenë e të parëve”.

Kur kuptuan se “feja e të parëve” mund të jetë paganizmi, apo Islami i Isaut a.s., apo Islami i Musait a.s., apo Islami i Ademit a.s., ata hoqën dorë edhe nga kjo moto e tyre. Më vonë shfaqën qëllimin final fetar që kishin dhe filluan haptazi të thoshin se kërkesa e tyre është *konvertimi në fenë Krishtere* të ritit Katolik dhe jo atij ortodoks, siç i takonte edhe familja e Skënderbeut, e as atij protestant. Absurditeti i kësaj Lëvizjeje qëndron se ata nuk janë duke thirrur në konvertim as ateistët, as shqiptarët ortodoks, as agnostikët, dhe askënd tjetër përveçse shqiptarët myslimanë.

“Po doni të na ndryshoni kulturën dhe traditat!”, “Po na rrezikoni gjuhën shqipe dhe kombin shqiptar!”, “Jeni kundër figurave të

Arsyet kryesore për thirrjen e braktisjes së fesë islame, ata thoshin se ishin radikalizmi dhe ekstremizmi i disa hoxhallarëve dhe myslimanëve.

mëdha historike kombëtare!"; "Ju po doni të na arabizoni dhe të na turqizoni!"; "Ju jeni antishqiptar!"; "Ju jeni gjak turku!"; "Turqit me dhunë na kanë bërë myslimanë"; "Nuk duam fenë e turkut!" etj., janë akuzat kryesore të përfaqësuesve të kësaj Lëvizjeje.

Akuzat ishin të rënda, edhe pse krejtësisht të pabaza, antiakademike dhe antishkencore. Fakti që kemi qenë nën Perandorinë Osmane për 550 vjet, dhe ne prapë kemi mbet me kulturën, gjuhën tonë dhe jemi shqiptarë, fakti se të gjithë popujt që kanë qenë nën shtetin osman flasin gjuhën e tyre, kanë kulturën e tyre, fenë e tyre dhe kombin e tyre dëshmon se askujt nuk iu është imponuar as kultura, as feja, as gjuha e as kombi. Fakti se 30% të shqiptarëve kanë mbet të krishterë dëshmon se kush desh i pranoi fenë islame e kush desh i mbeti në fenë të cilën e kishin më herët. Është e qartë se vetëm këto tre fakte rënojnë të gjitha akuzat kryesore të Lëvizjes.

KËRCËNIMET PËR DËBIM NË TURQI-ARABI

Eksponentët kryesor të tyre dhe tifozëve të tyre shpesh kërcënojnë nëpërmjet rrjeteve sociale duke thënë se juve shqiptarëve myslimanë duhet me ju dëbuar në Turqi dhe në Arabi. Pra, ata në instancën e fundit si duket pretendojnë atë që gjithmonë kanë synuar dhe synojnë të na bëjnë fqinjët armiq të shqiptarëve, dëbimin nga trojet shqiptare. Këto kërcënime a nuk aludojnë se dikush këtu do një Belfast apo Liban të ri?

Prandaj parashtrohet pyetja kruciale, kush qëndron prapa këtyre? Kush janë këta dhe interesat e kujt janë duke i përfaqësuar?! Cilat janë qëllimet finale të tyre?! Deklarata e ish-ministrit të Mbrojtjes së Republikës së Kosovës, Armend Mehaj se: "Serbia, Rusia dhe Kina, përveç politikave zyrtare po përdorin edhe kanalet e diplomacisë publike dhe ndikimin mbi qytetarët brenda Kosovës, qoftë serbë apo shqiptarë që janë të shitur, për të shprehur pakënaqësinë ndaj pushtetit dhe VENDIT TONË", tregon se bëhet fjalë pra, për një lëvizje të rrezikshme për shtetin, prapa së cilës mund të ketë gisht së paku Serbia, Rusia dhe Kina. Pjesë nga deklarata e plotë.²

Thirrje absurde dhe anti-logjike

Është e vërtetë se njerëzit kanë të drejtë të braktisin fenë apo ideologjitë e tyre, dhe se kjo e drejtë është e garantuar me

nenin 38 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës. Mu ashtu si është e garantuar edhe Liria e Besimit, e ndërgjegjes dhe fesë. Mirëpo, duhet ditur se njeriu braktisë diçka që ka, posedon, ndjen dhe mbanë. Njeriu braktisë për shembull fakultetin, punën, familjen, vendin, duhanin, alkoolin, amoralitetin, etj.. Këta thonë që ne nuk kemi jetuar kurrë me Islamin. Pra, këta nuk braktisin diçka që kanë jetuar me të, që e posedojnë e as që e përjetojnë. Pastaj, të kemi të qartë se te çështja e braktisjes së feve duhet plotësuar dy kushte: kushti i parë është njohja mirë e fesë të cilës i ke takuar, ndërsa kushti i dytë është njohja mirë e fesë të cilën e pranon individi. Në rastin konkret te ne, në dhjetëra herë që janë pyetur për njohuritë rreth feve, ata vetë kanë deklaruar se nuk kanë fare njohuri as për fenë islame e as për fenë që kanë pranuar.

AGJENDË OGURZEZË ANTI-KOMBËTARE

Thirrjet agresive, të përditshme, ekstreme dhe radikale për braktisje të fesë islame, fakti se ata vazhdimisht përdorin sharje, fyerje, shpifje, akuza dhe urrejtje ndaj fesë islame, myslimanëve, xhamisë, hoxhallarëve dhe Bashkësisë Islame, nënkupton se këta nuk kanë asgjë të përbashkët me fenë e pranuar. Fakti se fare nuk merren me fenë që kanë pranuar, dhe fakti se hapur nxisin në urrejtje dhe përçarje ndërfeitare, duke kërcënuar me dëbim nga vendi të shumicës absolute të popullatës së Kosovës, tregon se kjo Lëvizje – ideatorët e tyre, ideologët e tyre, kanë për qëllim destabilizimin e Kosovës dhe kanë plane shumë ogurzeze ndaj shqiptarëve myslimanë, ndaj shtetit të Kosovës si dhe ndaj Shqipërisë.

LËVIZJE KUNDËR RENDIT KUSHTETUES

Është e qartë pra se Lëvizja me këtë formë të veprimit dhe me këto synime cenon rënd rendin kushtetues dhe sigurinë kombëtare. Nxitja e përçarjes dhe mos durimit fetar është e sanksionuar me nenin 141 të Kodit Penal të Republikës së Kosovës. Nxitja e përçarjes fetare përbën veprë penale e cila hynë në Kapitullin e Veprave Penale kundër rendit kushtetues dhe sigurisë së Republikës së Kosovës. Në këtë kapitull janë veprat e rënda penale kundër rendit kushtetues

Thirrjet
agresive, të
përditshme,
ekstreme dhe
radikale për
braktisje të
fesë islame,
fakti se ata
vazhdimisht
përdorin
sharje, fyerje,
shpifje, akuza
dhe urrejtje
ndaj fesë
islame,
myslimanëve,
xhamisë,
hoxhallarëve
dhe Bashkësisë
Islame,
nënkupton se
këta nuk kanë
asgjë të
përbashkët me
fenë e pranuar.

si, kryengritja e armatosur, pranimi i kapitullimit, tradhtia ndaj vendit, rreziku i tërësisë territoriale të Republikës së Kosovës, sabotimi, spiunimi etj.

Kjo tregon se ky grup, kjo Lëvizje, në prapavijë pra ka qëllime të rrezikshme antishtetërore dhe anti-kombëtare. Kuptohet që veprat kundër rendit kushtetues nuk janë të rastësishme dhe as nuk bëhen nga pavetëdija. Këta persona, shumica mbi 70-vjeçar, që po ekspozohen në kanale televizive me rastin e konvertimeve, sigurisht se nuk mund të dinë rreth qëllimeve të Lëvizjes, mirëpo ata që qëndrojnë prapa kësaj Lëvizjeje e dinë saktë se çfarë po donë. Prandaj është i njohur fakti se Prokuroria e Shtetit të Kosovës ka hapë rast ndaj kësaj Lëvizjeje për shkak të paraqitjes së rrezikshmërisë dhe cenimit të rendit kushtetues dhe sigurisë shtetërore.

CENIMI I VLERAVE KUSHTETUESE

Kushtetuta e Republikës së Kosovës dhe vetë shteti i Republikës së Kosovës ngritët mbi disa themele të qëndrueshme dhe vlera të larta, të cilat një shtet e bëjnë të qëndrueshëm. Dhe nëse dikush ka synim rrënimin e këtyre vlerave, atëherë ata paraqesin rrezik për rrënimin e rendin kushtetues. Cilat janë ato vlera që shërbejnë si themel për mbajtjen e një shteti që të mos rrënohet?

Fillimisht të citojmë nenin 7 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës i cili thotë se: “Rendi kushtetues i Republikës së Kosovës bazohet në parimet e lirisë, paqes, demokracisë, barazisë,

Nxitja e
përçarjes
fetare përbën
vepër penale e
cila hynë në
Kapitullin e
Veprave
Penale kundër
rendit
kushtetues dhe
sigurisë së
Republikës së
Kosovës.

respektimit të të drejtave dhe lirive të njeriut dhe sundimit të ligjit, mosdiskriminimit, të drejtës së pronës, mbrojtjes së mjedisit, drejtësisë sociale, pluralizmit, ndarjes së pushtetit shtetëror dhe ekonomisë së tregut.”

Çdokush që ia lëshon një sy këtyre vlerave mbi themelet e të cilave ngritët Kushtetuta dhe rendi kushtetues, vëren se me deklaratat e protagonistëve kryesorë të Lëvizjes cenohen gati se të gjitha vlerat e Kushtetutës së Republikës së Kosovës. Prandaj, ndaj kësaj dukurie duhet ngritur zërin pushteti, organet e sigurisë shtetërore, Akademia, intelektualët, bashkësitë fetare, Ipeshkvia e Kosovës, Faktori Ndërkombëtar prezent në Kosovë, OJQ-të për mbrojtjen e lirive dhe të drejtave të njeriut, mediat si dhe qytetarët. Kurse organet e ndjekjes duhet ndërmarrë të gjitha veprimet e duhura, sa nuk është bërë vonë.

P.S. Absurditeti i llojit të jashtëzakonshëm është se kur në vitin 1912-1913, okupatorët malazezë kishin okupuar një pjesë të Kosovës dhe kur ata detyronin popullin e Deçanit të ndërronin fenë islame ose përndryshe i priste vdekja, paraardhësit e përfaqësuesve të Lëvizjes së Deçanit, pra gjyshërit e tyre, kishin preferuar më parë të vdisnin se sa të konvertoheshin. Prandaj parashtrohet pyetja, kush janë këta dhe në vallen e cilëve djajë kanë hy?!

1. sq.m.wikipedia.org

2. <https://www.facebook.com/share/p/NQqFBmV6Up-N9cJLE/?mibextid+=ox5AEW>

Eklips moral

Mr. Vaxhide Spahiu

Jam rritur me idenë që ne si popull posedojmë vlera dhe virtyte, e cilësi tjetër karakterizuese jona është se nën kontekstin e tyre jemi shumë unikë. Nuk u deshën shumë vite pas fëmijërisë sime të hershme kur këto bindje filluan të pësonin lëkundjet e para. Një gjë e tillë ndodhi kur para syve të mi pash trajtim jo të dinjitetshëm të një prindi nga fëmija i tij, kur elemente të pakëndshme në sjellje dhe në gjeste i gjeta te një fëmijë, i cili i përkiste një familjeje të fisshme, si dhe kur shitësi i byrekëve para shkollës rriti çmimin e byrekut dhe minimizoi sasinë e gjizës në të.

Sot të gjitha këto po i rendis pa i përjetuar shumë, por dikur i kam vuajtur me të vërtetë. Arsyeja pse qëndronte pas brengës tjetër që kisha ndërkohë: Pse masa nuk reagon ndaj këtyre elementeve të pahijshme?

Të gjitha këto i konsideroja në divergjencë me imazhin që kisha unë ose që në realitet duhej të kishte shoqëria jonë. Fakti që sot këto devijime po i rendis kollaj më dhemb akoma më shumë, nga ato ditë kam përjetuar dhe pa diskutim do të përjetoj edhe të tjera shumë më të rënda. Andaj ato të shkuarat mbeten vogëlsira e zhgënjimi i kapërcen limitet. Pra, ka kohë që nuk mendoj më se jemi unikë, përkundrazi, ne jemi kopjacë të përkryer. Këtu sado që të përpiqem të gjej një cilësi të mirë tonën, si p.sh. këtë kopjim ta quaj “Shkathësi për t’u përshtatur”, në këtë vorbull marramendëse, përsëri mendja e shëndoshë më tërheq vërejtje: - “Po i thërret derrit dajë” - më thotë.

Njoh njerëz të cilët shitën sexhadet e katragjyshërve për të blerë një tapet, të cilit i doli boja për dy muaj. Kjo u bë nën pretekstin se sexhadja nuk është më “in”. U shit xhubleta e stërgjyshes dhe veç të tjerash me të u ble një minifund, i cili aspak nuk i kishte hije stërmbsës së asaj fisnikeje.

E THJESHTË ËSHTË ARSYEJA PAS SAJ:

Kopjojmë veshjet e të tjerëve, shesim tonat. Njoh njerëz të cilët shitën sexhadet e katragjyshërve për të blerë një tapet, të cilit i doli boja për dy muaj. Kjo u bë nën pretekstin se sexhadja nuk është më “in”. U shit xhubleta e stërgjyshes dhe veç të tjerash me të u ble një minifund, i cili aspak nuk i kishte hije stërmbsës së asaj fisnikeje. U shitën tespitë e gjyshit nga qelibari, me të cilat ai me shumë bindje e me zemër bënte dhikër dhe me to u blenë një pale gota të bukura, të cilat u përdorën për të shërbyer raki. U thye sharkia dhe u kompensua me një zë shurdhues, i cili dilte nga një fytyrë e shpërfytyruar nga botoksi dhe nga një trup minimumi 75% lakuriq.

Martesa e humbi jo vetëm kuptimin, por edhe funksionin e saj. Kjo çështje degradoi kaq shumë sa nuk dihet më kush është nusja dhe kush është dhëndri. E ky degradim arriti kulmin kur na u hodh ideja e të bërit fëmijë në mungesë të prindit mashkull. Kjo vërtet quhet paturpësi! Sa i madh është ky term, po aq i vogël më duket për ta definuar një çmenduri të këtij lloji.

A TË THEMI DIÇKA PËR SHËNDETIN?!

Të flasim për shëndetin në ditët e sotme është njësoj sikur të rrahim ujë në havan. E kemi shndërruar në abstrakt konceptin “shëndet”. Mjedisi në të cilin jetojmë është determinant për statusin tonë shëndetësor

duke shkatërruar këtë të parin, automatikisht të njëjtën gjë kemi bërë edhe me këtë të fundit.

Si të flasim për shëndet kur të gjitha kyçet dhe pjesët e trupit ekspozohen ndaj të ftohtit periodikisht? Si të flasim për shëndet kur biem të flemë në tre të mëngjesit dhe zgjohemi në tre të pasdites? Si të flasim për shëndet kur shoqëria jonë ka tre elemente bazë të konsumit: kafe, duhan dhe pije energjike?

Si të flasim për shëndet kur fëmijët tanë vazhdimisht konsumojnë noodles, chokocream dhe fast food? Një gjë e tillë bëhet sepse mamatë janë në kafene me shoqet, duke bërë scroll në telefon ose sapo kanë rregulluar thonjtë dhe nuk mund të punojnë asgjë me duar. Në këto konditat e fundit ndoshta është më mirë të hanë noodles, sepse sigurisht aty ka më pak mikroorganizma të dëmshëm sesa në thonjtë e mamasë.

EKONOMIA

Gjendja jonë në aspektin ekonomik na shpjegon qartë arsyen pse ekonomia dikur është quajtur “Ekonomia politike”. Ekonomistët e aftë, me anë të politikave ekonomike nuk na i zgjidhin dot problemet e kësaj sfere.

Cfarë më shqetëson më shumë është një kontradiksion në rrafshin e konkretes dhe të përditshmërisë. Në asnjë vend të botës nuk ka kaq shumë ankesa mbi nivelin ekonomik sa këtu te ne, por në të njëjtën kohë jemi ndër vendet e pakta në botë që nuk ia mohojmë

Gjendja jonë
në aspektin
ekonomik na
shpjegon qartë
arsyen pse
ekonomia
dikur është
quajtur
“Ekonomia
politike”.

vetes luksin e të bërit pushime sa herë të na teket, luksin e të ngrënit në restorante luksoze, si dhe luksin e të veshurit sipas një standardi mbi mesataren. E po ashtu nuk ia mohojmë vetes të bërit “outogol” duke u blerë fëmijëve që në moshën 5-vjeçare iphonat më të fundit. Pikërisht këtu qëndron paradoksi, pjesa e parë e paragrafit nuk korrespondon me të dytën.

DY ARSYE E JUSTIFIKOJNË KËTË MOSPËRPUTHJE:

1. Ne si popull (në një masë të gjerë, jo të gjithë) nuk dimë të vendosim prioritetet e për rrjedhojë gjërat sekondare i nxjerrim në fillim dhe anasjelltas.

2. Na mungon ndërgjegjja ta pranojmë ose sinqerisht ta deklarojmë realitetin, po ashtu kemi tendencën vetëm të ankohemi, zakonisht pa baza konkrete.

ARSIMI

Numri i shkollave të pa licencuara është aq i madh, sa më askujt nuk i intereson një fenomen i tillë. Sistemi ka dalë totalisht nga kontrolli. Ata të cilët mbase do të mund të paktën ta vinin në dukje këtë gjë janë të zënë duke tentuar të gjejnë mënyrën më të lehtë dhe më të shpejtë për të vjedhur sa më shumë. Të gjithë janë të vetëdijshëm, niveli i arsimit është zero, diplomat janë njësoj të vlefshme për shkak se të gjitha janë të pavlefshme në të vërtetë. Diploma jote e marrë nga fakultete të pa licencuara, sigurisht, diku edhe është më “e

denjë” se një diplomë e ardhur si rezultat i përpjekjeve serioze dhe netëve pa gjumë mbi libra.

E konsekuenca më e rëndë e kësaj të fundit është një ndër sëmundjet moderne: depresioni. Kështu ia kemi vënë emrin, edhe këtë e kemi kopjuar. E kopjuar dhe e vetëshkaktuar me vetëdëshirë, sepse kemi pranuar të pamoralshmen nga e moralshmja, të ligën nga e mira, të padrejtën nga e drejta. E thënë ndryshe, ia kemi krijuar vetes rehatinë për ta shijuar depresionin e shkaktuar pikërisht prej nesh.

PROFESIONI

Të gjithë synojnë të duken profesionalë në një sferë të caktuar. Në një kontakt të shkurtër me ta kupton që ky profesionalizëm në fakt është pseudoprofesionalizëm, për shkak se është sipërfaqësor, nuk shkon më larg se në dukje. Pra imazhi venitet, sepse “lustrat” pa kallaj nuk janë rezistente në kohë - thotë populli. Si mund të denjojmë të flasim për profesionalizëm kur kriteri për të zënë një pozicion në të cilin duhet ta manifestojmë këtë profesionalizëm nuk është më kriter, nuk i plotëson kushtet për të qenë i tillë. Kuptimi i fjalës kriter është parim ose normë në bazë të të cilit jepet një gjykim i caktuar. Për sa kohë një femër dy metra me linja të theksuara, por me CV bosh ka prioritet ndaj një tjetre me fizionomi të pranueshme ama me CV mbresëlënëse, unë nuk shoh aty as parim, as normë, përkundrazi. Pa pikë diskutimi përzgjedhja e individëve të tillë nuk bëhet për hir të kontributit që individi në fjalë mund të japë tek institucioni. Përfitime sa djallëzore, po aq edhe shtazarake janë në diskutim në këtë mes, të cilat për fat të keq janë të pranishme kudo. Një gjë e tillë është aq e përhapur, por edhe lehtësisht e

lexueshme nga kushdo, prandaj të rinjtë e të rejat tona në vend se të investojnë në formimin e një bagazhi njohurish, vlerash dhe parimesh, ata preferojnë të investojnë në muskuj, linja dhe lëkurë.

Kur kam qenë e vogël, libri “*Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo*” ishte i preferuari im. Tashmë nuk është i tillë, sepse në çdo rresht e shkronjë e shoh të projektuar në të gjitha institucionet publike ose private. Kaq të shumtë janë në numër personat si Shoku Z, sa që nuk ia vlen, por edhe nëse ia vlen nuk do të mundemi më t’i numërojmë as t’i dënojmë.

EDHE SIKUR - KUSH T’I DËNOJË?!

Një gjyqtar i korruptuar, i cili nuk di se sa vila posedon në tërësi ose një polic, i cili korruptohet me 5 euro. Lind pyetja: Si t’ia bëjmë të kthehemi aty ku duhet? Ku është ajo “ku duhet”? A ka më persona, të cilët me të vërtetë dinë ta vlerësojnë një gjë të tillë, ose e dinë atë “ku duhet”? Apo interesi për atje ku duhet ka rënë, sepse në këto kohë trazirash, manipulimi, mashtrimi janë më të thjeshtë për t’u ushtruar edhe në rast ushtrimi nuk konsiderohen e nuk gjykohen më si vepra të shëmtuara.

Sido që të jetë, edhe pse të paktë në numër, të lodhur e të dërrmuar duke luftuar me tiranitë e pafundme të kësaj epoke turpëruese për ne akoma ka perona, të cilët e dinë ku gjendet ajo “ku duhet”.

Atje ku përvoja ka treguar. Një familje me dy prindër, me fëmijë, të cilët ngjizen në mënyrë natyrale. Të paktën kaq origjinalë mund të jemi, edhe nëse nuk mundemi t’i ofrojmë më shumë shoqërisë sonë, aktualisht - e mjerë.

Pikëpamjet e Lamartinit për Muhamedin a.s.¹

Akademik Enes Kariq

JETA E LAMARTINIT NË SHENJË TË POLITIKËS

Poeti, shkrimtari, historiani dhe burrështeti francez Alfons de Lamartin (Alphonse de Lamartine) lindi në vitin 1790 në Macon. Nëpërmjet edukimit dhe shkollimit të tij, ai tregoi besim të madh në shkollën e atëhershme romantike në letërsi. Në rininë e tij ai donte të shërbente në ushtri ose në shërbimin diplomatik. Megjithatë, ai nuk ia doli menjëherë, sepse Napoleoni ishte në pushtet, administrata e të cilit e dinte se babai i Lamartinit nuk ishte besnik ndaj *Revolucionit Francez*, për më tepër, “prindërit e Lamartinit, mbretërorët besnikë, e konsideronin Napoleonin një uzurpator” (*whom his faithful royalist parents regarded as the usurper*).²

Në atë kohë, vetë Lamartini ishte i lidhur me pikëpamjet politike mbretërore dhe u afirmua në kohën e ngritjes së dinastisë së Burbonit, që erdhi në pushtet në vitin 1814 (ka shërbyer në trupojën e Lujës XVIII). Megjithatë, trazirat politike dhe vendosja jetëshkurtër e Napoleonit në pushtet, e çoi Lamartinin në mërgatë në Zvicër.³

Lamartini si atëherë, ashtu edhe në vitet në vijim, u përfshi gjithnjë e më shumë në trazirat politike të kohës së tij, i cili ishte edhe diplomat për një kohë. Gjatë vitit të paharrueshëm dhe revolucionar 1848, u bë një nga udhëheqësit e *Republikës së dytë*, megjithëse kjo zgjati shkurtë. Gjithashtu, në vitin 1848, Lamartini ishte kandidat për president të Francës, por ai humbi bindshëm në zgjedhjet. Intrigat politike dhe të tjera të Lamartinit krejtësisht ishin marginalizuar nga jeta shoqërore, të cilat edhe e hodhën në dëshpërim.

Duke përmbledhur jetën e Lamartinit, Milivoj Solar, përmend se Lamartini “pas shkollimit, qëndroi në Itali, ishte diplomat dhe politikan, por gjatë kryengritjes së masave pariziane (1848) inatosi qeverinë dhe vdiq në mjerim”.⁴ Lamartini vdiq në vitin 1869, njëzet vjetët e tij të fundit ai jetoi shumë vështirë, shpesh në varfëri ekstreme. Thuhet se ai gjoja botoi vepra nga historia për të shlyer borxhet e akumuluar me honorarët e tyre.

ANËTAR ENTUZIAST I ROMANTIZMIT NË LETËRSI

Lamartini shkroi përmbledhjen e tij poetike *Meditime poetike* (frëngjisht: *Méditations poétiques*) bazuar në traditat e romantizmit si një drejtim letrar. Vepra u shfaq në vitin 1820. Ky koleksion dëshmoi për Lamartinin si “një nga figurat kryesore të lëvizjes romantike në letërsinë franceze”.⁵ Ai u bë i njohur, madje i famshëm, kurse *Meditimet poetike* e bënë atë një fenomen poetik të admiruar dhe shumë të respektuar. Kështu, në vitin 1829, ai u pranua në anëtarësimin e Akademisë Franceze.

Meditime poetike u mbështetën nga publiku, burimet pohojnë se kjo ishte për shkak të “tonit të ri romantik dhe singleritetit të ndjenjave” në poezitë e Lamartinit, temat e të cilave ishin “intime dhe religjioze”. Kritika vlerësoi “jehonat e fjalive” të *Meditimeve Poetike*, pastaj “fuqinë e ritmit” dhe “pasionin për jetën” (*the passion for life*).⁶ Edhe pse Lamartini iu përmbajt traditave poetike të kohëve të mëparshme, *Meditimet poetike* të tij ishin përgjithësisht llogaritur një veper që pasqyronte shekullin e nëntëmbëdhjetë në letërsinë franceze. Veprat e reja që i botoi deri në vitin 1825 pasqyronin fuqishëm ndikimin romantik të ushtruar mbi Lamartinin nga poeti britanik Lord Byron (1788-1824).

Me kalimin e kohës, Lamartini shkroi veprat e tij të tjera të rëndësishme letrare (për shembull, *Meditime të reja/Nouvelles Méditations*, *Harmoni poetike dhe religjioze/Harmonies poétiques et religieuses*, etj.). Ai shkroi gjithashtu epiket *Jocelyn* dhe *Rënia e një engjëlli* (*La chute d'un ange*), dhe ai ishte

gjithashtu i famshëm për përmbledhjen e tij të njohur të poezive të titulluar *Qetësi poetike* (*Recueils poétiques*).⁷

Veprat letrare të Lamartinit janë karakteristike në atë që, siç thotë Milivoj Solar, “ka një shprehje rebelimi kundër racionalizmit dhe poetikës klasiciste dhe kërkohet mbizotërimi i ndjeshmërisë dhe rivendosja e fesë burimore. Një patos dhe sentimentalizëm i caktuar, i përshkruar në një lloj ekstaze të heqjes dorë dhe pastrimit të shpirtit në vuajtje, u pëlqyen nga publiku i asaj kohe, dhe vargje jashtëzakonisht tingëluese, një ndjenjë dinamike delikate dhe reflektime për çështje thelbësore të vetë njohjes, e ruajnë atë poezi nga banaliteti dhe elokuenca e parëndësishme dhe i sigurojnë një vend ndër arritjet kryesore të poezisë botërore”.⁸

INTERESIMET PËR ISLAMIN

Interesimet e Lamartinit për Islamin nuk duhet parë jashtë gjendjes së përgjithshme romantike të elitës së atëhershme letrare të Francës dhe Gjermanisë ndaj Lindjes së Mesme. Kërkimi romantik nënkuptonte zbulimin e Islamit jo në radhë të parë si një religjion dogmash apo besimi të kapur dhe të lidhur me ligjet fetare, por Islamin si një atmosferë e shpirtit në udhëtime, në poezi dhe në letërsi në përgjithësi.

Opservacionet e Lamartinit rreth Islamit janë veçanërisht të dukshme pas viteve 1832-1833, kur ai udhëtoi nëpër Libanin dhe Sirinë e sotme, si dhe Palestinën dhe Izraelin e sotëm. Vepra e tij *Voyage en Orient*, në thelb një udhëpërshkrim, u botua në vitin 1835. Në faqet e tij, ai flet për lashtësinë arabe (p.sh. për heroin ‘Antara), për kalorësinë, etj. Por, Lamartini përfshinë edhe pasazhe në të cilat shihet se ai ishte me gjithë zemër në favor të kolonizimit të kësaj pjese të Azisë, për “futjen e qytetërimit modern në vendlindjen e qytetërimeve të lashta”, siç përmend Ahmad Gunny në librin e tij *The Prophet Muhammad in French and English Literature, 1650 to the present*.⁹

Gjithashtu, Lamartini ishte në favor të ndërtimit të një perandorie të re mbi rrënojat e Perandorisë Osmane të shkatërruar. Këtu, siç thotë Ahmad Gunny, Lamartini provon të jetë një profet ogurzi i rënies së Perandorisë Osmane, pasi provincat e saj arabe iu dorëzuan shpejt Britanisë dhe Francës gjatë dhe pas Luftës së Parë Botërore.

Sipas Ahmad Gunny, është fat që agjenda imperialiste e Lamartinit zë vetëm një pjesë të vogël në veprën e tij *Voyage en Orient*. Dhe se ajo ishte e përkohshme. Gjegjësisht, të paktën në këtë veper, Lamartini bën një largim nga praktika e shumë shkrimtarëve francezë (romantikë) - të krahasojnë Krishterimin dhe Islamin dhe të lartësojnë të parën në kurriz të të dytës. Dhe ky krahasim i Krishterimit dhe Islamit nuk erdhi nga një religjion krahasues, por nga një agjendë imperialiste dhe kolonialiste.

Pasi vizitoi Nazaretin dhe Jerusalemin, Lamartini thekson se ai ndjen dashuri ndaj Islamit kryesisht, sepse ai njohu në

Islam “kontributin e tij të veçantë në qytetërim: tolerancën”.¹⁰ Në të vërtetë, Lamartini ishte i bindur se kontributi kryesor i Islamit në qytetërim konsistonte në tolerancën islame dhe ai drejtoi një polemikë kundër Shatobrijanit (Chateaubriand) për këtë.¹¹ Në fakt, Shatobrijani në veprën e tij *Itinéraire de Paris a Jerusalem* (1811) mbi “sjelljen e supozuar tolerante të myslimanëve” (*on the behaviour of Muslims*) paraqiti një këndvështrim të kundërt me atë të Lamartinit.¹²

PIKËPAMJET E LAMARTINIT PËR MUHAMEDIN A.S.

Arsyet pse Lamartini ia kushtoi pjesën e parë të veprës së tij të madhe shumëvëllimëshe *Histoire de la Turquie* (*Historia e Turqisë*, 1854) Muhamedit nuk janë plotësisht të qarta. Ka të ngjarë që Lamartin të ketë dashur të sigurojë një vazhdimësi të caktuar me të kaluarën për veprën e tij *Historia e Turqisë* duke prezantuar faqe kushtuar jetës së Muhamedit (*Vie de Mahomet*). Në fakt, Lamartini donte të paraqiste në këto faqe një prej historive të tij gjithëpërfshirëse të Islamit, veçanërisht të atyre politike dhe shtetërore.¹³ *Historia e Turqisë* ishte një libër i suksesshëm. Kjo mund të shihet nga fakti se ajo u përkthye pothuajse menjëherë në anglisht. Në shkrimin e kësaj eseje kemi përdorur edhe përkthimin në anglisht të kësaj vepre nga Lamartini.¹⁴

Në thelb, faqet e Lamartinit që më vonë paraqiten si *Vie de Mahomet* (p.sh. në redaktimet e Ali Kurhan dhe Tahar Ben Jelloun) përbëhen nga ritregimi besnik ose më pak besnik i Lamartinit të biografive të Pejgamberit në arabisht nga Ibën Ishaku, Ebul Fidai, Et Taberiu... përmes përkthimeve të ndryshme franceze dhe evropiane të veprave të tyre. Lamartini e përshkruan Pejgamberin në misionin e tij pejgamberik, pastaj në familje, në bashkësi, e përshkruan atë si prijës të ushtrisë, si pejgamber etj.

Ndoshta i ndikuar nga disa perceptime të krishtera mesjetare të Pejgamberit, Lamartini i kushton disa pasazhe marrëdhënies midis Krishterimit dhe Islamit. Ai konsideron se Islami, në disa nga etapat e tij, u formua në mënyrë vendimtare nën ndikimet e krishtera. Në disa pjesë të veprës së tij, Lamartini duket se dëshiron të sugjerojë se themeluesi i Islamit nuk ishte as i vetëdijshëm për këto ndikime, etj. Duket se ka një jehonë të tezës mesjetare evropiane për Muhamedin si *imposteur* (“falsifikator”, “mashtgues”), por Lamartini bën një largim nga kjo.

Lamartini ka gjithashtu vërejtje kritike për pejgamberin Muhamed, p.sh. ai nuk pajtohet gjithmonë me qëndrimin e tij ndaj grave, ose sesi Lamartini e pa atë qëndrim. Por, nga ana tjetër, ai miraton emancipimin ekonomik të grave të mundësuar nga Pejgamberi Muhamed, vlerëson standardet e mbrojtjes së jetës së fëmijëve femra, etj. Gjithashtu, ka pjesë ku Lamartini e përshkruan Pejgamberin Muhamed si të vendosur dhe luftëtar i fortë, por ka edhe pjesë ku ai paraqitet si njeri i dhimbshëm që derdh lot, për shembull kur takon Shejmën, gjysmë motrën e tij nga qumështi, vajzën e Halimes, gjysmë nënën e tij të qumështit. Pak a shumë, në përshkrimet e tij për Pejgamberin Muhamed, Lamartini kryesisht ndoqi veprat e historianit Et Taberi (vdiq më 923), veçanërisht veprën e tij *Tārīhu l-umami wa l-mulūk* (e njohur gjerësisht në Evropë si *Annals* ose *Annales - Histori*), e cila është përkthyer në frëngjisht nga orientalisti Hermann Zotenberg, atëherë kurator i dorëshkrimeve në *Bibliothèque Nationale* në Paris. Ahmad Gunny pretendon se Lamartini ka përdorur përkthimin e Zotenbergut të Taberitit edhe para se të botohej.¹⁵

Por nëse lëmë mënjatë sa vijon: a) Përpjekjet e herëpashershme të Lamartinit për të shpjeguar disa dukuri në Islamin e hershëm vetëm nga ndikimet e krishtera, b) përshkrimet e Pejgamberit si një luftëtar i fuqishëm, c) pohimet e pamjaftueshme të argumentuara se nëpërmjet Islamit Pejgamberi u dha grave një status që është shumë më pak i favorshëm se që e kishin gratë në Krishterim, mund të thuhet se qëndrimi i Lamartinit ndaj Pejgamberit Muhamed është kryesisht pozitiv, racional dhe përfaqëson risi dhe freskim në publikun shkencor të Francës në gjysmën e dytë të shekullit të nëntëmbëdhjetë.

Ai e konsideron Muhamedin a.s. të jashtëzakonshëm, sepse ai i vuri vetes një “qëllim të lartë” që konsistonte në sfidimin dhe përmbysjen e “paragjykimeve të vendosura midis krijesave dhe Krijuesit”. Rezultati i kësaj ishte “kthimi i Zotit te njeriu dhe njeriu te Zoti” (*rendre Dieu a l’homme et l’homme a Dieu*). Gjithashtu, Lamartini pretendon se Pejgamberi Muhamed është meritues për “rivendosjen e idesë racionale dhe të shenjtë të hyjnisë në mes të këtij kaosi mbizotërues të perëndive materiale dhe të shtrembëruara të idhujtarisë”.

Lamartini për Pejgamberin Muhamed e thotë edhe këtë: “Asnjëherë një njeri nuk ka arritur në kohë kaq të shkurtër një revolucion

“Asnjëherë një njeri nuk ka arritur në kohë kaq të shkurtër një revolucion kaq të gjerë dhe afatgjatë në botë [si Muhamedi]...”

Lamartini

kaq të gjerë dhe afatgjatë në botë [si Muhamedi]...”

Lamartini kësaj i shton: “Nëse madhështia e qëllimit, modestia e mjeteve dhe gjerësia e madhe e rezultateve janë tre masat e gjenialitetit të një njeriu, kush do të guxonte ta krahasonte njeriun e madh të historisë moderne me Muhamedin?”

Së fundi, Lamartini e përfundon e gjithë analizën e tij për Pejgamberin Muhamed me këtë himn, me fjalët e mëposhtme:

“Vetëm më të famshmit vënë në lëvizje armë, ligje, perandori; ata themeluan, kur themelonin ndonjë gjë, vetëm forca materiale, të cilat shpesh u shembën para tyre. Ky njeri jo vetëm që vuri në lëvizje armë, ligj, perandori, kombe, dinasti, miliona njerëz mbi një të tretën e botës së banuar; por vëri në lëvizje edhe ide, besime, shpirtra. Ai vendosi në një libër të të cilit çdo shkronjë u bë ligj, një kombësi shpirtërore që përfshin njerëz të të gjitha gjuhëve dhe racave; dhe la një gjurmë të pashlyeshme në këtë komb mysliman, për urrejtjen ndaj hyjnive të rreme dhe dëshirën për Zotin, Një dhe Jomaterial. Filozof, orator, predikues, ligjvënës, luftëtar, pushtues i ideve, ai që solli dogmën racionale për një kult pa imazhe, themeluesi i njëzet perandorive tokësore dhe një shpirtërore, ai ishte Muhamedi. Nga të gjitha masat me të cilat matet madhështia njerëzore, cili njeri ishte më i madh?”¹⁶

Ai vendosi në një libër të të cilit çdo shkronjë u bë ligj, një kombësi shpirtërore që përfshin njerëz të të gjitha gjuhëve dhe racave; dhe la një gjurmë të pashlyeshme në këtë komb mysliman, për urrejtjen ndaj hyjnive të rreme dhe dëshirën për Zotin, Një dhe Jomaterial.

Përktheu e përshtati nga gjuha boshnjake:

Dr. Azmir Jusufi

- 1 Enes Karić, „Lamartinova viđenja Muhammeda, a.s.“, *Preporod*, numër 08/1138, 15 prill 2019, Sarajevë, f. 46-47.
- 2 Sipas: <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-de-Lamartine> (qasur më 5 prill 2019).
- 3 Sipas: <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-de-Lamartine>.
- 4 Milivoj Solar, *Književni leksikon, pisci, djela, pojmovi*, botuar nga Matica Hrvatska, Zagreb, MMXI (2011), f. 271.
- 5 Sipas: <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-de-Lamartine>.
- 6 Sipas: <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-de-Lamartine>.
- 7 Sipas: Milivoj Solar, *ibid.*, f. 271.
- 8 Milivoj Solar, *ibid.*, f. 271-272.
- 9 Krhs. Ahmad Gunny, *The Prophet Muhammad in French and English Literature, 1650 to the present*, bot. The Islamic Foundation, Markfield, Leicestershire, 2010, pp. 188.
- 10 Ahmad Gunny, *ibid.*, f. 189.
- 11 Poeti dhe shkrimtari francez Shatobrijan (Chateaubriand) jetoi në periudhën 1768-1848.
- 12 Krhs. Ahmad Gunny, *ibid.*, f. 189.
- 13 Ju bëjmë me dije se ka disa botime të kësaj pjese të parë nga *Histoire de la Turquie* e Lamartinit, në redaktime të ndryshme. Për shembull, Ali Kurhan redaktoi një me titull *La vie de Mahomet*, Editions L'Harmattan; HARMATTAN edition, 2005, ndërsa Tahar Ben Jelloun gjithashtu redaktoi një botim të titulluar *Vie de Mahomet*, bot. Bayard, Montrouge Cedex, 2017.
- 14 Krhs. A. de Lamartine, *History of Turkey*, volume I., bot. D. Appleton and Company, New York, 1855.
- 15 Krhs. Ahmad Gunny, *ibid.*, f. 189.
- 16 Sipas: Alphonse de Lamartine, *Vie de Mahomet*, Bayard Éditions, Montrouge Cedex, 2017., pp. 203-205. Gjithashtu, krhs.: A. de Lamartine, *Histoire de la Turquie*, volume I, Paris, 1854, pp. 277-281.

Distopia e Kadaresë

Besnik Jaha

Në gjithë letërsinë shqipe është vetëm një autor që në thuajse të gjitha veprat e tij mund të hasim frymë distopike: më shumë mot të keq sesa të mirë, më shumë shi sesa diell, më shumë ngryse sesa buzëqeshje, më shumë njerëz të këqij sesa të mirë, më shumë sjellje të këqija sesa të mira, më shumë natë sesa ditë, më shumë vjeshtë e dimër sesa verë e pranverë më shumë obskurë sesa kulturë. Ismail Kadare, me gjithë korpusin e veprave të tij, sikur ka krijuar një distopi të madhe. Ai, duke e përshkruar një truall të vrazhdë (të keq), të gurtë e të ashpër, një truall që nuk lejon të mbijë asgjë, dhe nëpër kohë të këqija, kryesisht nëpër kohë të pushtimit dhe të vuajtjes nën sundime të ndryshme e totalitare, nëpër kohë të errëta, ka krijuar korpusin më të madh letrar të letërsisë distopike në letërsinë shqipe.

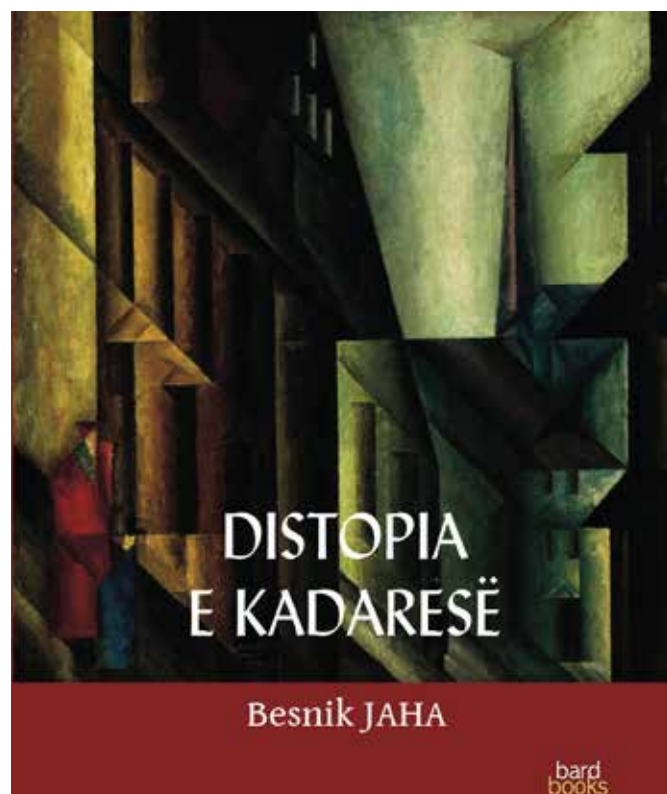
Duke e pasur parasysh se shumica e romaneve të Kadaresë flasin për periudhat gjatë dhe pas pushtimit të Shqipërisë nga pushtues të ndryshëm, apo flasin për jetën në luftë dhe nën sundimin e tiranëve, vërejmë se, si tek asnjë shkrimtar tjetër shqiptar, distopia është e pranishme në shumicën dërmuese të këtyre veprave. Ndërsa e kemi në mendje konceptin e këtij nocioni (distopisë), nuk mundemi që mos të pajtohemi se kjo ide qarkullon në, të themi troç, gjithë veprën letrare prozaike që e mban vulën e tij prej autori.

E, ne këtu nuk do të flasim për të gjitha romanet e Kadaresë që e prekin konceptin e distopisë, por do ta marrim atë më kryesorin në këtë kontekst, veprën që e përfaqëson në mënyrë më besnike këtë model: romanin *Pallati i Ëndrrave*. Fundja ky roman konsiderohet si vepra që shpërfaq, nëse jo më së pari, sigurisht se po më së miri, këtë lloj zhanri.

Romani i Kadaresë *Pallati i Ëndrrave* është (krye)distopia e Kadaresë. Kjo është vepra që, edhe si koncept, po edhe si temë, sjell një nivel tjetër të realizimit të temës në frymën dhe zhanrin distopik në letrat tona. Mjafton të kujtojmë

veprimtarinë e nëpunësve të *Pallatit të Ëndrrave*, apo të parafytyrojmë strukturën e funksionimit të këtij pallati, si institucion që merret me një punë tipike të sistemeve distopike, për ta pasur sa më të qartë pamjen e distopisë kadareane.

Shoqëria në këtë roman është një shoqëri tipike distopike, në të cilën: mbledhja, përpunimi dhe interpretimi i ëndrrave përdoret për të kontrolluar individin; informacioni, mendimi i lirë, shprehja e tij dhe liria janë të kufizuara, madje të pakonceptuara; qytetarët perceptohen të jenë nën mbikëqyrje

të vazhdueshme; ata kanë frikë prej botës së jashtme dhe të brendshme, kanë frikë prej të pandërgjegjshmes së vet – ëndrrës; qytetarët jetojnë në një shtet ku mungojnë vlerat minimale humanitare; individualiteti, kundërshtimi dhe rebelimi ndaj regjimit kanë pasoja tragjike – rasti i Kurtit; shoqëria propagandon iluzionin e një bote të përsosur utopike, por që në të vërtetë s'është veçse një shoqëri tipike distopike, ku paranoja është tipar i qartë në mesin e qytetarëve, të cilët jetojnë në frikë dhe duke u qenë të mbikëqyrur ose edhe të manipuluar prej sistemit politik.¹

Shoqëria distopike e shfaqur në veprën e Kadaresë është shoqëri që ka degraduar. Tani ajo shënon një vend ku mbikëqyrët gjithçka, dhe ku, në rast se vërehet edhe dyshimi më i vogël i mospajtimit, shtypet po gjithçka.

Distopia në romanin *Pallati i Ëndrrave* është e frikshme, tmerruese, e ankthshme, prandaj ndodh kontrolli deri tek ëndrrat që shohin njerëzit, në mënyrë që të shmangen përpjekjet prej individëve të ndryshëm për të shpëtuar ose, edhe më e keqja, për ta shkatërruar distopinë. Në institucionin e *Pallatit të Ëndrrave* punohet fort që kjo gjë mos të ndodhë, duke parandaluar ngjarje të tilla.²

Distopia në këtë vepër të Kadaresë vërehet edhe nëse shikojmë sektorët e përpunimit të ëndrrave, respektivisht: kopisterinë; grumbullimin/ mbledhjen e ëndrrave; përzgjedhjen apo seleksionimin, klasifikimin, interpretimin dhe kryeëndrrën apo bashëndrrën. Ndërkaq, po të veçonim veprimet, pa dyshim se nga krejt veprimet që ndodhin në këtë vepër, veprimi më distopik do të na dilte vetë procesi i përpunimit të ëndrrave.

Leximi i kësaj vepre mbase do të mjaftonte për ta peshuar vlerën letrare të saj, si (krye) distopia e këtij autori. Sepse, qoftë edhe nga aspekti i funksionimit që *Pallati i Ëndrrave*, të lexohet (interpretohet) në dy kohë; roman kundër Perandorisë Osmane, dhe; roman kundër totalitarizmit, pra një vepër që në plan të parë sulmon një perandori të dikurshme, e në plan dytësor aktualitetin totalitar; në përgjithësi bën që ajo të lexohet vazhdimisht, dhe kështu të jetë aktuale në çdo kohë. Po kështu, është pikërisht ky element që e bën

edhe këtë vepër ndër veprat më të arrira të këtij shkrimtari, por edhe veprën më distopike-antitotalitare të realizuar në totalitarizëm.

“ROMANI” I KADARESË

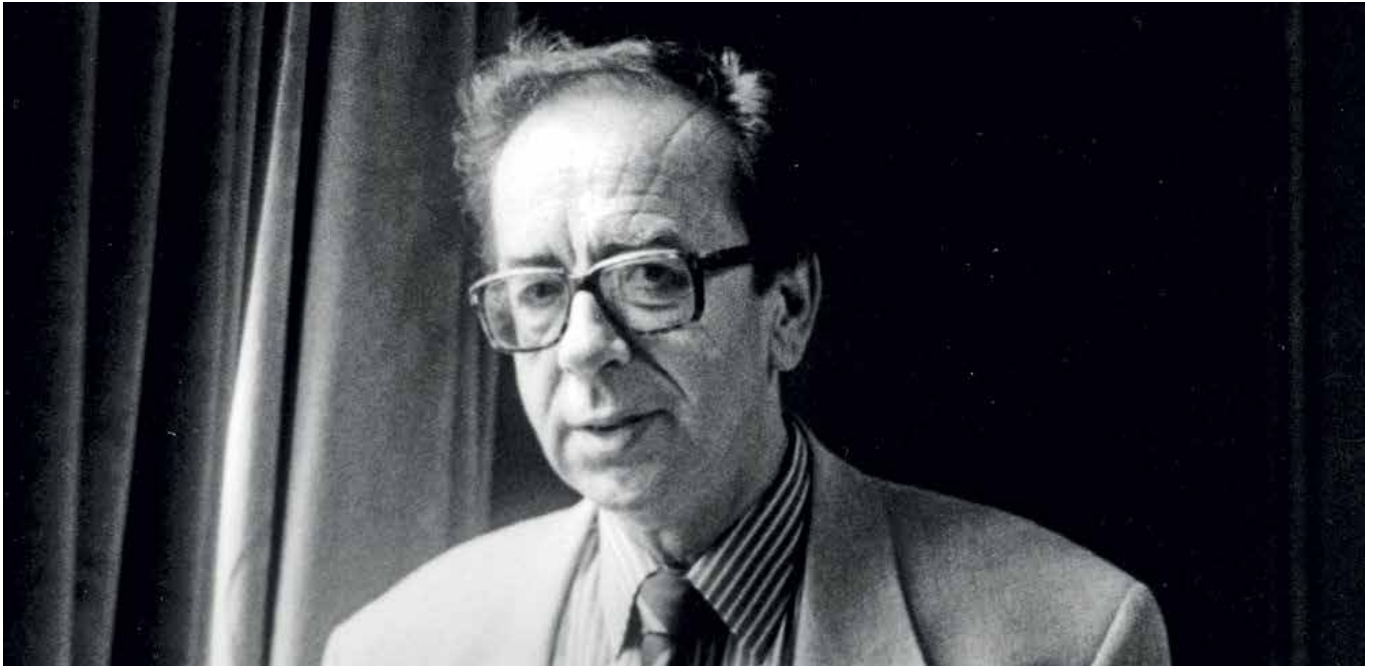
Romanin shqiptar mund ta ketë shkruar shumëkush para Ismail Kadaresë, mirëpo vetëm ai e bëri të njohur në botë. Dëshëm apo nuk deshëm, qemë ithtar të letërsisë së tij ose jo, Kadare prapëseprapë mbetet shkrimtari më i madh shqiptar deri më sot.

I përkushtuar në letërsi, qysh i ri udhëtoi jashtë atdheut, për ta njohur një kulturë shumë të madhe dhe tepër të arrirë në letërsi, atë ruse. Qysh në atë kohë ai ia doli t'i ngjyrosë fletët e bardha, për të na e dhënë tregimin e parë si rishtar. Atëherë ishte koha kur ai lexonte e shkruante pandërprerë.

Periodha e pas Luftës së Dytë Botërore Kadarenë do ta gjejë në një dilemë: të vazhdojë me atë që kishte kuptuar se ishte talenti i tij, apo të ndalojë e ta shikojë veten teksa shuhet. Kadare vendosi të marrë rrugën e parë: të vazhdojë sipas mënyrës së tij, për të na dhuruar kryevepra të mëdha të letërsisë shqipe, me të cilat kjo e fundit edhe u njoh në botë. Sidoqoftë, le ta njohim pak më afër krijimtarinë e Kadaresë, përkatësisht romanin e tij!

Rikujtojmë se gjatë komunizmit gati e gjithë letërsia ishte nën kontrollin e shtetit. Të paktë ishin shkrimtarët që kishin guxim, por edhe aftësi, t'i shkelin “kufijtë” e letërsisë të vendosur nga shteti. Duhej guxim i madh për të shkruar diçka jashtë skemës së vendosur nga sistemi totalitar enverist, skemë që bënte një kulturocid. Gjithsesi se duhej pasur edhe aftësi për fshehjen e ideve, se përndryshe përfundojë i dënuar. Ndër shumë autorë shqiptarë të asaj kohe ishte vetëm njëri që arriti të dalë në mënyrë origjinale jashtë skemës enveriste të artit e letërsisë, dhe gati mos të vërehet fare. Ismail Kadare, duke bërë të urtin, por në mënyrë estetike, me sjelljen e tij para sistemit totalitar enverist, bashkë me veprat tij krijoi figurën e hipokrizisë estetike. Dhe, aq e fuqishme qe kjo disidencë e tij estetike, sa, me gjasë, arriti t'u bëjë ballë edhe gjithë sulmeve ndaj autorit pas rënies së sistemit.

Duke e pasur
parasysh se
shumica e
romaneve të
Kadaresë
flasin për
periudhat gjatë
dhe pas
pushtimit të
Shqipërisë nga
pushtues të
ndryshëm, apo
flasin për jetën
në luftë dhe
nën sundimin
e tiranëve,
vërejmë se, si
tek asnjë
shkrimtar
tjetër shqiptar,
distopia është
e pranishme
në shumicën
dërmuese të
këtyre veprave.

Ai nuk mund të largohet nga aty, mirëpo edhe nuk mund të pajtohet me atë sistem. Për këtë shkak edhe e zgjedh shkrimin sipas versionit personal, dhe jo sipas modelit që e shkruanin të gjithë. Qoftë edhe nga një lexim sipërfaqësor i revistës “Nëntori” mund të vërehet gjenialiteti krijues i Kadaresë krahasuar me ata që shkruanin e botonin në atë kohë. Letërsia e Kadaresë në atë revistë, kur shkruhej kryesisht sipas “udhëzimeve të partisë”, ngjan në një oazë mes shkretëtirës. Në këtë kohë Kadare shkruan me vetëdijen se është duke u vëzhguar, vetëdije që figurativisht i shfaqet përmes *natës*³, *motit të keq*, *shiut e erës*⁴, *si dhe ambientit distopik*⁵ që kanë veprat e tij, mirëpo nuk ndalon asnjëherë, qoftë së shkruari, qoftë së ndjekuri këtë frymë distopike. E, po kjo frymë më vonë i bëhet edhe identitare. Sigurisht se ishte kohë e vështirë për shkrimtarin. Prandaj i reflektohet edhe si *kohë e keqe* meteorologjike. Sigurisht se ishte vend jo i lehtë për të jetuar. Prandaj edhe i reflektohet në *ambient të errët*, *të gurtë dhe joekologjik* në veprat letrare. Duke e paraqitur një ambient tepër distopik-një ambient aspak ekologjik, një ambient ekocid (krim madje edhe ndaj botës ekologjike), estetikisht Kadare realizon një lloj disidence estetike-letrare. Një frymë të këtillë e vëren edhe studiuesi Gëzim Aliu, që thotë se në atë kohë *shmangia nga hierarkia do të thoshte edhe rrezikim i drejtpërdrejtë, madje edhe fizik për shkrimtarin. Kështu që, të shkruarit e Kadaresë, zhvillohet duke pasur përbri këtë saç hierarkik*⁶.

Në një përgjigje të Kadaresë, ai i drejtohet publikisht gruas së tiranit Enver Hoxha: “Ne nuk ishim aq budallenj sa të ishim të çiltër me ju. Njeriu ka për detyrë të jetë i çiltër me homologun e vet, njeriun, por jo me bishën e egër. Kur përpara i del bisha, njeriu ka të drejtë të mbrohet.”⁷

Interesante është edhe ajo që vëren studiuesi Ag Apolloni për kohën në fillim të krijimtarisë së Kadaresë, respektivisht në veprat e para të tij, e që, përderisa *gjatë kohës së komunizmit, krahas autorëve që shkruanin romane për partizanë, për fabrika, për kooperativa, për optimizmin popullor, në letërsinë shqipe shfaqet një autor i ngrysur që shkruan romane të ngrysur, pa diell ideologjik. Romanet e tij kanë mot të keq, njerëz të këqij, veprime të këqija, në një truall të keq, në një kohë të keqe, kohë të prishjes së aleancave dhe të izolimit total të shtetit totalitar*⁸.

Po në këtë rrugë, duke ikur në lashtësi, me të cilën kohë vepra e tij është e lidhur shumë, Kadare sjell antiken në realitetin bashkëkohor, dhe e paraqet si një realitet të kohës. Për ta kuptuar këtë mjafton të ndalesh e të vëresh modelet dhe autorët që pason: Eskili, Dante, Shekspiri, Gogoli, me të cilët në shumëçka është shumë më i afërt sesa me autorët e modernes apo postmodernes. Duke pasur modele të autorëve veprat e të cilëve janë atemporale, edhe Kadare arriti të krijojë vepra të tilla, të cilat lexohen në çdo kohë, dhe komunikojnë me njeriun e secilës periudhë.

Ndërkaq, sa i përket kalimit të kufijve nacionalë, për veprën e Kadaresë studiuesi Bashkim Kuçuku, ndër të tjera, thotë se *vepra e Ismail Kadaresë, më e madhja dhe më e begata në letërsinë shqipe, nuk është si çdo vepër, sado e pasur dhe cilësore të jetë. Ajo është një dukuri më vete, më e veçanta, më risorja dhe më e rëndësishmja. Me të, letërsia shqipe nga e paqenë për të huajt u bë e qenë, u bë e njohur, e lexuar dhe e admiruar, madje dhe shumë e çmuar*⁹.

Gjithashtu, po sipas Kuçukut, megjithëse është vepra më e lexuar e letërsisë shqipe nga të huajt, prapëseprapë ajo është shkruar në shqip dhe në Shqipëri, si dhe është krijuar, në

radhë të parë, për shqiptarët. Ajo është e lidhur thellësisht me truallin e vet amtar shoqëror, psikologjik, emocional dhe letrar¹⁰.

Përveç me romanet *Gjenerali i ushtrisë së vdekur* (1963), *Dasma* (1967), *Kështjella* (1970), *Kronikë në gur* (1971), *Nëntori i një kryeqyteti* (1974), *Kamarja e Turpit* (1978), *Ura me tri harqe* (1978), *Dosja H* (1981), *Viti i mbrapshtë* (1986), *Koncert në fund të dimrit* (1988), *Qorrfermani* (1991), *Qyteti pa reklama* (2001), *Darka e gabuar* (2008) etj., Kadare mbetet penë e pakalueshme në letërsinë shqipe edhe me romanin e tij, kryeveprën antiutopike të letërsisë shqipe, romanin *Pallati i Ëndrrave*.

Në romanet e tij, kryesisht në ato të ciklit osman, Kadare e shfrytëzon historinë, dhe kështu krijon vepra të veçanta me prapaskenë historike, e të cilat vepra edhe krijojnë mundësinë e dy leximeve: të parit lexim si romane me temë historike, ku pushtuesi paraqitet si pushtues, dhe; të dytit lexim si romane figurë-simbol, ku realiteti fshihet pas interpretimit historik. Të këtij modeli janë kryesisht romanet e ciklit osman; *Kështjella*, *Pashallëqet e mëdha*, *Pallati i Ëndrrave* e *Komisioni i festës*, ndërsa për këtë element (leximin e një vepre në dy kohë dhe interpretimin e saj në dy mënyra), do të bëjmë fjalë më vonë.

Romani *Gjenerali i ushtrisë së vdekur*, flet për një mision të veçantë të një gjenerali italian dhe një prifti, apo të një personi me dy role. Sidoqoftë, këta të fundit, pesëmbëdhjetë vjet pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, kthehen në Shqipëri, atëherë Shqipërinë komuniste, që t'i mbledhin eshtrat e ushtarëve fashistë të vdekur gjatë luftës. Ky roman, i botuar në vitin 1963, është më i njohuri i Kadaresë, i publikuar në një kohë kur në Shqipërinë komuniste shkruheshin kryesisht romane pro asaj propagande: për kooperativat, industrinë, bujqësinë, punën, “revolucionin edukativ shoqëror”, fabrikat, traktorët, përkushtimin e ushtarit partizan etj. Përndryshe, sipas studiuesit Ag Apolloni, *Gjenerali i ushtrisë së vdekur* është i pari roman në letërsinë shqipe që ka në qendër të rrëfimit një antihero; për herë të parë mungon heroi pozitiv¹¹. Po për këtë, edhe sipas studiuesit Bashkim Kuçuku, Kadare edhe vetëm me “*Gjeneralin e ushtrisë së vdekur*” është bërë shkrimtar i përbotshëm, madje që më 1970-1973, kur është botuar në shumicën dërmuese të gjuhëve kryesore të Evropës dhe Amerikës¹², përkatësisht në 28 gjuhë (deri në vitin 2005).

Pas romanit *Gjenerali i ushtrisë së vdekur*, Kadare vjen me një vepër tjetër, romanin me titull *Përbindëshi* (1965), që, duke u kthyer në antikë, flet për terrorin politik aktual. Më vonë vjen edhe me romanin *Dasma* (1967), që në thumb ka traditën shqiptare të fejesave të fëmijëve qysh në djep, traditë kjo që autori e shpërfill dhe, duke e paraqitur si shumë

aktuale, e satirizon në masë shumë të madhe. Pra, romani *Dasma* doli i dyti në radhë, pavarësisht se nuk u shkrua i dyti. Kështu, pasi iu ndalua botimi *Përbindëshi*-t, si dhe pasi u kritikua për *Gjeneralin e ushtrisë së vdekur*, Kadare vendos ta nisë një ndërmarrje tjetër: të udhëtojë në kohë. Tani Kadare e nis kapitullin e tij më të veçantë të letërsisë, atë me temë historike. Kështu, me këtë temë shkruan romanin *Kështjella*, e më vonë edhe *Ura me tri harqe*, *Nëpunësi i pallatit të ëndrrave* (më vonë *Pallati i Ëndrrave*), *Komisioni i festës*, *Pashallëqet e mëdha*, *Viti i mbrapshtë* (edhe pse ky roman flet për një kohë më të vonë, atë të kohës së mbretit Wied në Shqipëri), etj.

Herë-herë Kadare ikën edhe më në lashtësi, si me veprat: *Kush e solli Doruntinën*, *Dosja H*, *Vajza e Agamemnonit*, mirëpo edhe i kthehet aktualitetit, si me veprat: *Kronikë në gur*, *Koncert në fund të dimrit*, *Krushqit janë të ngrirë*, *Tri këngë zie për Kosovën*, *Darka e gabuar*, *Aksidenti*, *Kukulla* etj.

1 Jorina Kryeziu, “Narratori dhe narracioni në prozën e Ismail Kadaresë”, Tiranë, 2015, f. 125 (Punim doktore).

2 Po aty, f. 124.

3 Në shumicën e veprave të Kadaresë ngjarjet kryesore ndodhin natën. Për shembull, kujtojmë romanet: “Gjenerali i ushtrisë së vdekur”, “Pallati i Ëndrrave”, “Kështjella”, “Kush e solli Doruntinën”, “Kronikë në gur”, “Muzgu i perëndive të stepës”, “Kamarja e Turpit”, “Prilli i thyer”, “Nata me hënë”, “Komisioni i festës”, ose që asocojnë drejtpërdrejt në errësirën, sikurse romani “Qorrfermani”. Kjo vërehet edhe në poezi, sikurse te poezia “Ikja e Moisi Golemit”, kur mund ta vërejmë shumë qartë *errësirën, natën*, si element esencial të saj.

4 Nuk mund ta them me siguri, mirëpo dyshoj se ka ndonjë vepër të Kadaresë në të cilën nuk është i pranishëm shiu. Ndërsa stinët që sundojnë, gjithsesi se janë vjeshta e dimri. Madje, shumë prej veprave të tij kryesore fillojnë me mot të keq, me shi (“Gjenerali i ushtrisë së vdekur”, “Pallati i Ëndrrave”, “Qyteti pa reklama”, “Kronikë në gur”, “Lëkura e daulles”, “Dimri i vetmisë së madhe”, që nis me *shi e furtunë*, apo me *zemërim resh*, sikurse te “Pasardhësi”, pastaj “Muzgu i perëndive të stepës”, “Nëntori i një kryeqyteti”, “Qorrfermani” etj.).

5 Përveç *natës, shiut, furtunës, vjeshtës, dimrit*, si elemente që e plotësojnë ambientin distopik në veprat e Kadaresë vërehen, me një prani mjaft të madhe, edhe *vdekja, guri, intriga, mungesa e natyrës bimore dhe e pemëve*, në përgjithësi, një botë joekologjike-distopike.

6 Gëzim Aliu, “Romanet e Ismail Kadaresë 1963-1990”, Instituti Albanologjik, Prishtinë, 2016, f. 46.

7 Maks Velo, “Zhdukja e “Pashallarëve të kuq” të Kadaresë”, Onufri, Tiranë, 2002, f. 10.

8 Ag Apolloni, “Paradigma e Proteut”, OM, Prishtinë, f. 22.

9 Bashkim Kuçuku, “Kadare në gjuhët e botës”, Onufri, Tiranë, 2005, f. 9.

10 Po aty, f. 15.

11 Ag Apolloni, “Paradigma e Proteut”, OM, Prishtinë, f. 22.

12 Bashkim Kuçuku, “Kadare në gjuhët e botës”, Onufri, Tiranë, 2005, f. 19.

Festat – nevojë biologjike

Besar Thaqi

Gëzimi është ngjarje e shënuar dhe e lumtur; çast i gëzueshëm; diçka që na jep kënaqësi të veçantë.¹ Njeriu që kur frymoi në këtë botë ndjente nevojën për krijimin e një shoqërie që mund të jetojë sigurt, të ketë dëshira ku mund t'i realizojë, të ketë një shoqëri që t'i gëzojë nevojat materiale, shpirtërore dhe në të njëjtën kohë të ketë më të lehtë t'i kalojë sfidat me të cilat përballet ai dhe shoqëria. Kjo na lë të kuptojmë se kemi momente të ndryshme në jetën tonë, ku mund të ndahen në momente gëzimi e trishtimi që do të lënë gjurmë në qenien tonë emocionale. Festa është pjesë e jetës, ashtu si edhe dhimbja. Festa dhe gëzimi është ajo që të largon stresin dhe hallin, duhet të gjallërojë gjendjen tonë emocionale, qoftë edhe për një kohë të shkurtër. Festat janë një rast i mirë për t'u gëzuar, por ai gëzim jo vetëm të burojë nga emocionet, por edhe më madhështore do të jetë festa nëse gëzimi buron edhe prej shpirtit. Festat janë të ndryshme, kanë karakter fetar, nacional, familjar, personal. Por njëkohësisht ato janë edhe karakteristika të identitetit tonë. Tërësia e këtyre fjalëve lë të kuptojmë se ne jemi krijesa që gëzimi dhe hareja në festa është pjesë e pandarë e jetës sonë. Komoditeti, kënaqësia dhe zhdukja e ankthit e depresionit nga zemra janë veçori që kërkojnë të arrihen nga i gjithë njerëzimi, në mënyrë që të sigurojnë jetë të mirë, lumturi dhe kënaqësi për veten tonë. Ekzistojnë

Njeriu që kur frymoi në këtë botë ndjente nevojën për krijimin e një shoqërie që mund të jetojë sigurt, të ketë dëshira ku mund t'i realizojë, të ketë një shoqëri që t'i gëzojë nevojat materiale, shpirtërore dhe në të njëjtën kohë të ketë më të lehtë t'i kalojë sfidat me të cilat përballet ai dhe shoqëria.

aspekte fetare, natyrore dhe praktike për të arritur këtë qëllim, por këto aspekte ndërthuren vetëm te besimtarët e vërtetë. Të tjerët që nuk janë besimtarë, si ata që ndiejnë ndonjëherë një lloj lumturie për shkak të një filozofie që e kanë inkorporuar në jetët e tyre apo për arsye të tjera, ende u mungojnë shumë aspekte të kënaqësisë dhe aspekte të dobishme të lumturisë që kanë destinim më të mirë e përfundim të lumtur.²

Njeriu si krijesë ka nevoja të ndryshme të cilat synon t'i jetësoj, përmbushja e nevojave e gëzon dhe i jep ndjenja pozitive gjendjes së tij emocionale, ku nga gëzimi dhe hareja buron edhe lumturia. Këtë synojnë të gjithë, një pjesë e njerëzimit e arrin dhe i përjeton këto ndjenja e që për disa mbetet vetëm synim ose pjesërisht e përjetonjë. Në aspektin shkencor, trajtimi i gëzimit dhe lumturisë është bukur mirë i shtjelluar duke mos anashkaluar as qasjen psikologjike e biologjike që flasin për këto tema. Ajo që më pak e kam hasur të trajtuar në aspektin fetar tregon dobësinë tonë në këtë fushëveprim, ngase në shumë ajete kuranore dhe hadithe, shohim rëndësinë që përmendet hareja, gëzimi dhe lumturia. Rastet për shkak të cilave festohet nganjëherë janë thjesht laike, e herë-herë janë fetare ose marrin epitetin fetar. Islami nuk e ndalon kremtimin e festave të kësaj bote (festave profane), gjithnjë derisa qëllimi në to është i mirë, e mënyra e festimit është në

kufijtë e Sheriatit. Për sa u përket festave fetare, ato nganjëherë janë të përcaktuara me tekst siç është Bajrami i Ramazanit dhe i Kurbanit, e herë-herë jo, siç është Hixhreti, Israja dhe Miraxhi, pastaj Mevludi i Pejgamberit a.s.. Festat, të cilat janë të përcaktuara me tekst, njëherazi janë të rregulluara dhe të kushtëzuara që të festohen në përputhshmëri me Sheriatin, që mos të dalin jashtë kornizave të fesë.³

“Secilit popull Ne i dhamë ligj (fetar) që ata veprojnë sipas tij.” (El Haxh, 67).

Është detyrë jona të jemi ambasadorë të denjë të kësaj feje të pastër, e jo ta pasqyrojmë në mënyrën më të keqe. Përderisa Islami na thërret në logjikë e përdorim të mendjes, ne s’duhet lejuar që mendësia jonë ta paraqes Islamin si të mbyllur siç po pretendojnë kundërshtarët e tij. Kjo fe është zgjidhje e çdo problemi, ngase trajton probleme të ndryshme pa marrë parasysh fushën prej nga vijnë. Ne si besimtarë e kemi me borxh të organizohemi e t’i gjallërojmë këto momente, të bëhemi shembull se si festohet e të përçohet mesazhi i qartë se Islami ngjall ndjenjat e gëzimit në momente festive dhe se pikërisht burimi i lumturisë gjendet në këtë fe. Shembullin më të mirë e kemi te gjeneratat e para të sahabëve, që krahas adhurimit gjenin kohë për argëtim e momente festive. Gjithashtu ata bënin shaka, qeshnin, luanin dhe merreshin me sport për ta qetësuar trupin e mendjen dhe për të marrë fuqi për vazhdimin e rrugës serioze, ngase rruga ishte e gjatë. Ali ibën Ebi Talibi thoshte: “Mendjet lodhen ashtu siç lodhen trupat, pra trajtoni me urtësi!” Ai gjithashtu thoshte: “Çlodhni mendjet kohë pas kohe, ngase kur mendja është e lodhur, verbohët!” Ebu Derdaja ka thënë: “Unë e argëtoj zemrën time me diçka triviale me qëllim që ta forcojë për të vërtetën.” Myslimanit i lejohej të dëfrehet e të bëjë shaka për ta qetësuar shpirtin, ashtu siç i lejohej t’i qetësojë edhe shokët e vet me ndonjë rekreim të lejuar, por nuk i lejohej që tërë kohën ta kalojë në këtë mënyrë, të largohet nga obligimet dhe të bëjë shaka me çështjet serioze.⁴

Gjallërinë që e dhuron Islami të mos e degradojmë e keqinterpretojmë, siç po ndodhë në aktualitetin tonë.

Qytetërimi bashkëkohor ka krijuar “industrinë e festave”. I ka shndërruar ato në “ditë të zbrazëta”, “ditë pushimi e mos pune”, “në ditë ngeje e ahengu”, “ditë zbavitjesh”, “relaksimesh”, “sorollatjesh”, “dëfrimesh”, “stërngopje”, “prostitucion komercial”, “kënaqësi të programuara” dhe konsume të pakufishme. Shumë njerëz përdorin “tableta” për ta vrarë “atë kohë të zbrazët festive”. Shumica e njerëzve nuk dinë çfarë të bëjnë me veten e tyre në “ditët e pushimit”, prandaj përpiqen të ikin “diku larg”.⁵

Myslimanëve iu mungon njohuria për qëndrimin e fesë islame për festat që përmes këtyre rrugëve arrijmë lumturinë. Për këtë çështje duhet të shënohet e të ligjërohet për qëndrimin e fesë islame në mënyrë që të parandalojmë largimin e tyre nga rregullat fetare dhe pasimin e verbër te fetë dhe kulturat e tjera. Numrit të madh të festave fetare joislame që globalizmi iu ka hapur rrugë të jenë të pranuar te popujt dhe shoqëritë e ndryshme, në emër të paralelizmit shoqëror dhe përmes së cilës është krijuar kriza e identitetit fetar dhe kombëtar, duke u bazuar në parime të pavlera, duhet larguar nga sa më shumë që të jetë e mundur. Boshllëkun që s’mundën ta plotësonin përmes besimit fetar për shkak të pasimit të epshit po synojnë ta plotësojnë me vlera degjeneruese për hir të civilizimit. Islami ka mundësuar eliminimin e festave, kulturave dhe adeteve të dëmshme që kishin mbetur nga e kaluara dhe popujt e tjerë, duke zëvendësuar me festa që lartësojnë besimtarin te Zoti, edukojnë dhe formojnë shoqëri të shëndoshë me parime dhe vlera të shëndosha.

1 <https://fjalorthi.com/g%C3%ABzimzi>

2 Abdurrahman es Sadi, “Si të jetojmë të lumtur”, Edukata Islame - revistë shkencore kulturore islame, botoi: Dituria Islame, Prishtinë, nr. 86/2008, f. 172.

3 Muhidin Ahmeti, “Fenomenologjia e festave”, Takvimi 1434-1435, Kalendar 2013, botoi: Dituria Islame, Prishtinë, 2013, f.130.

4 Jusuf el Kardavi, “Hallalli dhe harami në Islam”, botoi: Logos – A, 2015, f. 232-233.

5 Muhidin Ahmeti, “Fenomenologjia e festave”, f.123.

Termi i gurrës arabe “mat” në të gjithë gjuhët e botës

Mulaim Shehu

Gjuha shqipe ka huazuar me mijëra fjalë apo shprehje nga gjuha arabe, madje ajo ka huazuar edhe terma të shahut, të cilat mund të themi se ato tashmë kanë fituar të drejtën qytetare, siç janë: Fili,¹ kalaja, mati, mati arab, shatranxhi, shatranxhisti, mensube-t, makaze, muhasere a hisar, tabi etj., që janë terma të pazëvendësueshme në gjuhën tonë.

Meqë secila disiplinë shkencore dhe profesionale ka termat e veta gjuhësore, konceptet, interpretimet e veçanta të teoricienëve dhe të shkencave përkatëse, gjuha profesionale është karakteristike e secilës fushë të studiuesve, por edhe e zanatçinjve. Për shembull, secili që ka një zanat a profesion, ka fjalë të caktuara e që janë karakteristike për profesionin që bën. Këpucëtarët, zdrukthëtarët, kimistët, piktorët, fizikanët, psikologët kanë fjalorin e tyre; kanë disa koncepte dhe terme që përdorin shumë shpesh përgjatë takimeve dhe aktiviteteve. Madje edhe vetë gjuhëtarët kanë fjalët e tyre specifike të përdorimit dhe vokabulari termash për të përshkruar, shpjeguar dhe analizuar fenomene gjuhësore dhe letrare. Kështu që, edhe loja e shahut i ka shprehjet, termat dhe temat e veta të veçanta, andaj fillojmë me *bismillah* për një shtjellim modest të tyre.

Gjuha shqipe ka huazuar me mijëra fjalë apo shprehje nga gjuha arabe, madje ajo ka huazuar edhe terma të shahut, të cilat mund të themi se ato tashmë kanë fituar të drejtën qytetare, siç janë: Fili, kalaja, mati, mati arab, shatranxhi, shatranxhisti, mensube-t, makaze, muhasere a hisar, tabi etj., që janë terma të pazëvendësueshme në gjuhën tonë.

TERMI MAT (ANG. MATE, BOSH. MAT, AR. مات)

Mat është gjendja e lojës kur mbreti i kërcënuar me shah nuk mund të mbrohet ose nuk ka asnjë katror të lirë për të lëvizur. Kjo fjalë është e gurrës arabe, respektivisht folje e vetës së tretë njëjës të gjinisë mashkullore (mate مات), që do të thotë vdiq, ka vdekur, pushoi së jetuari, sështë më i gjallë, nuk jeton më. Shumë autorë dhe shahistë, për termin mat kanë dhënë mendime të gabueshme, të

cilët edhe pse me qindra-mijëra herë u kanë dhënë mat kundërshtarëve të tyre, por ata nuk e kanë ditur prejardhjen dhe domethënien e kësaj fjale.²

Nuk jam i zhgënjyer me autorin M. Ndreca³, i cili në veprën e thotë, citoj: mat –i m. (pers. mat – i mundur), meqë ai nuk ishte njohës i gjuhëve orientale, sa më zhgënjën recensenti i tij ish-mr. tani dr. Feti Mehdiu, i cili e konfirmon se kjo fjalë është e gurrës persiane. Mirëpo, këtu çdo lëvdatë dhe respekt e meriton njohësi i gjuhëve orientale, shkodrani Tahir M. Dizdari,⁴ i cili në veprën e tij, thotë, citoj: Unë kisha me paravendue perfektin e arabishtes mat “vdiq” (në **lakim** مات mate **jemutu** موت mavtun). **Shahmat** “mbreti vdiq”. Mirëpo, është e dhembshme që kjo vepër e madhe nuk është botuar më herët, meqë ka pasur mundësi, megjithatë më mirë vonë se kurrë. Fjala mat me *simotrat* e saj është përmendur në Kuranin famë lartë 23 herë.⁵

Fil është fjalë e gurrës arabe (ang. **bishop**, bosh. **lovac**, ar. فيل), deri në shahun bashkëkohor, ai e ka ndërruar formën, por emri i tij ka mbetur i njëjtë te ne ashtu siç ishte në Persinë dhe Arabinë e lashtë. Po ashtu edhe spanjollët, që ishin lidërsip të parë evropian, nën ndikimin e arabëve andaluzianë e kanë mbajtur termin e shahut “alfil”. Fjala fil në Kuran përmendet vetëm një herë.⁶

Kala është fjalë e gurrës arabe (ang. rook, bosh. top, ar. قلعة), ku lëvizja e saj nuk ka ndryshuar që 1500 vjet, vetëm në rastin e rokadës, që ka qenë risi shumë e rëndësishme në zhvillimin e lojës së shahut. Kalaja në përfundime është një figure markante, sepse ajo krijon kërcënime të fshehta, që shumë vështirë është të hetohen. Po ashtu edhe në lojën e shahut, kalaj bie nga brenda.

Mensube-ja sh.-, -të (ang. mansuba, bosh. mansube, ar. منصوبة ج منصوبات) është fjalë e gurrës arabe, d.m.th. studim shahistik arab. Kështu mensubet janë paraprak të studimeve dhe kompozimeve të shahut bashkëkohor. Arti i krijimeve të këtyre mensubeve në shekullin IX dhe X tek arabët, që ishin lidërsip botëror në shatranxh, respektivisht në shah, arriti nivelin shumë të lartë. Në manuskripte të vjetra arabe, persiane dhe turke janë paraqitur rreth **2,000** mensube.

“Me të vërtetë çudi! Unë jam ai që e mbretërojë këtë botë prej lumit indian në Lindje e deri në malet e Andaluzisë në Perëndim, por s’mund ta zotërojë çështjen e 32 figurave në një fushë dypëllëmbëshe horizontalisht dhe vertikalisht.”

Gërshërë-t (ang. scissors, bosh. makaze, ar. مقص). Disa autorë në vend të këtij termi e përdorin termin pirun a makaze. Megjithatë, kam përshtypje se termi gërshërë a makazet është më adekuat, sesa fjala pirun. Gërshërët a makazet, simbolizojnë sulmin e dyfishtë ndaj figurave të kundërshtarit, që realizohet përmes çdo figure, por më së shpeshti realizohet nëpërmjet ushtarit dhe kalit.

Bllokadë,-a (ang. blockade, bosh. blokada, ar. محاصرة; حصار). Motivin e bllokadës së katrorit e hasim edhe në mensubet, studimet shahistike tek arabët në mesjetë. Ky term tregon gjendjen e ushtarit kundërshtar të avancuar, i cili pengohet nga ndonjë figurë. Mirëpo, sot shprehja bllokadë ka më shumë kuptime dhe shpeshherë përdoret edhe për tërë karakteristikën e pozicionit në fushës së shahut, në qendër ose në ndonjë krah. Në përfundimet me shumë ushtarë, shpeshherë në shikimin e parë, nuk duket rreziku i bllokadës së pozitës, por në rast të paraqitjes, atëherë nuk ndihmon as epërsia pozicionale *ushtari i lirë i lidhur*, madje as përparësia materiale. Në këtë rast, mbreti i palës së fortë thjesht nuk ka mundësi të hyjë në territorin e kundërshtarit. Në të kaluarën është përdorur fjala e gurrës arabe muhasere⁷ që ka kuptim bllokadë.

Çaturanga, kështu është quajtur loja e shahut në veriperëndim të Indisë në shekullin e VI, ndërsa ai i cili e luante këtë lojë të lashtë quhej çaturangist.

Çatrang, kështu është quajtur loja e shahut në Persi, e cila u përhap në fillim të shekullit VII nga veriperëndimi i Indisë. Ai që merrej me këtë lojë quhej çatrangist.

Shahtranh-i, (ar. شطرنج) kështu e kanë quajtur arabët lojën e shahut kur e përvetësuan nga persianët. Figurat mbetën të njëjta si në çatrang, mirëpo ata emërtime persiane i përkthyen në arabisht: melik (mbreti), vezir (mbretëresha), kal’a (kalaja), fil (fili), hisan, feres (kali), bejdak (ushtari). Megjithatë, edhe pas reformave të shahut në shekullin XV, arabët e quajnë këtë lojë të lashtë shatranxh.

Shatranxhist-i, (ar. شطرنجي) do të thotë shahist në gjuhën arabe. Këtë term, e kanë përdorur edhe disa autorë evropianë të shahut në Mesjetën e hershme (Early Middle Ages).

Përfundim-i, sh. -e,-et. (ang. endgame, bosh. završnica, ar. نهائيات نهاية ج). Është faza e tretë pas meslojës, që ndryshon prej saj me një strategji karakteristike. Ndonjëherë definohet si studim i lojës, në të cilën partnerët nuk kanë më shumë se nga dy figura, përveç mbretit dhe ushtarët. Baza e përfundimit përbëhet nga pozicioni, ku në fushën e shahut më së shumti janë tre ushtarë. Në të kaluarën është përdorur fjala e gurrës arabe njihajet⁸ نهاية, që ka kuptim përfundim, fund, mbarim etj.

SHAHU NË INDI

Në Indi shahu quhej çaturanga, andaj historia e lojës së shahut, siç e pohon D. B. Pritchard,⁹ sipas zanafillës, zhvillimit dhe përhapjes së tij ndahet në tri perioda: Indo-persian, arabe dhe evropiane. Kështu shahu në Indi nuk kishte elemente të shkencës apo të artit, por thjesht ishte një lojë e thjeshtë. Prandaj si përfundim, çaturanga në Indi, edhe pse konsiderohet djep i saj, por në të nuk ka pasur ndonjë zhvillim që mund të veçohet, sepse nuk kishte kush ta përkund djepin, prandaj ai kaloi në Persi.

SHAHU NË PERSI

Kështu, çaturanga në fillim të shekullit VI kaloi te persianët, të cilët tani këtë lojë të lashtë e quajtën çatrang dhe shfaqin një interesim më të madh se paraardhësit e tyre. Dr. Amru Bedran,¹⁰ thotë se fjala çatrang në gjuhën persiane do të thotë “gjashtë ngjyrë”, sepse në këtë lojë janë gjashtë lloje figurash: Mbreti, mbretëresha, kalaja, fili, kali dhe ushtari.

Shahu në Arabi

Kah mesi i shekullit VII, atëbotë kur kalifi Umer b. el Hattabi r.a., e çliroi Persinë, atëherë edhe arabët u njohën me këtë lojë, të cilën e quajtën dhe quajnë *shatranxh* (شطرنج), sipas rregullave të vjetra. Në shekullin VIII dhe IX, shatranxhi arab arriti zenitin e lulëzimit, veçanërisht në pallatet e kalifëve të Bagdadit, të cilët e çmonin shumë artin dhe shkencën. Kështu ata e vlerësonin edhe shatranxhin. Prandaj në këtë kohë kishte me dhjeta shatranxhistë, por ne për shkak të vëllimit të kufizuar do të theksojmë vetëm këtë:

El Adli (العدلي), në shekullin e IX, konsiderohet njëri ndër shatranxhistët më të njohur, i cili është afirmuar me lojërat e tij brilante në pallatet e kalifit El Vathik (842-847) dhe kalifit El Mutevekkil (847-861). “Libri i shahut” (كتاب الشطرنج), i këtij autori, është libri i parë i mirëfilltë në historinë e shahut, i cili është botuar kah mesi i shekullit të IX. Ky libër përmban disa hapa dhe analiza të lojërave të plota. Ai në të shpjegon dallimin ndërmjet rregullave të shahut indian dhe atij persian, po ashtu për herë të parë prezantohen mensubet e shahut dhe zgjidhjet e tyre. Prandaj, El Adli, me plotë të drejtë konsiderohet themeluesi i parë i teorisë dhe i mensubeve të shatranxhit.

Dorëshkrimi i librit të tij është plaçkitur nga perëndimorët gjatë kryqëzatave (1097-1270), dhe gjendet në Muzeun anglez në Londër. Është për t’u çuditur se si vepra e El Adlit nuk botohet edhe pse mensubet e tij, të shpërndara i hasim nëpër libra shahistike në gjuhën arabe, angleze, gjermane madje edhe në gjuhën boshnjake.

ARABËT, NJOHËS TË MATEMATIKËS

Duhet vendosur kalin në një katror të fushës së shahut, më pastaj me lëvizjet e tij të shkojë nëpër 64 katrorë duke mos shkelur dy herë në të njëjtin katror. Një zgjidhje nga dorëshkrimi arab, të cilët e zbulojnë në shekullin XIV.

Ke5-f3-g5-h7-f8-e6-g7-e8-d6-e4-c3-d5-b4-a2-c1-b3-a1-c2-a3-b1-d2-c4-a5-b7-d8-c6-d4-b5-a7-c8-b6-a8-c7-a6-b8-d7-c5-a4-b2-d1-f2-h1-g3-e2-g1-h3-f4-h5-f6-g8-e7-f5-h4-g6-h8-f7-h6-g4-h2-f1-e3-g2-e1-d3.

Meçi i parë është zhvilluar në Azinë e Vogël ndërmjet shatranxhistëve Xhabir el Kufi dhe Zejrab Kattan në qytetin e Horasanit në vitin 819, në praninë e kalifit El Memun (813-833)¹¹, i cili e kishte pasion këtë lojë, por nuk është shquar në

	a	b	c	d	e	f	g	h	
8	a8	b8	c8	d8	e8	f8	g8	h8	8
7	a7	b7	c7	d7	e7	f7	g7	h7	7
6	a6	b6	c6	d6	e6	f6	g6	h6	6
5	a5	b5	c5	d5	e5	f5	g5	h5	5
4	a4	b4	c4	d4	e4	f4	g4	h4	4
3	a3	b3	c3	d3	e3	f3	g3	h3	3
2	a2	b2	c2	d2	e2	f2	g2	h2	2
1	a1	b1	c1	d1	e1	f1	g1	h1	1
	a	b	c	d	e	f	g	h	

të, që duke e përcjellë me vëmendje të madhe këtë duel e tha fjalën e tij të njohur: “Me të vërtetë çudi! Unë jam ai që e mbretërojë këtë botë prej lumit indian në Lindje e deri në malet e Andaluzisë në Perëndim, por s’mund ta zotërojë çështjen e 32 figurave në një fushë dypëllëmbëshe horizontalisht dhe vertikalisht.”

Meqë ra fjala, këtë urti¹² e hasim në literatura angleze dhe të tjera, por mjerisht me një përkthim të bastarduar, prandaj ne e sollëm edhe tekstin në origjinal.

SHAHU NË EVROPË

Loja e shahut në vështirimin e shatranxhit ka ardhur në Evropë në periodën e parë të Mesjetës. Kështu nëpërmjet arabëve shatranxhi depërton në Andaluzi, në jug të Francës, në Sicili në shekullin e VIII, atëbotë kur ata sundonin në këto vende. Evropianët në përgjithësi dhe spanjollët e italianët në veçanti njoftohet me shtatranxhin arab, numrat arabe dhe shkencat e tjera nga arabët andaluzianë. Andaj, atëbotë depërtoi edhe fjala arabe *mat* (mattus) në fjalorin latin të mesjetës, d.m.th. para vitit 1000.

LIBRI MË I VJETËR I SHAHUT NË BALLKAN

Dokumenti më i vjetër i shahut në Ballkan është në gjuhën arabe, i cili gjendet në Muzeun e Degës së Orientalistikës – Institutin e Sarajevës, që daton nga viti 897 sipas Hixhretit apo viti 1491 sipas kohës evropiane. Libri është i një formati të vogël, i lidhur me një lëkurë të hollë, fletat e ruajtura fort mirë me kaligrafinë arabe. Kjo vepër titullohet “Shembuj e luftës në zgjidhjen e problemeve”,

kurse autor i saj është poeti arab i njohur Ibën ebi Haxhal, i cili ka jetuar në Kajro. Ky dorëshkrim i shqyrton katër tema. Ndër to, e katërta është që i kushtohet shahut. Tema e shahut ka 8 kapituj me hyrje, që na çon në botën e shahut të atëhershëm: A është e lejuar loja e shahut? Pse disa e ndalojnë, shumë të tjerët e lejojnë, ndërsa disa të tjerët e parapëlqejnë?

Autori, sipas primeve islame shpreh mendimin se loja e shahut është e lejuar, sepse Profeti Muhamed a.s. nuk e ka ndaluar.

Shkrimtari sjell disa metoda se si në fushën e shahut, sipas primeve matematikore dhe astronomike, mund të vendosen dhe të zgjidhen disa probleme. Ai në këtë vepër të vogël, por

e madhe për nga rëndësia kur krahasojmë me kohën, po ashtu sjell disa mensube të njohura. Në dorëshkrim theksohet se shahu mëson urtësi, edukim dhe shkathtësinë e mendimit, ndërsa në një strofë thuhet:

*“Ai ashikut ia hedh në harresë ashkun e tij, dejmarakut ia hedh në harresë gotën e tij, luftëtarit në luftë i sjell fuqi dhe guxim në sulm, shahistëve u sjell edukim të mirë, në elitën e shoqërisë.”*¹³

Dhe, në fund, shahu sikur të mos kishte veti specifike, nuk do mund të mbijetonte nëpër të gjitha këto epoka historike duke mposhtur hapësira e kufi dhe të gjejë vend në shoqërinë bashkëkohore, madje edhe në vatanin shqiptar.

Dokumenti më i vjetër i shahut në Ballkan është në gjuhën arabe, i cili gjendet në Muzeun e Degës së Orientalistikës – Institutin e Sarajevës, që daton nga viti 897 sipas Hixhretit apo viti 1491 sipas kohës evropiane.

1 Fil (فيل), kala (قلعة), mat (مات), mati arab (مات عربي), shatranxh (شطرنج), xhatranxhist (شطرنجي), mensube, -t, (منسوب ج منصوبات), makaz (مقص), muhasere a hisar (محاصرة, حصار), tabi (طابع).

2 Mulaim Shehu, *Përfundimet e lojës së shahut*, (Gjakovë, 2016).

3 Mikel Ndreca, *Fjalor fjalësh e shprehje të huaja*, (Prishtinë, 1986).

4 Tahir Dizdari, *Fjalor i orientalizmave në gjuhën shqipe*, (Tiranë, 2005).

5 (بيروت 9991) روي البعلبي، المورد المهرس لألفاظ القرآن- الكريم

6 Po aty.

7 Tahir Dizdari, *Fjalor i orientalizmave në gjuhën shqipe*, (Tiranë, 2005).

8 Po aty.

9 D. B. Pritchard, *Chess for Beginners*.

10 الف باء شطرنج - دكتور عمرو بدران

11 ابو الفرج الاصفهاني - كتابه الاغانى

12 «غريب حقاً أنا الذي أحكم العالم من نهر الهندوس في الشرق حتى جبال الأندلس في الغرب ولكن لا أستطيع أن أتدبر الأمر مع ٢٣ قطعة على رقعة شطرنج طويلاً شيرين وعرض شيرين» (الخليفة المأمون ٨٧٠-٩٣٨)

13 M. Mihaljcisin, *SAHOVSKI MOZAIK*, (Banjaluka, 2003).

Muhamedi i vogël – një rrëfim i vërtetë dhe shumë emocionues

(DRAMA E MYSLIMANËVE TË ANDALUZISË)

Ali Tantavi

Dikur isha i vogël dhe nuk kuptoja asgjë se çfarë ndodhte përreth. Sa herë që kthehesha nga shkolla dhe i tregoja babait tim (rahmet pastë!) se çfarë kisha mësuar atë ditë nga “Libri i shenjtë” (Bibla) dhe gjuha spanjolle, ai vihej në siklet dhe i prishej çehra e tij. Më linte dhe shkonte në dhomën e tij që ishte në fund të shtëpisë dhe nuk lejonte askënd të afrohej te dera e saj. Aty vetmohej me orë të tëra. Nuk e dija se ç'bënte brenda! Pastaj dilte prej dhomës me sy të skuqur, sikur të kishte qarë pa pushim. Çdo ditë kur përballesha me të, më shikonte i shqetësuar dhe i mërzitur i lëvizte buzët, sikur donte të thoshte diçka, por pas pak më kthente shpinën, largohej nga unë dhe nuk fliste.

Ndërsa nëna ime, sa herë që shkoja në shkollë, më përcillte e pikëlluar dhe me lot në sy. Më puthte me mallëngjim dhe nuk ngopej me mua. Kur afrohesha te dera e shkollës, më thërriste përsëri, më puthte për herë të dytë dhe nuk ndahej nga unë vetëm se me lot në sy. Gjatë gjithë kohës, e ndjeja ngrohtësinë e lotëve të saj që stampoheshin në faqet e mia. Mirëpo, më vinte çudi dhe nuk e kuptoja arsyen përse qante?! Ndërsa kur kthehesha nga shkolla, më priste me padurim dhe përmallohej aq shumë për mua, sikur s'më kishte parë për shumë vite. Ditët në vijim, fillova t'i vërejë prindërit e mi që çdoherë kur largoheshin nga unë, bisedonin me zë të ulët, jo në gjuhën spanjolle, por në një gjuhë të panjohur që nuk e kuptoja. Kur afrohesha pranë tyre, e ndërprisnin bisedën dhe fillonin të flisnin spanjisht. Kjo më habiste dhe më lëndonte aq shumë, sa që nisa të mendoj: Vallë, a thua nuk jam biri i tyre?! Apo ndoshta jam një fëmijë kopil të cilin e kanë gjetur në ndonjë rrugicë?! Vetmohesha në një qoshe të shtëpisë dhe

qaja i hidhëruar. Qëndroja vazhdimisht i mërzitur, i vetmuar, teksa moshatarët e mi, kënaqeshin duke lozur dhe zbavitur. Një ditë, ashtu i vetmuar, u thellova në mendime, vura kokën midis duarve të mia dhe përpiquesha t'i zgjidh problemet që më kishin kapluar.... Ashtu si isha duke menduar, më afrohet prifti, më kap për mëngën e këmishës sime, duke më bërë të ditur se kishte ardhur koha për të shkuar në kishë për t'u lutur.

Kalonin ditët dhe nëna ime lindi. Kur i dhanë lajmin babait se ajo ka sjellë në këtë botë një foshnjë të bukur, ai fare nuk u gëzua, bile as nuk buzëqeshi, por vetëm i tërhiqte këmbët e tij i mërzitur dhe i trishtuar..

Shkoi te prifti, e ftoi atë ta pagëzonte fëmijën dhe ecte pas tij kokëulur. Në fytyrën e babait dukeshin shenja të mëdha të mërziisë dhe dëshpërimit. Pasi arritën në shtëpi, u futën në dhomën ku ishte nëna me foshnjën e porsalindur. Në ato momente, e shikojë nënën e cila mbeti e shtangur dhe nuk fliste asnjë fjalë. Fytyra e saj u ndryshua. Me lot në sy, e frikësuar dhe e tronditur, ia dha foshnjën priftit për ta pagëzuar... Kjo skenë, më shtonte dhimbjet edhe më tepër. Pyesja vetën time: Në vend që prindërit e mi të gëzohen me lindjen e fëmijës të tyre, ashtu siç gëzohet çdo prind, ata qajnë dhe dëshpërohen! Çfarë po ndodh kështu?!

Brenga ime vazhdoi deri në natën e Pashkëve. Para festës së Pashkëve, qyteti i Granadës zbukurohej me drita dhe dekoracion të veçantë, ndërsa pallati madhështor (Alhambra) ndriçohej me qirin dhe kandila me vaj, kurse ballkonet dhe minaret e saj zbukuroheshin me kryqe të mëdhenj. Atë natë, diku ka gjysma e natës, kur të gjithë njerëzit flinin, papritur, babai hyn ngadalë në dhomën time, më zgjon nga gjumi dhe më çon në dhomën e tij. Kisha frikë dhe nuk kuptoja se çfarë po ndodhte. Zemra kishte filluar të më rrihte më shpejtë. Pasi hymë në dhomën e tij ku vetmohej, babai e mbylli derën dhe shkoi të kërkonte llambën. Qëndrova për pak çaste në errësirë. Isha tepër i shqetësuar. E paramendoja se çfarë mund të kishte brenda në dhomë, por pasi e ndezi llambën, pashë se dhoma ishte e zbrazur, s'kishte asgjë, përveç një qilim, një libër i vendosur në një raft të vogël dhe një shpatë e varur për muri. Më uli në qilim dhe më shikonte çuditshëm. Në ato momente ndjeva sikur isha shpëputur nga kjo botë dhe kisha kaluar në botën tjetër. Nuk mund ta përshkruajë me fjalë atë që përjetoja... Pastaj mi kapi duart e mia me dhembshuri e dashuri dhe me zë të ulët më tha:

“O biri im, tani je dhjetë vjeç dhe je bërë burrë, andaj dua të të tregojë një sekret tepër të rëndësishëm që për shumë kohë e mbajta të fshehur nga ti. A mund ta mbash në gjoksin tënd këtë fshehtësi dhe mos t'i tregosh askujt, as nënës, as familjes, as shokëve, askujt? Dije se vetëm një sinjal, sado i vogël në zbulimin e këtij sekreti, do të marrë fund jeta ime. Ditën që do të bëhet publik ky sekret, trupi i babait tënd do t'i nënshtrohet dënimeve të rrepta të xhelatëve të inkuizicionit spanjoll...”

Kur dëgjova emrin “inkuizicion”, fillova të dridhem nga maja e kokës e gjer në fund të këmbëve. Vërtet isha i vogël, por e dija se ç'ishte “inkuizicioni spanjoll”, pasi çdo ditë kur shkoja dhe kthehesha nga shkolla, shihja viktimat të këtij terrori (inkuizicionit). Burrat i kryqëzonin dhe i digjin, kurse gratë i varnin për flokësh derisa vdisnin...

Unë qëndroja i heshtur dhe nuk përgjigjesha.

Babai më tha: “Çfarë ke, përse nuk përgjigjes? A nuk mund ta ruash sekretin?”

I thashë: “Po, do ta ruaj sekretin tënd dhe të premtoj se nuk do t'i tregoj askujt.”

Më tha: “Mund ta fshehësh edhe nga nëna dhe njerëzit tu më të afërt?”

I thashë: “Po.”

Atëherë më tha: “Afrohu tek unë dhe dëgjo mirë, se nuk mund ta ngre zërin tim. Kam frikë që edhe muret kanë veshë, e kjo mjafton që t'më dërgojnë në burgjet e inkuizicionit dhe t'më dëgjin për së gjalli.”

U afrova pranë tij dhe i thashë: “Po të dëgjoj o baba!”

Bëri shenjë kah libri që ishte në raft dhe më tha: “E di çfarë libri është ai?”

“Jo!” – i thashë.

“Është Libri i Zotit” – mu përgjigji.

I thashë: “Libri i shenjtë me të cilin ka ardhur Jezusi, biri i Zotit?” (Kështu e kishim mësuar në shkollë).

“Jo – (u përgjigji i shqetësuar), nuk është Bibla, por Kurani. Ky është Libri të cilën Allahu i Madhërishëm (filloi t'i përmend atributet e Zotit: i Cili është Një dhe i Vetëm, çdokush dhe çdo gjë ka nevojë për Të, ndërsa Ai s'ka nevojë për askënd dhe për asgjë. Nuk ka lindur kënd dhe nuk është i lindur. Asgjë dhe askush nuk është identik me Të), ia zbriti krijesës më të ndershme dhe të parit të të gjithë profetëve, hazreti Muhamedit, birit të Abdullahut, profetit arab (paqja dhe mëshira e Allahut qofshin mbi të!).

I hapa sytë i habitur dhe s'kuptoja asgjë. Hera e parë që e dëgjoja këtë...

Pastaj babai vazhdoi: “Ky është Libri i fesë islame. Islami është feja të cilën Allahu i Madhërishëm e zgjodhi për mbarë njerëzimin... Disa shekuj më parë, në vitin 571, erdhi në jetë i dashtuni i zemrave tona, profeti për mbarë njerëzimin, hazreti Muhamedi, alejhi selam. Ai u shfaq diku larg (në Arabi).... Përtej deteve dhe shkretëtirave.... U lind dhe u rrit në Mekë, në mesin e një populli idhujtar, të paditur e të paarsimuar... Por Allahu i Madhëruar përmes të Dërguarit të Tij, i udhëzoi në rrugën e drejtë, i nxori nga errësira në dritë. Pasi pranuan Islamin, u bënë besimtarë të devotshëm, të drejtë, të ditur e të kulturuar dhe e përhapën Islamin anekënd botës, derisa arritën te ne, në Gadishullin Iberik, pra, në Spanjë. Pasi çliruan Spanjën dhe sollën fenë islame, i dhanë jetë kësaj toke. Mbajtën drejtësi dhe u treguan tepër të njerëzishëm. Gjaku, nderi dhe pasuria e të gjithëve ishte e mbrojtur. Myslimanët sunduan në Spanjë rreth tetë shekuj dhe e shndërruan në vendin më të qytetëruar, më të zhvilluar, më të bukur dhe më tërheqës në botë.

Po o biri im, ne, arabët myslimanë...

Nuk mund ta mbaja gjuhën time nga çudia dhe habia dhe pëshpërita:

Çfarë?!.....Ne?!.....Arabë myslimanë?!...

Po biri im, ky është sekreti im të cilin e kam mbajtur të fshehtë nga ti.

Po... Pikërisht ne... Banorët e këtij vendi... Ne i ndërtuam këto pallate të bukura të cilat na përkisnin neve, por u bënë pronë e armiqve tanë... Ne i ndërtuam këto minare të larta në të cilat dëgjohej zëri i myezinit, kurse tani dëgjohej zëri i kambanave. Ne ishim ata që hapëm shumë xhamia, ku myslimanët të rreshtuar në rreshta qëndronin në këmbë para madhërisë së Allahut, gjersa imamët në mihrabe lexonin fjalën e Allahut, Kuranin. Por, këto xhami, krishterët i shndërruan në kisha ku priftërinjtë dhe murgjit recitonin Inxhilin (Biblën).

Po o bir,... Ne arabët myslimanë... Në çdo vend të Spanjës kemi lënë gjurmë. Në çdo pëllëmbë të kësaj toke gjenden eshtrat e gjyshërve tanë. Kudo ka varre të martirëve (dëshmorëve) tanë... Po... Ne i ngritëm këto qytete, ndërtuam këto ura dhe rrugë që i sheh, hapëm plot kanale dhe mbollëm këto pemë...

Por dyzet vjet më parë... A po më dëgjon?... Dyzet vjet më parë, mbreti i fundit (i myslimanëve) në këto vende, Ebu Abdullahu u mashtrua nga premtimet e spanjollëve dhe ua dorëzoi atyre çelësat e qytetit të Granadës, kurse vetë mori rrugën drejt Marokut, për të vdekur atje i vetmuar dhe i persekutuar. Spanjollët na garantuan lirinë, drejtësinë dhe pavarësinë, mirëpo, sapo morën pushtetin në duar, na tradhtuan dhe na prenë në besë. Formuan "Gjykatën e Zyrës së Shenjtë të Inkuizicionit", ku na detyruan me dhunë të bëhemi të krishterë, na detyruan me forcë të

Që dyzet vjet o biri im, jemi duke e duruar këtë vuajtje dhe dhimbje që nuk mund ta përballojnë dot as gurët... Çdo ditë jemi duke pritur ndihmën e Allahut dhe ne assesi nuk i humbim shpresat, sepse pesimizmi është i ndaluar në fenë tonë... Islami është fe e forcës, durimit dhe përpjekjes...

linim gjuhën tonë, na i morën fëmijët tanë që t'i rrisin në fenë krishtere... Siç po e sheh, ky pra, është ai sekreti që e mbaja të fshehtë. Jemi duke përjetuar vuajtje të rënda o bir, pasi nuk guxojmë ta adhurojmë Zotin dhe ta praktikojmë lirshëm fenë tonë, e as të mbrojmë besimin e fëmijëve tanë.

Që dyzet vjet o biri im, jemi duke e duruar këtë vuajtje dhe dhimbje që nuk mund ta përballojnë dot as gurët... Çdo ditë jemi duke pritur ndihmën e Allahut dhe ne assesi nuk i humbim shpresat, sepse pesimizmi është i ndaluar në fenë tonë... Islami është fe e forcës, durimit dhe përpjekjes...

Ky është sekreti o bir im, prandaj ruaje fort dhe mos i trego askujt! Dije se jeta e babait tënd është e varur nga buzët tua, jo se kam frikë nga vdekja, apo se urrej takimin me Allahun, kurrresi, por do të doja të mbetesh gjallë, në mënyrë që ta mësojë ty gjuhën arabe dhe fenë islame dhe më këtë të të shpëtoj nga errësira e mosbesimit dhe të futesh në dritën e besimit. Tani çohu dhe ik në krevatin tënd!

Pas kësaj që dëgjova nga babai, sa herë që shihja ballkonet e minareve të Granadës, më kaplonte një dridhje e fuqishme, ndjeja mall dhe pikëllim, kurse zemra më ishte mbushur me urrejtje dhe dashuri. Shpesh mendoja për vetën time për orë të tëra. Një ditë, u zgjova herët dhe u nisa drejt Alhambrasë (Pallatit të Kuq). U ndala para saj dhe fillova ta qortoj: "Oj e dashura Alhambra, si i harrove ndërtuesit dhe miqtë tu që të ushqyen me shpirtrat dhe gjakun e tyre? Si e injorove besën që të dhanë? Si i harrove mbretërit dhe

dijetarët, të cilët shëtisnin nëpër çardakë dhe mbështeteshin në shtyllat tua? Si ju ktheve shpinën atyre që të dhanë lavdi e madhësi, shkëlqim e bukuri si dhe gjithë atë që dëshiroje?! Ato personalitete të nderuara kur flisnin, i dëgjonte e gjithë bota, ndërsa urdhrat e tyre menjëherë zbatoheshin. Si pranove që në vend të ezanit, të dëgjohet kambana? Si ishe e kënaqur që vendin e imamëve ta zëvendësojnë priftërinjtë??

Kisha frikë se mund t'më dëgjonte ndonjë spiun i inkuzicionit. Pastaj vazhdova rrugën dhe nxitova për të arritur në kohë në orën e mësimi të gjuhës arabe. Mësues e kisha babanë tim dhe mësonim fshehtëzi e me zë të ulët. E përfytyroj babanë, i cili duke më mësuar shkrimin dhe shqiptimin e shkronjave të arabishtes, më thoshte: “Biri im, këto janë shkronjat (germat) tona.” Pastaj më mbante mësim rreth fesë islame. Më mësoi abdesin dhe namazin. Kështu fillova të falem pas tij në atë dhomën e vogël dhe të frikshme.

Gjithmonë e kishte frikën se mos po rrëshqas e po e zbuloj sekretin. Nganjëherë më provonte (testonte) se sa e ruaj sekretin dhe e dërgonte nënën tek unë e cila më pyeste:

Çfarë të mëson babai?

Asgjë – i them unë.

Më thotë: “Më duket se babai është duke të mësuar diçka, andaj të lutem më trego e mos e mbaj të fshehtë nga unë.”

I përgjigjem përsëri: “Ai nuk më mëson asgjë.”

Kështu vazhdova ta mbaj të fshehtë derisa mësova arabishten, e kuptova Kuranin dhe mësova bazat e fesë. Pastaj babai më njohu me një shok të tij (mysliman i devotshëm) ku takoheshim ne të tre, bënim ibadet dhe lexonim Kuranin së bashku.

Pas kësaj, Inkuzicioni Spanjoll vazhdoi me persekutime dhe dënime edhe më të ashpra ndaj myslimanëve (arabëve) që kishin mbetur në Spanjë. Nuk kalonte ndonjë ditë që nuk shihnim njëzet apo tridhjetë kryqëzime (ekzekutime në kryq), ose të djegur në zjarr për së gjalli. Nuk kalonte ndonjë ditë që nuk dëgjonim për qindra njerëz duke vuajtur torturat më çnjerëzore. U hiqnin thonjtë në praninë e të tjerëve; u jepnin ujë shumë për të pirë derisa u zihej fryma; u digjinin këmbët

Ky është sekreti o biri im, prandaj ruaje fort dhe mos i trego askujt! Dije se jeta e babait tënd është e varur nga buzët tua, jo se kam frikë nga vdekja, apo se urrej takimin me Allahun, kurrësi, por do të doja të mbetesh gjallë, në mënyrë që ta mësojë ty gjuhën arabe dhe fenë islame dhe më këtë të të shpëtoj nga errësira e mosbesimit dhe të futesh në dritën e besimit. Tani çohu dhe ik në krevatin tënd!

me zjarr; u prisnin gishtat dhe i detyronin t'i hanin ato dhe i rrihnin derisa mishi binte nga trupi...

Kjo gjendje e rëndë vazhdoi për një kohë të gjatë...

Një ditë, babai im më drejtohet dhe më thotë: “O biri im, po e ndjej sikur më është afruar vdekja, prandaj dua të bie shehid (martir) në duart e tyre (kryqtarëve), ndoshta Allahu më fut në Xhenet dhe me këtë të fitojë një shpërblim të madh. Tashmë nuk kam asnjë dobi nga kjo botë, pasi jam shumë i lumtur që të nxora nga errësira e mosbesimit e të futa në dritën e besimit (me ndihmën e Zotit) dhe e hoqa përgjegjësinë dhe barrën e rëndë që kisha mbi supet e mia. Nëse mua më ndodh diçka, po ta lë amanet që ta dëgjosh xhaxhain tënd dhe mos ta kundërshtosh për asgjë.

Kaluan ditët... dhe ishte një natë e zezë, ku xhaxhai im më thërret dhe më urdhëron të nisem me të, pra të bëjmë emigrim. Dhe kështu Allahu na lehtësoi rrugën e largimi (emigrimit) për në Marok, vendin e myslimanëve.

(Rrugës) e pyes xhaxhain tim: Po çfarë ka ndodhur me babanë dhe nënën time?

Ai më thotë: “Po a nuk të porosi babai që t'më dëgjosh?”

Ashtu i mërzhitur vazhdova rrugën. Kur kaluam qytetin, na zuri nata (errësira), e xhaxhai më tha: “Ji i duruar biri im, Zoti e kishte shkruar për prindërit tu besimtarë lumturinë e përjetshme (shehidllëkun) në duart e ikuzicionistëve (kryqtarëve spanjoll).”

Djaloshi i shpëtoi vdekjes dhe kaloi në tokën e Marokut, i cili më vonë do të bëhet një ndër dijetarët më të mëdhenj të botës islame.

Personazhi i kësaj ngjarjeje: Muhamed bin Abdur-Refi' el Endelusij. (978 h. 1062)

Në bibliotekën popullore në Rabat-Marok, gjendet në dorëshkrim vepra e autorit Muhamed bin Abdur-Refiut, në të cilën rrëfen këtë ngjarje të vërtetë ku përmes saj paraqet gjendjen e përgjithshme të myslimanëve asokohe në Spanjë, nën sundimin e krishterë.

Përktheu nga arabishtja: Enes Koshi

Kontributi i El Kazvinit (1203 – 1283) në zhvillimin e shkencave

M. sc. Artan S. Mehmeti

Modeli më i hershëm i dijetarëve që shkruan vepra gjeografike nën sundimin mongol është gjeografi dhe kozmografi i njohur iranien

El Kazvini, i cili këtë prirje e ilustroi në gjeografinë dhe hartografinë e ndritur islame. I quajtur edhe si Pilini mysliman, ai ishte një enciklopedist persian, i cili disa vepra i shkroi në gjuhën arabe. Dy ndër veprat e tij më të njohura të cilat ai i shkroi në gjuhën arabe janë libri me titull “Kitabu ‘axha’ib ‘ul-mahlukat va gara’ib ‘ul-mevxhudat”, që i takon fushës së kozmografisë, si dhe “Athar‘ul-bilad ve ahbar ‘ul-ibad”, që i takon fushës së gjeografisë. Shkrimet e tij patën një ndikim të konsiderueshëm te shkrimet e gjeografëve të mëvonshëm. Hartat shfaqen në kopjet e të dy

Zekerija ibën Muhamed el Kazvini, lindi në qytetin

persian

Kazvin, që në kohët moderne

i takon Iranit.

Ai ishte një

ekspert ligjor,

mjek,

astronom,

hartograf dhe

gjeograf.

punimeve. Punimet e tij të mëhershme kishin si objekt studimi planetët, yjet, engjëjt, elementet kimike, mineralet, bimët, kafshët. E ngjashme me enciklopeditë e Evropës mesjetare, puna e El Kazvinit është përmbledhje e njohurive të kohës, duke mos u përpyetur shumë për t'i shpjeguar apo integruar të dhënat bashkëkohore. Sidoqoftë, puna e tij kishte ndikim të gjerë duke u cituar, parafrazuar, si dhe përkthyer për shekuj me radhë. Ilustrimet, po ashtu, janë dhënë në formë tradicionale. Shumë kopje të dorëshkrimeve të tij, gjithashtu përmbajnë një hartë të qytetit të lindjes së tij Kazvin, një nga qytetet e lashta të Iranit. Megjithatë, duhet përmendur se hartat në dorëshkrimet e ndryshme të së njëjtës punë dallojnë shumë nga njëra-tjetra. Versioni i hartave të El Kazvinit mund të gjenden edhe në përkthimet e hartave arabe të Konrad Miller Banda 5, 129-30 (Bild 6 dhe 7) (Shënimi 7).

Harta myslimane e botës, e punuar nga ari dhe argjendi, është një kopje e hartës së botës, e cila gjendet te libri i El Kazvinit i titulluar “Athar‘ul-bilad ve ahbar ‘ul-ibad”, e përkthyer në gjuhën perse, diku rreth vitit 1580. Harta e tanishme është shumë e zbukuruar, e detajuar dhe e mbuluar me fletë ari dhe argjendi. Nga fletët e holla të arit janë punuar malet, kurse nga fletët e holla të argjendit janë punuar detet dhe oqeanet. Sikurse edhe hartat e tjera të El Kazvinit, edhe kjo hartë gjithashtu tregon shtatë zonat

klimatike dhe në të vërtetë kjo hartë paraqet vëzhgime dhe përshkrime të hollësishme lidhur me këto zona klimatike. Drejtimi i Jugut në këtë hartë është në krye, kurse Veriu poshtë. Jashtë zonës më veriore të shtatë zonave të banuara, mbishkrimi në këtë hartë shpjegon se nuk ka diell të mjaftueshëm dhe për shkak të të ftohtit nuk ka kafshë këtu. Në jug të këtyre shtatë zonave të banuara mbishkrimi shpjegon se nuk ka informacione për këtë rajon, si dhe për shkak të nxehtësisë ekstreme nuk ka kafshë në këtë rajon. Kjo të kujton zonën “Torrid” apo “Perusta” të Macrobiusit. Zona polare në këtë hartë mbartë mbishkrimin: nga fillimi i periudhës së dashit (shenja astrologjike që bazohen në yjësitë e hemisferës veriore) deri te fillimi i periudhës së peshores është një ditë, kurse nga fillimi i periudhës së peshores deri te fillimi periudhës së dashit është një natë. Kurse zona polare jugore mbartë mbishkrimin: nga fillimi i periudhës së dashit deri në fund të periudhës së peshqve është një ditë dhe nga fillimi i periudhës së peshores deri në fund të periudhës së virgjërshës është një natë. Pjesën më të madhe të hapësirës së hartës e zë Afrika dhe tokat e panjohura jugore, ndërsa Evropa dhe Azia zënë gjysmën e poshtme të hartës. Shtatë mbishkrimet që ndodhën në pjesën e majtë të hartës specifikojnë zonat, duke i treguar edhe përmasat e tyre.

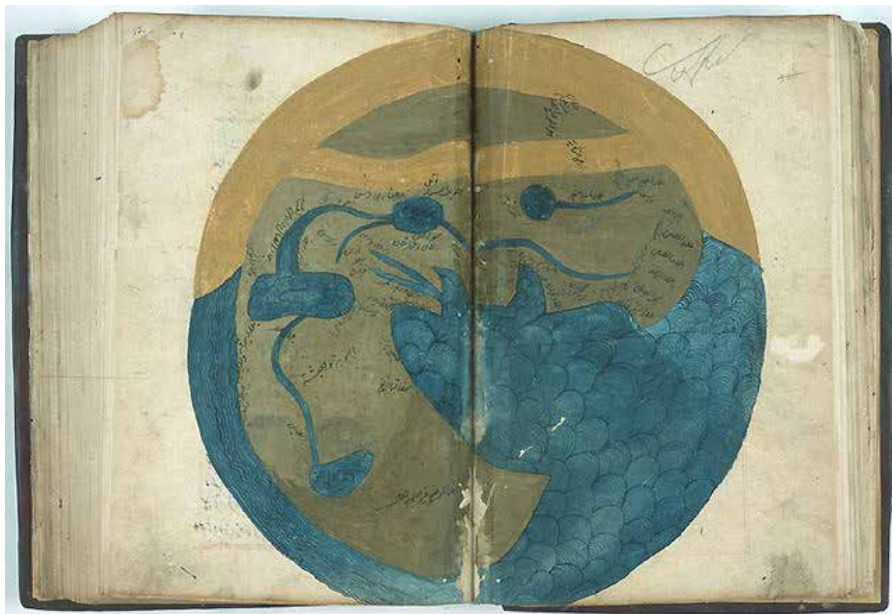
Fjalori i tij gjeografik i titulluar “Athar‘ul-bilad ve ahbar ‘ul-ibad” është përpiluar më tepër duke u bazuar në fjalorin gjeografik të Jakut Hameviut, e i cili është shkruar shekuj më herët. El Kazvini i rirregulloi në mënyrë sistematike titujt e shtatë klimave të Jakut Hameviut sipas renditjes alfabetike, megjithatë puna e El Kazvinit ka shumë gjra të rëndësishme të huazuara nga puna e Jakut Hameviut. Megjithatë, rëndësia e fjalorit gjeografik të El Kazvinit qëndron se jep dëshmi të qartë se traditat gjeografike arabe vazhdojnë të ndikojnë thellësisht në qarqet akademike të botës islame gjatë sundimit mongol.

Përshkrimi që ai ia bënë Kinës nuk përmban informacione të reja, por thjesht përshkruan vendin si një territor shumë të madh me shumë njerëz dhe burime. Megjithatë, skicat

Sipas El Kazvinit, tërmetet krijohen “kur në gropat e nëndheshme mblidhen mjegullsitë dhe avujt, bëhen ujë për shkak të temperaturës së ulët dhe, për arsye të mungesës së temperaturës së lartë, kjo masë nuk shpërbëhet. Nëse sipërfaqja e tokës ngrohet dhe ato nuk gjejnë vend të dalin, sikurse dridhet trupi i njeriut kur ka temperaturë, edhe ato e dridhin sipërfaqen e tokës.

e bashkangjitura që tregojnë shpërndarjen e masave ujore dhe tokësore të botës janë të rëndësishme për shkak të ndarjes së Kinës nga Afrika. Gjatë punimit të kësaj harte, El Kazvini u ndikua nga harta e El Birunit, e punuar në shekullin XI. Për kundër këtij fakti, këto dy harta ndryshojnë nga njëra-tjetra. Harta e El Kazvinit, Kinën e paraqet si një nënkontinent të madh në skajin lindor të hemisferës veriore, që për nga rëndësia është një rajon aq i madh sa rajoni i Indisë dhe i Botës Arabe. Afrikën ai vazhdon ta përshkruajë si një kontinent me formë të caktuar, por me anë të lumit Nil, këtë kontinent e ndan në dy pjesë. Në fakt El Biruni, ishte gjeografi i parë i cili e argumentoi se Oqeani Indian duhet të lidhet me Oqeanin Atlantik përmes ujërave që u zhvilluan në jug të Maleve të Hënës, burimeve legjendare të Nilit. Ka të ngjarë që El Kazvini gjatë punimit të kësaj skice (harte), të jetë ndikuar nga El Biruni, duke e aplikuar teorinë e El Birunit me besnikëri.

Në librin: “Kitabu ‘axha’ib ‘ul-mahlukat va gara’ib ‘ul-mevxhudat”, përbërjen e maleve dhe disa ndryshime gjeologjike El Kazvini i shpjegon në këtë mënyrë: “Malet në fillim ishin të përziera ujë e dhe. Me ndikimin e temperaturës së diellit, sikurse lluca bëhet briket, po ashtu, me kalimin e kohës dhe me fryrjen e erës, janë formuar grumbuj të fortë dheu. Kështu u bënë shkëmbinj të. Me rrotullimin e yjeve çdo 36000 vjet, toka pëson ndryshime të mëdha. Veriu bëhet jug, tokat e thara kthehen në dete, detet thahen, fushat bëhen male e malet fusha. Malet janë si shtylla, që mbajnë ekuilibrin e tokës. Ato janë një thesar i vërtetë mineralesh...”. Kurse vullkanet ai i shpjegon në këtë mënyrë: “Arsyeja përse disa male natën nxjerrin flakë dhe ditën tym, është se boshatiset squfuri. Për shembull, mali Etna në Sicili...”. Sipas El Kazvinit, tërmetet krijohen “kur në gropat e nëndheshme mblidhen mjegullsitë dhe avujt, bëhen ujë për shkak të temperaturës së ulët dhe, për arsye të mungesës së temperaturës së lartë, kjo masë nuk shpërbëhet. Nëse sipërfaqja e tokës ngrohet dhe ato nuk gjejnë vend të dalin, sikurse dridhet trupi i njeriut kur ka temperaturë, edhe ato e dridhin sipërfaqen e tokës. Në trupin e njeriut ekziston

një sistem i natyrshëm ngrohjeje, i cili djeg, shpërbën ose shkrin lëndët e dëmshme, por në tokë nuk ka një sistem të tillë. Nganjëherë, këta avuj të akumuluar dalin në mënyrë të fuqishme dhe copëtojnë tokën, aq sa këto situata mund të bëhen shkak të shkatërrohen male e qytete...”

Informacionet që ai jep rreth eklipsit diellor, në *“Kitabu ‘axha’ib ‘ul-mahlukat va gara’ib ‘ul-mevxhudat”*, janë bazuar në diskursin shkencor të astronomëve myslimanë. El Kazvini shpjegon se trupi i Hënës arrin në mes syve tanë dhe Diellit dhe kjo është e mundur vetëm kur Dielli dhe Hëna janë në reshtim të drejtë dhe Hëna kalon nëpër një nga pikat e quajtura “kok” ose “bisht”, duke iu referuar kryqëzimeve të ekliptikës me orbitën e Hënës. Në përdorimin e këtyre termave (kokë dhe bisht) është ndikuar nga historia e lashtë e dragoit që e hanë Diellin ose Hënën, por në tekstin e tij këto terma përdoren thjesht si terma teknik. Më tej El Kazvini shpjegon se në cilat rrethana do të ndodh një eklips i pjesshëm. Ai vëren se dukshmëria e këtij fenomeni qiellor ndryshon nga një vend në një vend tjetër, si dhe në disa vende nuk është parë kurrë. Kjo enciklopedi kishte edhe për qellim që fenomenet e ndryshme natyrore t’i shoqërojë edhe me pamje ilustruese. Në një dorëshkrim të hershëm, me gjasë të krijuar nën mbikëqyrjen e autorit në vitin 1280, e që kishte të bëjë me eklipsin diellor ishte i shoqëruar me vizatime vijuese.

Në qendër të sistemit është Toka e rrethuar nga orbita e Hënës, në të cilën dy qarqe përfaqësojnë dy pozicione të ndryshme të Hënës, si dhe përtej Hënës është orbita e Diellit. Ky ilustrim përmban dy pozicione të Diellit: një në eklipsin total, tjetri në eklipsin e pjesshëm. Orbitat radiale tregojnë orbitat të cilat vështrohen nga ne (Toka). Shkaktar i fenomenit të eklipsit diellor është Hëna, e cila bëhet pengesë që Dielli të

shihet nga ne, sepse Hëna është një trup i errët qiellor që pengon pamjen e Diellit që qëndron pas saj. Kjo lidhshmëri me diellin është në një rën nga dy pikat, “koka” apo “Bishti”, ose afër tyre, ajo kalon nën Diell dhe e pengon pamjen. Kjo është për arsye se linjat radiale imagjinare, të cilat vijnë jashtë nga shikimi jonë arrin shikimin e objektit si një kon me ç’rast maja e pikës së shikimit dhe baza është objekti i vëzhguar. Nëse Hëna qëndron në mes nesh dhe Diellit, koni arrin së pari Hënën dhe nëse Hëna nuk ka deklinacion nga sfera, Hëna bie në mes të konit dhe Dielli do të ketë eklips totalisht. Sidoqoftë, nëse Hëna ka një deklinacion, koni do të devijohet nga dielli aq sa ka

nevojë deklinacioni, dhe eklipsi do të jetë i pjesërishtëm. Kjo ndodh nëse deklinacioni i dukshëm është më i vogël se gjysma e diametrit të Diellit dhe të Hënës. Nëse deklinacioni i dukshëm është i barabartë me gjysmën e diametrave, Hëna tangon vetëm konin dhe Dielli nuk do të ketë eklips. Përveç kësaj nëse Dielli ka eklips, kjo nuk do të zgjas shumë, shkaku i bazës së konit, nëse ajo zgjatet me Hënën, do të fillojë të devijohet menjëherë dhe dielli do të shfaqet. Shkalla e eklipsit ndryshon në varësi nga lokacionet shkaku i pamjeve të ndryshme dhe eklipsi nuk mund të ndodh në disa vende.

Burimet

- Ma. Artur Tagani, *Gjeologjia dhe meteorologjia në historinë e shkencës islame*, Revista edukativo-kulturore ETIKA, nr. 40, korrik 2011.
- Authors Bevens, Walter Bascom. Publisher The University of Arizona. Al-Yaman and the Hadramawt: Translations from medieval Arabic geographers and analysis, (https://repository.arizona.edu/bitstream/handle/10150/184338/azu_td_8814209_sip1_m.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (parë për herë të fundit më 24/06/2022).
- <https://www.myoldmaps.com/early-medieval-monographs/222-al-qazwini-world-maps/222-al-qazwini.pdf> (parë për herë të fundit më 26/06/2022).
- http://cartographic-images.net/Cartographic/Images/222_al-qazwini.html (parë për herë të fundit më 25/06/2022).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Zakariya_al-Qazwini (parë për herë të fundit më 27/06/2022).
- <http://artmuseum.princeton.edu/transient-effects/eclipses-art/solar-eclipse-zakariya-ibn-muhammad-qazwini> (parë për herë të fundit më 25/06/2022).
- <http://www.iranicaonline.org/articles/atar-al-belad-geographical-work> (parë për herë të fundit më 27/06/2022).
- <https://time-price-research-astrofin.blogspot.com/2015/08/marvels-of-creation-sun-and-lunar-cycle.html?m=1> (parë për herë të fundit më 26/06/2022).

MYFTIU TËRNAVA U PRIT NË TAKIM NGA PRESIDENTJA E REPUBLIKËS SË KOSOVËS, ZNJ. VJOSA OSMANI

Më 16 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, është prituri në takim nga Presidentja e Republikës së Kosovës, znj. Vjosa Osmani.

Në këtë takim është diskutuar për angazhimin e Bashkësisë Islame në forcimin e pozitës ndërkombëtare të Kosovës, traditën e tolerancës

ndërfetare dhe nevojës për vazhdimin e kultivimit të saj.

Presidentja Osmani shprehu vlerësimin e thellë për përpjekjet e Bashkësisë Islame të Kosovës për dialog, mirëkuptim dhe unitet ndërmjet të gjithë komuniteteve fetare në Kosovë.

“Në një kohë ku paqja dhe mirëkuptimi global janë më të rëndësishme se kurrë, Kosova është

krenare që vazhdon ta mbajë lart nivelin e tolerancës dhe harmonisë ndërfetare”, ka theksuar Presidentja Osmani.

Në takim u potencua roli jetik i të gjitha bashkësive fetare dhe nevoja e një angazhimi të përbashkët kundër gjuhës së urrejtjes dhe në favor të tolerancës, mirëkuptimit dhe respektit të ndërsjellë.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM MINISTRIN E MINISTRISË SË JASHTME TË REPUBLIKËS SË TURQISË, Z. HAKAN FIDAN

Më 6 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka prituri në takim ministrin e Ministrisë së Jashtme të Republikës së Turqisë, z. Hakan Fidan, i cili qëndroi për vizitë zyrtare në Kosovë.

Fillimisht Myftiu Tërnavë i uroi mirëseardhje ministrit në institucionin e Bashkësisë Islame të Kosovës, e më pas e falënderoi atë dhe nëpërmes tij Qeverinë dhe popullin turk për përkrahjen dhe ndihmën e vazhdueshme që kanë dhënë për vendin tonë, e posaçërisht për institucionin e Bashkësisë Islame të Kosovës.

Myftiu Tërnavë më pas e njohu ministrin Fidan për bashkëpunimin e mirë që ka Bashkësia Islame me DIJANET-in turk, Drejtorinë e Përgjithshme të Vakëfeve, TIKA-n, dhe me organizatat e tjera. Ai në veçanti

përmendi ndihmat dhe përkrahjen e vazhdueshme që ka dhënë DIJANET-i, e si kurorëzim të këtyre veçoi ndërtimin e Xhamisë Qendrore në Prishtinë, për të cilën Myftiu Tërnavë shprehu një falënderim të jashtëzakonshëm.

Nga ana e tij, ministri Fidan, falënderoi Myftiun Tërnavë për pritjen

e ngrohtë dhe përgëzoi atë për arritjet në ngritjen e infrastrukturës së Bashkësisë Islame, ruajtjen e trashëgimisë kulturore islame dhe kontributin në ndërtimin e kohezionit social, duke u shprehur se jemi të përkushtuar të vazhdojmë të përkrahim Kosovën.

MINISTRI FIDAN DHE MYFTIU TËRNAVA VIZITUAN XHAMINË QENDRORE

Më 6 shtator 2024, ministri i Ministrisë së Jashtme të Republikës së Turqisë, z. Hakan Fidan, i shoqëruar nga kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, vizituan punishten e Xhamisë Qendrore në Prishtinë, për të parë nga afër punimet e kryera deri më tani.

Xhamia Qendrore në Prishtinë është duke u financuar nga fondacioni i DIJANET-it të Turqisë.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM SHEFIN E ZYRËS SË BASHKIMIT EVROPIAN NË KOSOVË, Z. AIVO ORAV

Më 18 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim shefin e Zyrës së Bashkimit Evropian në Kosovë, z. Aivo Orav.

Myftiu Tërnavë fillimisht i uroi mirëseardhje z. Orav në institucionin e Bashkësisë Islame të Kosovës, e më pas i dëshiroi punë të mbarë dhe të suksesshme në misionin e tij. Ai më pas

e njohu atë me punët dhe angazhimet e Bashkësisë Islame të Kosovës, sidomos në kultivimin e tolerancës dhe bashkëjetesës fetare ndërmjet komuniteteve.

Gjatë këtij takimi u diskutua gjithashtu edhe për trashëgiminë fetare dhe kulturore të Bashkësisë Islame të Kosovës, si dhe për format dhe mundësitë e ruajtjes së saj.

Nga ana e tij, z. Orav fillimisht e falënderoi Myftiun Tërnavë për pritjen dhe për angazhimin e tij dhe të institucionit të Bashkësisë Islame të Kosovës për mbarrëvajtjen e jetës fetare në Kosovë.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM SHEFEN E ZYRËS SË KËSHILLIT TË EVROPËS, ZNJ. MARY ANN HENNESSEY

Më 16 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim shefen e Zyrës së Këshillit të Evropës, znj. Mary Ann Hennessey, e cila shoqërohej nga zëvendësi i saj, z. Tankut Soykan.

Myftiu Tërnavë fillimisht i uroi mirëseardhje znj. Hennessey në institucionin e Bashkësisë Islame të Kosovës, e më pas i dëshiroi asaj punë të mbarë dhe të suksesshme në misionin e saj. Ai më pas shfrytëzoi rastin që ta

njoh mysafiren me punët, angazhimin dhe rolin e Bashkësisë Islame të Kosovës në promovimin e tolerancës dhe respektit të ndërsjellë ndërmjet besimtarëve dhe qytetarëve të Kosovës. Myftiu tha se Bashkësia Islame e Kosovës gjithnjë ka luajtur një rol konstruktiv për mirëqenien e besimtarëve në Kosovë.

Nga ana e saj, znj. Hennessey, falënderoi Myftiun Tërnavë për pritjen dhe për gatishmërinë e tij që të kontribuojë për një tolerancë dhe bashkëjetesë ndërmjet besimeve të ndryshme në Kosovë.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM DREJTORIN E SHOQATËS “JETIMAT E BALLKANIT” Z. HALIL KASTRATI

Më 4 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim drejtorin e shoqatës “Jetimat e Ballkanit” z. Halil Kastrati.

Gjatë këtij takimi u diskutua për mundësitë e bashkëpunimit ndërmjet Bashkësisë Islame të Kosovës dhe shoqatës “Jetimat e Ballkanit”, për çka të dyja palët shprehën gatishmërinë e tyre, gjithnjë në shërbim të qytetarëve të vendit.

Myftiu Tërnavë vlerësoi lart punën dhe angazhimin e shoqatës “Jetimat e Ballkanit” në ndihmë të varfërve dhe nevojtarëve. Me këtë rast, Myftiu Tërnavë, ndau një mirënjohje për drejtorin

e Shoqatës, z. Halil Kastrati, për kontributin e tij të veçantë humanitar në mbështetje të njerëzve nevojtarë në Kosovë dhe në hapësirën shqiptare,

duke u bërë simbol frymëzues i solidaritetit njerëzor, kombëtar dhe fetar.

KRYESIA E BASHKËSISË ISLAME TË KOSOVËS MBAJTI MBLEDHJEN E RREGULLT

Më 11 shtator 2024, Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, ka mbajtur mbledhjen e saj të rregullt, të cilën e hapi dhe e kryesoi kryetari i saj, Myftiu Naim ef. Tërnavë.

Në këtë mbledhje Kryesia diskutoi për situatën aktuale, sidomos për paraqitjen e disa lëvizjeve me fushata tendencioze, që atakojnë vlerat tona fetare dhe kombëtare, e të cilat po

sulmojnë harmoninë dhe bashkëjetesën ndërfetare në vendin tonë, vlerë kjo e kombit shqiptar, e njohur botërisht. Myftiu Tërnavë me këtë rast tha se këto paraqitje me këtë gjuhë të urrejtjes po prishin harmoninë dhe bashkëjetesën ndërfetare.

Këtu u potencua edhe roli destruktiv i disa mediave dhe portaleve të caktuara,

të cilat po u japin hapësirë mediatike individëve tendenciozë dhe injorantë.

Po ashtu gjatë kësaj mbledhje u diskutua edhe për përgatitjet për fillimin e vitit të ri shkollor në medresenë e mesme “Alauddin” dhe në Fakultetin e Studimeve Islame.

Më pas Kryesia diskutoi edhe lëndë të tjera dhe mori vendime në bazë të kompetencave që i takojnë.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM DREJTORIN E INSTITUTIT PËR MENDIM ISLAM NË TURQI, PROF. DR. MEHMET GORMEZ

Më 12 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim drejtorin e Institutit për Mendim Islam, prof. dr. Mehmet Gormez.

Myftiu Tërnavë u shpreh i lumtur për vizitën e profesor Gormezit në Kosovë, duke shprehur kështu falënderimet e tij dhe të institucionit të Bashkësisë Islame

të Kosovës për mundësinë e bashkëpunimit tanimë ndërmjet Fakultetit të Studimeve Islame dhe Institutit që drejton prof. dr. Mehmet Gormez, si një nga emrat më eminent të botës islame që ka kontribute të veçanta nga fusha e shkencave islame, sidomos nga fusha e hadithit dhe shkencave të hadithit.

Nga ana e tij, prof. dr. Mehmet Gormez, falënderoi Myftiun Tërnavë për mikpritjen dhe për mundësinë e bashkëpunimit ndërmjet dy institucioneve kredibile në shkëmbimin e kuadrove dhe studentëve të studimeve të larta pasuniversitare.

Mehmet Gormez ka qenë kryetar i DIJANET-it të Republikës së Turqisë.

PROF. DR. MEHMET GORMEZ MBAJTI LIGJËRATË ME TEMËN “METODOLOGJIA BASHKËKOHORE E ZHVILLIMIT TË MENDIMIT ISLAM DHE SHKENCAVE ISLAME”

Më 12 shtator 2024, drejtori i Institutit për Mendim Islam, prof. dr. Mehmet Gormez, gjatë vizitës së tij në Bashkësinë Islame të Kosovës, mbajti një ligjëratë para profesorëve të Fakultetit të Studimeve Islame dhe të Medresesë “Alauddin”.

Në fjalën e tij përshëndetëse Myftiu i Kosovës, Naim ef. Tërnavë, tha se ndjehet tejte i lumtur që sot në selinë e Bashkësisë Islame të Kosovës po qëndron një mik i madh i shqiptarëve, i cili ka kontribuar jashtëzakonisht

shumë për Kosovën edhe sa ishte në krye të DIJANET-it të Turqisë.

Në ligjëratën e tij, z. Gormez, ndau mendimet dhe qasjen e tij mbi sfidat e sotme të botës islame dhe rolin e dijetarëve fetarë në zhvillimin e metodologjive bashkëkohore të mendimit islam dhe sfidave me të cilat përballen shkencat islame në përgjithësi.

“Qëllimi i Institutit të Mendimit Islam është zhvillimi i mendimit shkencor islam dhe eliminimi i pengesave që vështirësojnë zhvillimin e mendimit në botën islame, në veçanti përmirësimi i botëkuptimeve të gabuara mbi Islamin dhe afrimin e shkencave racionale me ato tradicionale fetare”, tha ndër të tjera z. Gormez.

U SHËNUA MUAJI I MEVLUDIT

Për nder të muajit të Mevludit – ditëlindjes së Pejgamberit a.s., Këshillat e Bashkësisë Islame të Kosovës organizuan aktivitetet të shumta për ta shënuar këtë muaj.

PODUJEVË

Më 14 shtator 2024, në një atmosferë të ngrohtë me besimtarë të shumtë nga Podujeva, u mbajt program kushtuar Mevludit. Ligjëratën kryesore kushtuar jetës, mësimave dhe porosive të të Dërguarit a.s., e mbajti kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, i cili porosi besimtarët që t'i ndjekin me përpikëri mësimet dhe këshillat e Muhamedit a.s., ngase janë mësimet të cilat udhëzojnë njeriun në rrugën e drejtë dhe janë shpëtim për botën tjetër.

Në këtë manifestim mori pjesë edhe kryetari i Komunës së Podujevës, z. Shpejtim Bulliqi, i cili tha se kur kremtojmë këtë festë, duhet ta kthejmë në kujtesën tonë jetën dhe veprën e Profetit Muhamed. “Duhet ta kujtojmë jo vetëm besimin e tij të drejtë, por edhe virtytet e tij të pakrahasueshme me të tjerët” – tha ndër të tjerash ai.

Programi vazhdoi edhe me pika të tjera artistike, me këndimin e ilahive dhe disa pjesëve nga mevludi.

VUSHTRRI

Më 16 shtator 2024, në teatrin e qytetit të Vushtrrisë, u përkujtua lindja e Muhamedit a.s.. Programi filloi me lexim Kurani, ndërsa ligjëratën kryesore e mbajti Myftiu Naim ef. Tërnavë, i cili tha se edukimi mbi frymën islame dhe edukimi bazuar në mësimet e të Dërguarit a.s. duhet të jenë primar për ne dhe për gjeneratat e reja. Ai më pas foli edhe për cilësitë e bekuara të të Dërguarit a.s. dhe për shëmbëlltyrën e tij fisnike.

Ndërkaq kryetari i Komunës së Vushtrrisë, z. Ferit Idrizi, në fjalën e tij para të pranishmëve, tha se Pejgamberi a.s. ishte një njeri bujar, i afërt, i dashur dhe këshillues, e këto ishin vetëm disa prej cilësive dhe tipareve të shumta që kishte Pejgamberi a.s..

Programi u përmbyll me këndimin e disa ilahive, si dhe me disa pika të tjera artistike që lidheshin me mësimet profetike.

GJILAN

Më 18 shtator 2024, në teatrin e Gjilanit u mbajt program për të kujtuar jetën, mësimet dhe porosinë e të Dërguarit a.s.. Kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, në ligjëratën e tij kushtuar të

Dërguarit a.s., përmendi në pika të shkurtra jetëshkrimin e Muhamedit a.s. dhe sfidat e tij të thirrjes në Islam. Ai kujtoi edhe rolin e Pejgamberit a.s. në civilizim, barazi dhe adhurim ndaj Krijuesit Fuqiplotë.

Programi u pasurua edhe me këndimin e disa pjesëve nga mevludi dhe me disa ilahi të kënduara nga vëllezërit Allajbeg.

MITROVICË

Ndërkaq, më 20 shtator 2024, në xhaminë “Bajram Pasha Isa Beg” në Mitrovicë, nën organizimin e Këshillit të BI-së së Mitrovicës, u mbajt tribuna “I Dërguari i Allahut, shembull për jetë”.

Ligjëratën kryesore kushtuar Pejgamberit a.s., e mbajti kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, i cili tha se sot, më shumë se kurrë shoqëria jonë ka nevojë për mësimet dhe porosinë e Pejgamberit a.s.. Ai tha se vetë jeta e të Dërguarit a.s. është mrekulli, lindja e tij, fëmijëria, shpallja, hixhreti, e të gjitha ngjarjet e tij ishin mrekulli, por mrekullia kryesore e tij ishte Kurani fisnik.

Programi më pas u pasua edhe me disa ilahi.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM DREJTORIN E INSTITUTIT “FURKAN”, DR. HAJREDIN HOXHA

Më 13 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim themeluesin dhe njëherësh drejtorin e Institutit Ndërkombëtar për Leadership

dhe Komentim të Kuranit “Furkan”, prof. dr. Hajredin Hoxha.

Gjatë këtij takimi u diskutua për mundësitë e bashkëpunimit ndërmjet Bashkësisë Islame të Kosovës dhe Institutit “Furkan”, si dhe për mbajtjen

e trajnimeve të ardhshme për leadership.

Myftiu Tërnavë shprehu gatishmërinë e tij dhe të institucionit që ai drejton që të thellojë bashkëpunimin me Institutin “Furkan” në programe të ndryshme.

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM NJË GRUP STUDENTËSH QË STUDIOJNË NË EGJIPT DHE JORDANI

Më 25 shtator 2024, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim një grup studentësh bursistë të Bashkësisë Islame të Kosovës, të cilët studiojnë në universitetin prestigjioz “Al Azhar” në Kajro të Egjiptit dhe në Fakultetin e Fikhut Hanefi në Aman të Jordanisë.

Myftiu Tërnavë fillimisht iu uroi mirëseardhje në Bashkësinë Islame të

Kosovës, duke ua kujtuar atyre se ky institucion është edhe shtëpia e tyre dhe pret që në të ardhmen ata të kthehen aty dhe të japin kontributin e tyre në fusha dhe lëmi të ndryshme.

Ai më pas përgëzoi studentët për angazhimin e tyre në studime, gjithnjë duke ua rikujtuar porositë dhe mësimet e Allahut dhe të Pejgamberit a.s., të cilat flasin për kërkuesit e diturisë.

Gjatë këtij takimi, studentët e njohën Myftiun me të arriturat e tyre gjatë studimeve, e njëkohësisht falënderuan atë për gatishmërinë e tij dhe të institucionin të Bashkësisë Islame të Kosovës që çdoherë të jenë pranë tyre në ndihmë sa herë që është kërkuar një gjë e tillë.

KRYEIMAMI SAHITI VIZITOI QENDRËN ISLAME SHQIPTARE “OAZA” NË SPREINTEBACH TË ZVICRËS

Më 2 shtator 2024, me ftesë të Kryesisë së Qendrës Islame Shqiptare “Oaza”, në Spreintebach të Zvicrës, kryeimami i Kosovës, Vedat ef. Sahiti, qëndroi për vizitë në këtë Qendër, ku u prit nga imami Xheladin ef. Leka dhe nga Kryesia e Qendrës.

Gjatë kësaj vizite kryeimami Sahiti u njoh nga afër me historikun e themelimit të Qendrës, punën, aktivitete dhe sfidat e saj. Ai gjatë kësaj vizite pati edhe një takim pune me Kryesinë e Qendrës “Oaza”, ku u diskutua për intensifikimin e bashkëpunimit institucional, për të vazhduar më pas me një ligjëratë para besimtarëve të kësaj Qendre. Kryeimami Sahiti foli për rolin dhe rëndësinë e konsolidimit të institucioneve fetare në shërbim të

besimtarëve që jetojnë dhe veprojnë në mërgim, gjithnjë në ruajtje të identitetit fetar dhe kombëtar.

Në fund të takimit, kryeimami Sahiti, në emër të Kryesisë së Bashkësisë Islame të Kosovës, i ndau një mirënjohje imamit Xheladin ef. Leka, për

angazhimin dhe kontributin e tij personal në tubimin e mjeteve financiare për ndërtimin e xhamisë së re në Gjilan. Ai ndau edhe një mirënjohje për Qendrën Shqiptare “Oaza”.

VARROSET ISH-KRYEIMAMI I MEXHLISIT TË BI-SË SË ULQINIT, REXHEP EF. LIKA

Më 1 shtator 2024 vdiq Rexhep ef. Lika, ish-kryeimam i Mexhllisit të Bashkësisë Islame të Ulqinit, i cili u varros më 3 shtator 2024.

Në varrim morën pjesë imamë dhe zyrtarë të shumtë të Bashkësisë Islame, si dhe besimtarë nga vende të ndryshme të vendit, kurse nga Bashkësia Islame e Kosovës morën pjesë sekretari i Përgjithshëm i Kryesisë, Ahmet ef. Sadriu dhe kryeimami i Kosovës, Vedat ef. Sahiti.

Në fjalën e tij drejtuar të pranishmëve, sekretari Sadriu, përcolli përshëndetjet

dhe ngushëllimet e Myftiut Tërnavë dhe të besimtarëve nga Bashkësia Islame e Kosovës, duke lutur Zotin xh.sh. që shpirtin e rahmetliut ta mëshirojë dhe ta gradojë me Xhenet. Ai tha se rahmetliu ishte një njeri me vlera të larta jo vetëm në rrethin e tij në Mal të Zi, por edhe në rajon e më gjerë.

Namazit të xhenazes i priu reisi i Bashkësisë Islame të Malit të Zi, Rifat ef. Fejziqi.

Rahmetliu Rexhep ef. Lika lindi në vitin 1940 në fshatin Brajshe të Ulqinit. Shkollën fillore e kreu në Katërkoll,

ndërsa të mesmen në Medresenë “Alauddin” në Prishtinë, në të cilën diplomoi në vitin 1960. Ai gjatë jetës së tij punoi si imam në xhaminë “Husein Pasha”, në xhaminë e “Bregut”, në xhaminë “Namazgja”, ndërsa shërbeu edhe si kryeimam i Mexhllisit të Bashkësisë Islame të Ulqinit gjatë viteve 1998-2010.

Lusim Zotin e Madhëruar që ta mëshirojë shpirtin e tij dhe ta gradojë me Xhenet!

KRYEIMAMI SAHITI MORI PJESË NË SIMPOZIUMI VIRTUAL “VAKËFET NË VENDET E BALLKANIT”

Më 7 shtator 2024, organizuar nga Instituti Ndërkombëtar i Vakëfeve të Malajzisë, u mbajt Simpoziumi virtual me temë “Vakëfet në vendet e Ballkanit”. Në këtë Simpoziум nga Kosova mori pjesë kryeimami i Bashkësisë Islame të Kosovës, Vedat ef. Sahiti, i cili foli rreth vakëfeve në Kosovë, duke përmendur kështu kontekstin historik të zhvillimit të tyre, uzurpimin dhe shkatërrimin e pasurisë së vakëfit nga regjimet e mëparshme deri në luftën e fundit, si dhe ringritjen e vakëfeve pas luftës, ku përmendi se pothuajse të gjitha vakëfet e shkatërruara janë restauruar dhe rindërtuar nga Bashkësia Islame e Kosovës.

Ai më pas foli edhe rreth promovimit të vakëfeve dhe rritjes së tyre, duke theksuar se si rezultat i promovimit intensiv të vakëfit në media, është rritur numri i vakëfeve vendore, gjë që forcon

edhe më shumë projektet e Bashkësisë Islame dhe jep më shumë shpresë për zhvillimin e ardhshëm të vakëfeve.

Në këtë Simpoziум morën pjesë edhe përfaqësues të vendeve të ndryshme të Ballkanit, komuniteteve islame dhe institucioneve të vakëfeve, si nga Bullgaria, Bosnja e Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, e të cilët

diskutuan për gjendjen aktuale të vakëfeve në rajon, si dhe për sfidat dhe mundësitë që lidhen me ruajtjen dhe zhvillimin e tyre.

Simpoziumi ofroi mundësi për bashkëpunim rajonal dhe shkëmbim të përvojave ndërmjet institucioneve në fushën e vakëfeve.

KRYEIMAMI SAHITI MORI PJESË NË SHËNIMIN E MUAJIT TË MEVLUDIT

Më 14 shtator 2024, në xhaminë “Sinan Pasha” të Prizrenit, Këshilli i Bashkësisë Islame organizoi program fetar për të shënuar ditëlindjen e Pejgamberit Muhamed a.s.. Kryeimami Vedat ef. Sahiti mbajti ligjëratën kryesore, duke folur për jetën e Pejgamberit dhe dashurinë që populli ynë ka treguar për të ndër shekuj. Programi përfshiu këndim Kurani, ilahi dhe mevlud.

Më 15 shtator 2024, në Xhaminë e Vjetër të Rahovicës, Preshevë, u mbajt manifestim për Mevludin.

Kryeimami Sahiti tha se kjo dashuri është manifestuar edhe përmes shprehjeve artistike, ku u është kushtuar vlerave, bujarisë, fisnikërisë, dëlirësisë që ka përcjellë mesazhi i të Dërguarit a.s..

Po ashtu, më 15 shtator 2024, kryeimami i Bashkësisë Islame të Kosovës, Vedat ef. Sahiti, mori pjesë në

manifestimin tradicional të shënimit të ditëlindjes së Pejgamberit a.s. – Mevludit, të organizuar nga Këshilli i Bashkësisë Islame të Bujanocit. Kryeimami Sahiti tha se kujtimi i lindjes së Pejgamberit a.s. është përcjellë brez pas brezi nga ylematë tanë, andaj shënimi i kësaj dite ngjallë ndër ne emocione të

mëdha për një personalitet që botës ia dha dritën e udhëzimit.

Më 20 shtator 2024, në Viti, kryeimami Sahiti ligjëroi mbi temën “Pejgamberi a.s., dritë e udhëzimit njerëzor”, ndërsa më 24 shtator 2024, në Suharekë, mbajti ligjëratën “Muhamedi a.s., dritë e mëshirë për njerëzimin”.

KRYEIMAMI SAHITI PRITI NË TAKIM DREJTORIN E QENDRËS KULTURORE “YUNUS EMRE”, Z. RAMAZAN YILMAZ

Më 26 shtator 2024, kryeimami i Bashkësisë Islame të Kosovës, Vedat ef. Sahiti, ka pritur në takim drejtorin e Qendrës Kulturore “Yunus Emre”, z. Ramazan Yilmaz.

Kryeimami Sahiti fillimisht i uroi mirëseardhje z. Yilmaz dhe më pas e falënderoi atë për bashkëpunimin e Qendrës “Yunus Emre” përgjatë viteve me Bashkësinë Islame të Kosovës dhe institucionet e saj në projekte të rëndësishme kulturore, arsimore, si dhe të artit islam. Ai më pas theksoi përkushtimin e Bashkësisë Islame në thellimin e këtij bashkëpunimi të frytshëm.

Nga ana e tij, z. Yilmaz, falënderoi kryeimamin Sahiti për mikpritjen dhe për angazhimin e tij në forcimin dhe intensifikimin e bashkëpunimit ndërmjet dy institucioneve në fushat e kulturës, arsimit dhe artit islam. Ai shprehu gatishmërinë e Qendrës

“Yunus Emre” për avancimin e këtij bashkëpunimi edhe në të ardhmen.

Gjatë këtij takimi u diskutua edhe për trashëgiminë kulturore dhe fetare të Bashkësisë Islame të Kosovës, në veçanti për dorëshkrimet, si një thesar i çmuar, i cili duhet të ruhet dhe të trajtohet nga ekspertët eminentë të fushës.

Në fund të takimit, kryeimami Sahiti, i dhuroi drejtorit Yilmaz librin e sapo botuar të Shtëpisë Botuese “Dituria Islame” mbi jetën dhe veprën e dijetarit të shquar shqiptar, Ali ef. Jakupi, i cili jetoi dhe veprroi në Turqi.

DREJTORI SIMNICA PRITI NË TAKIM KRYETARIN E UNIONIN SHQIPTAR MYSLIMAN TË AUSTRIËS, VAHIDIN BEHLULIN

Më 5 shtator 2024, drejtori i Drejtorisë së Diasporës në Bashkësinë Islame të Kosovës, Ekrem ef. Simnica, së bashku me kryeimamin e BIK-ut, Vedat ef. Sahitin, kanë pritur në takim kryetarin e Unionit Shqiptar Mysliman në Austri, Vahidin Behlulin.

Drejtori Simnica falënderoi kryetarin Behluli për vizitën dhe për angazhimin e tij dhe të Unionit Shqiptar për mbarëvajtjen e jetës fetare në Austri. Ai edhe njëherë i premtoi përkrahjen e pa rezervë të Drejtorisë së Diasporës së Bashkësisë Islame të Kosovës, duke potencuar kështu përkushtimin e BIK-ut për të bërë atë që është më e mira për besimtarët tanë në diasporë.

Nga ana e tij, kryetari Behluli, falënderoi drejtorin Simnica për pritjen dhe për angazhimin e tij dhe të

institucionit të Bashkësisë Islame të Kosovës dhënë për besimtarët tanë në diasporë. Ai shprehu gatishmërinë e Unionit që edhe më tej të vazhdohet bashkëpunimi i mirë që ka mbretëruar deri më tani ndërmjet Unionit Shqiptar

Mysliman në Austri dhe Bashkësisë Islame të Kosovës.

XHAMIA “TULIPAN” MBAJTI PROGRAMIN “NJË FALËNDERIM PËR TË GJITHË KONTRIBUESIT”

Më 21 shtator 2024, drejtori i Drejtorisë së Diasporës në Kryesinë e Bashkësisë Islame, Ekrem ef. Simnica, mori pjesë në manifestimin qendror me rastin e përrurimit të xhamisë shqiptare “Tulipan”. Ky manifestim u mbajt nën moton “Një falënderim për të gjithë kontribuesit”, në shenjë mirënjohje dhe falënderimi për të gjithë donatorët dhe bamirësit që kanë marrë pjesë në realizimin e projektit madhështor të xhamisë “Tulipan”.

Në këtë eveniment, përpos një numri të madh besimtarësh, morën pjesë edhe autoritetet komunale dhe ato fetare të Reinachut, kryetari i KMSH-Z-së, Mehas ef. Alija, si dhe

përfaqësuesit e bashkësive fetare nga Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Lugina e Preshevës etj.

Në fjalën e tij përshëndetëse, drejtori Simnica, uroi dhe përgëzoi të gjithë kontribuesit për ndërtimin e kësaj xhamie, duke falënderuar kështu kryetarin, imamin, Kryesinë dhe xhematin e kësaj xhamie për angazhimin dhe të arriturat e tyre në këtë periudhë.

“Kjo xhami përpos për kryerjen e namazit, do të shërbejë edhe si një qendër edukative-arsimore për komunitetin dhe fëmijët tanë shqiptarë që jetojnë në diasporë. Duke e ditur se xhamitë luajnë rolin e afrimit mes

myslimanëve dhe rrezatojnë paqe, siguri, tolerancë, respekt ndaj tjetrit, për të jetuar të gjithë në paqe e lumturi, lus të Madhin Zot që t’i shpërblejë të gjithë ata që kontribuuan në ndërtimin e kësaj xhamie, dhe besojmë se kjo xhami do të reflektojë vetëm dritë, paqe, lumturi, harmoni, ardhmëri, besim reciproke, bashkëjetesë të komuniteteve në mes vete” – tha ndër të tjera drejtori Simnica.

Me këtë rast, drejtori Simnica, në emër të Bashkësisë Islame të Kosovës, për kontributin dhe angazhimin e dhënë me rastin e ndërtimit të kësaj xhamie, i dorëzoi një mirënjohje Kryesisë së xhamisë “Tulipan”.

DREJTORI SIMNICA VIZITOI KONSULLATËN E REPUBLIKËS SË KOSOVËS NË CYRIH TË ZVICRËS

Më 24 shtator 2024, drejtori i Drejtorisë së Diasporës në Kryesinë e Bashkësisë Islame të Kosovës, Ekrem ef. Simnica, vizitoi Konsullatën e Republikës së Kosovës në Cyrih të Zvicrës, në të cilën u prit nga konsulli, z. Vigan Berisha.

Gjatë këtij takimi u diskutua rreth koordinimit të bashkëpunimit ndërmjet qendrave shqiptare dhe Konsullatës, gjithnjë për të mirën e bashkatdhetarëve tanë që jetojnë në Zvicër.

Drejtori Simnica me këtë rast përgëzoi z. Berisha për punën që bënë

në bashkëpunim me Bashkësinë Islame të Kosovës, duke i dëshiruar kështu

edhe më tutje punë të mbarë dhe të suksesshme në krye të Konsullatës.

Njoftim për licencim të hafizëve të Kuranit

Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës
njofton të interesuarit se provimi për licencim
të hafizëve do të mbahet më 19 nëntor 2024.

Dokumentet e nevojshme për aplikim
dorëzohen deri më 10 nëntor në Këshillin
lokal të BI-së, ose në Drejtorinë Fetaro
Arsimore të BIK-ut.

Tel. +383 38 224 024 | +383 44 509 111 | e-mail. info@bislame.net

DITURIA ISLAME • Nr. 407 TETOR 2024